

La millora de les condicions d'habitabilitat en els grans conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona

P.J. Ravetllat, C. Díaz, C. Cornadó, S. Vima-Grau

Primera edició: novembre de 2019

Edicions UPC

Disseny de la coberta: Elaboració gràfica pròpia a partir de base cartogràfica.
Grup de Recerca REARQ.

Autors

Pere Joan Ravetllat Mira

Cèsar Díaz Gómez

Còssima Cornadó Bardón

Sara Vima Grau

Col·laboradors

Estefanía Martín García

Victoria Merchán Val

Ludovica Rossi

Guillem Rius Manuel

Ana Bertero Mastrangelo

Finançament de l'estudi

Institut d'Estudis Catalans

Ponent: Joan Antoni Solans Huguet, Àrea d'Urbanisme i Arquitectura (IEC)

Projecte R+D+I finançat durant el període 2015-2017, codi PR2015-S03-RAVETLLAT

Grup de Recerca

Rehabilitació i Restauració Arquitectònica (REARQ), Universitat Politècnica de Catalunya

Av. Diagonal 649-651, ETSAB, 08028 Barcelona.

Dipòsit Legal: B 23603-2019

ISBN: 978-84-9880-793-6

ISBN digital: 978-84-9880-794-3

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars per escrit, salvant l'excepció prevista per la llei.

Índex

Índex	5
Pròleg	7
Introducció	9
1. Objectius i Metodologia general	15
1.1. Objectius	15
1.2. Fases de treball	15
1.3. Fonts consultades	16
1.4. Mostra d'estudi	16
2. Caracterització dels conjunts per indicadors sociodemogràfics, socioeconòmics i socioespacials	20
2.1. Eixos d'estudi: evolució de la població i l'entorn	22
2.2. Vulnerabilitat i riscos	28
2.3. Selecció de sis casos d'estudi	33
3. Anàlisi de sis casos d'estudi	41
3.1. Emplaçament, topografia i límits	42
3.2. Activitat i equipaments	49
3.3. Estat de conservació de l'entorn i l'espai públic	56
3.4. Edificació existent	61
3.5. Síntesi de la diagnosi qualitativa dels sis casos d'estudi	85
4. Aplicació d'estratègies de millora a escala d'habitatge i a escala urbana	90
4.1. Estratègies de millora a escala d'habitatge	91
4.2. Estratègies de millora a escala urbana	105
Epíleg	114
Bibliografia	117

Pròleg. Una realitat complexa

Els grans conjunts residencials, construïts a Europa en gran part durant les dècades de 1950, 1960 i 1970, formen part dels temes que han emmarcat la docència, investigació i pràctica professional dels membres del Grup de Recerca REARQ- Rehabilitació i Restauració Arquitectònica, centrat en les tasques referents a la millora de l'habitatge i l'edificació existent, així com en la seva relació amb la ciutat.

Sens dubte, el pas del temps i les transformacions en el context sociopolític, socioeconòmic i urbà, juntament amb les intervencions desenvolupades per les diferents administracions i per les pròpies persones residents, han bastit una realitat contemporània que resulta cada vegada més complexa, fent necessària una mirada multi-escalar i multi-disciplinària.

Aquest fet, ens remet a la conveniència d'observar i comprendre rigorosament la complexitat existent, amb la finalitat de poder plantejar la millora i conservació dels grans conjunts residencials sense renunciar als seus genuïns valors arquitectònics i socials d'origen, sovint amagats o desbaratats amb el pas del temps.

El coneixement de les problemàtiques complexes que comparteixen bona part dels grans conjunts residencials europeus, si bé són molt variables segons cada país, cada ciutat i cada barri, posa de manifest que les mesures de tipus arquitectònic i urbanístic, majoritàriament aplicades fins a dia d'avui resulten insuficients en quantia i en abast disciplinar i escalar.

El present estudi d'investigació parteix de la voluntat de posar de manifest que els grans conjunts residencials no han arribat al seu límit d'ús i existència, i que en conseqüència hi ha molt a fer per tal de prevenir, frenar i eradicar els processos de degradació iniciats i consolidats en alguns casos extrems, tant des d'un punt de vista físic de l'edificació existent i de l'entorn urbà com social de la població resident.

Els reptes que planteja la realitat contemporània dels grans conjunts residencials, justifiquen l'interès d'obrir els camps de diagnosi i d'actuació incorporant qüestions de caire sociològic a les qüestions estrictament tecnològiques, de tal manera que es considerin simultàniament les característiques específiques de la població resident i de l'entorn físic, urbà i arquitectònic. Així mateix, des d'un punt de vista escalar, es planteja la necessitat de tenir en compte de manera simultània l'habitatge, la comunitat de veïns, l'edifici, l'entorn urbà immediat així com la totalitat del barri.

Introducció

L'objecte d'aquest estudi d'investigació són els grans conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona: aquells grups de més de 500 habitatges que es caracteritzen per la seva identificació urbana i social com a barris residencials, construïts de forma unitària per part d'organismes de gestió majoritàriament pública i en alguns casos privada, durant el període comprès entre 1945 i 1980.

Aquests conjunts s'emmarquen en els grans conjunts residencials moderns del sud de l'Europa occidental, que originàriament es van construir per tal de donar resposta a la gran demanda d'habitatge generada en el període denominat "desarrollista" posterior a les postgueres espanyola i mundial, per tal d'allotjar als importants fluxos migratoris camp-ciutat que van caracteritzar aquest període. Així doncs, al llarg de les dècades posteriors a la Segona Guerra Mundial, la major part de les ciutats europees van créixer per mitjà de noves actuacions, amb formes urbanes inèdites fins al moment, construïdes a les perifèries més o menys properes de les grans ciutats.

En el moment de construcció, els grans conjunts residencials moderns tenien una rebuda molt positiva, no tan sols pel fet que permetien abastir d'habitatge a molta gent que ho necessitava, sinó perquè eren clarament discernibles de les zones urbanes anteriors a la guerra, i eren presentats com a models de modernitat basats en les idees sorgides dels CIAM (Congressos Internacionals d'Arquitectura Moderna):

"Pensàvem, quasi religiosament, en la perfectibilitat de la naturalesa humana, en el paper de l'arquitectura com a arma de transformació social ... l'esperada Utopia en que

tot el món viuria en habitatges plurifamiliars barats i prefabricats, de coberta plana"
Philip Johnson, US Architect, citat a Coleman, 1985.

Entre els anys 60 i 80 la percepció general a nivell europeu sobre els grans conjunts residencials moderns canvia, i aquests passen de ser considerats com innovacions urbanes a ésser identificats i estigmatitzats com a àrees d'acumulació de problemàtiques diverses. La desproporció del seu abast a nivell urbà i la seva repercussió sobre les ciutats, la falta de dotació d'equipaments i serveis que en molts casos no es van arribar a construir o ho van fer massa tard, la manca d'infraestructures bàsiques i d'urbanització, etc. van generar un estat d'insatisfacció de la població que va protagonitzar moviments històrics de reivindicació social. Amb el temps, prendria cos la idea d'atribuir les problemàtiques de segregació residencial, i deteriorament físic i social d'aquests sectors a la pròpia morfologia arquitectònica i urbana dels grans conjunts residencials. Determinades problemàtiques es tractaven com a intrínseques dels grans conjunts residencials moderns localitzats a la perifèria de les grans ciutats, enlloc de ser considerades problemàtiques d'abast més profund derivades del context econòmic, polític i social del moment.

La preocupació tant a nivell estatal com europeu sobre com intervenir per a millorar els grans conjunts residencials ha anat en augment constant en les tres darreres dècades. No és d'estranyar que cada vegada siguin més els estudis de recerca que tracten la matèria des de diferents disciplines, ja que malgrat que en els

darrers anys s'han portat a terme nombroses intervencions i avenços, el debat sobre les polítiques de millora i especialment sobre la seva instrumentalització a diferents escales segueix obert.

Després d'un període durament crític amb la forma de creixement urbà, de gestió i morfologia arquitectònica dels grans conjunts residencials, la tendència actual es basa en una revisió crítica de les causes que han portat alguns d'aquests barris a la degradació, i de les qualitats originals de la seva conformació arquitectònica i urbana.

"Hoy vemos, pero, que aquel interés que vimos tras una gestión pública reaccionaria, y a pesar de las calidades de ejecución muy deficientes, se presentaba una transformación definitiva y moderna de la ciudad, resulta ahora mucho más evidente. Polígonos como La Guineueta o las Viviendas del Congreso mostraban ya que el acierto urbanístico podía superar los defectos ideológicos y económicos y también las vulgaridades de la arquitectura. Y no sólo estos. En la misma línea, tal vez el mejor resultado es la yuxtaposición de los diferentes polígonos de Sant Martí, que a partir de sistemas de bloques y calles y espacios convencionales ha dado lugar, con el tiempo, a uno de los barrios más vivos y confortables de la Barcelona popular. Es el ejemplo de la articulación del espacio y del buen uso de la calle y la planta baja, sin demasiada preocupación volumétrica compositiva. Por otro lado, polígonos como los del Besòs y Bellvitge marcaran horizontes teóricos innovadores y racionales, a pesar que la gestión especulativa llevase los proyectos al fracaso. Montbau es ciertamente el ejemplo de un funcionalismo cultivado que hoy nos interesa por su claridad

tipològica y por su valentía abstracta en la implantación urbana". Manuel de Solà-Morales. "Els polígons de Barcelona" Amador Ferrer, 1995.

En el transcurs dels darrers 20 i 30 anys, la successió de transformacions dràstiques del sistema econòmic, social i polític al llarg de finals del segle XX a Europa i particularment a les ciutats de l'Estat espanyol, moltes de les característiques que van marcar els inicis i el desenvolupament primer dels grans conjunts residencials també s'han transformat. En particular, el final de la prosperitat del període de la postguerra europea i l'estat keynesià del benestar a l'Europa occidental ha resultat en noves formes de polarització social i espacial en el territori. Les regions, ciutats i barris s'han desmarcat progressivament uns dels altres d'acord amb la seva posició en relació a una nova jerarquia econòmica, política i social, i en relació als nous fluxos migratoris a partir dels anys 2000. Molt especialment i en l'àmbit espanyol, l'impacte de l'esclat de la bombolla immobiliària i la posterior crisi econòmica de 2008 és especialment agressiu en determinats barris, contribuint a l'increment de la desigualtat socioeconòmica en el territori.

A nivell de gestió, especialment, a partir dels anys 80, es produeix una progressiva transformació dels models de tinença. Si bé en la major part de països els grans conjunts residencials van sorgir de models de gestió unitaris, constituint grans bosses d'habitatge social a càrrec d'entitats públiques o d'entitats sense finalitat lucrativa, en els anys posteriors s'han anat produint processos sistemàtics de privatització. Aquest fet ha transformat totalment la situació dels grans conjunts d'acord amb el context de cada

país, ciutat o cas concret, pel que fa a la gestió i la propietat de l'habitatge. En el cas específic dels conjunts residencials del sud d'Europa i l'Estat espanyol, ha passat a predominar molt majoritàriament l'habitatge privat i les formes de gestió i decisió en propietat horitzontal pròpies de les comunitats de propietaris, mentre que el sector del lloguer social és molt residual o pràcticament ha desaparegut.

Des d'un punt de vista tecnològic i arquitectònic, es tracta de teixits urbans que encarnen bona part de les problemàtiques detectables en el parc edificat construït amb anterioritat a les normatives actuals. D'una banda, si bé tant les característiques constructives i l'estat de conservació com la qualitat arquitectònica dels espais construïts difereixen enormement d'un cas a un altre, es tracta d'un parc edificat amb nivells de rehabilitació molt desiguals i amb el requeriment molt generalitzat d'apropar-lo a les exigències actuals d'habitabilitat i sostenibilitat. D'altra banda, i com a conseqüència de la complexitat creixent que caracteritza els grans conjunts residencials, es produeixen desajustos entre els anhels de les persones usuàries i les prestacions que ofereixen les condicions físiques i arquitectòniques dels edificis i espais urbans existents. Aquests fets s'han traduït en l'augment de l'interès i la inversió en intervencions de millora diverses sobre el manteniment dels elements comuns dels edificis, l'eficiència energètica, l'accessibilitat, l'habitabilitat, i operacions cada vegada d'un abast més integral.

Des d'un punt de vista urbà, les etapes de creixement de la ciutat i la dotació de grans infraestructures de transport han transformat la realitat perifèrica que va marcar l'inici dels grans

conjunts residencials. Progressivament, doncs, ens trobem amb emplaçaments que prenen una nova centralitat. Llocs on els límits inicials s'han desdibuixat i diluït, i que, fruit de la inversió i l'interès sobre la millora de l'entorn urbà, especialment en els grans conjunts de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, avui gaudeixen, molts d'ells, d'una dotació d'equipaments i espais públics urbanitzats que els assimila o supera als d'altres àrees de la ciutat ja inicialment consolidades.

En aquest context, alguns dels grans conjunts residencials han experimentat transformacions cap a un millor funcionament des d'un punt de vista econòmic i social, i la satisfacció residencial de la població hi és elevada. No obstant, en moltes ciutats europees un nombre creixent de grans conjunts experimenta processos globals de degradació.

Aquest estudi d'investigació parteix de la premissa que els grans conjunts residencials constitueixen contextos urbans d'enorme potencial per articular el desenvolupament urbà sostenible de forma generalitzada en les ciutats, pel fet de ser, sovint, algunes de les àrees urbanes més vulnerables on:

- Una morfologia compacta i escala intermèdia, de barri, faciliten la implantació de sistemes energètics nets a escala de districte, així com la possibilitat d'implementar altres serveis i estratègies de millora sistemàticament.
- Una localització en tots els casos de proximitat amb grans infraestructures de transport públic, dota els barris de gran connectivitat a múltiples escales i d'una nova centralitat.

- Una històrica condició d'aïllament i exclusió social han fomentat comunitats que, malgrat les dificultats socioeconòmiques generalitzades, han establert llaços de gran cohesió social i ajuda mútua, amb una gran implicació i experiència en l'exercici de la participació en la presa de decisions que incumbeixen el futur del conjunt.

Des d'un punt de vista social, econòmic i de gestió, o bé centrats o motivats per les particularitats tecnològiques, existeixen amplis estudis sobre la casuística europea, tant referent a l'anàlisi de l'estat actual com a les intervencions portades a terme en els darrers anys. No obstant això, es fa difícil trobar estudis que tractin de forma transversal i en profunditat els diferents aspectes, així com les múltiples escales de la seva conformació arquitectònica, resolució tecnològica i ambiental, tot establint una relació de dependència entre aquests factors diversos.

Una realitat contemporània cada vegada més complexa, exigeix una mirada multi-escalar i necessita incorporar col·laboracions multi-disciplinàries. Resulta imprescindible l'aproximació a les persones usuàries i l'estudi de les seves necessitats i el seu criteri tant en relació a l'habitatge com en un sentit més ampli vinculat amb el barri, els seus espais públics i equipaments.

En aquest sentit, el projecte titulat 'La millora de les condicions d'habitabilitat i reducció de la demanda energètica en els grans conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona' va ser escollit per a ser finançat per l'Institut d'Estudis Catalans, després de ser avaluat en concurs públic. El projecte s'emmarca en la Secció de Ciències i Tecnologia

i, més concretament, en l'àrea d'Arquitectura i Urbanisme, liderada per Joan Antoni Solans Huguet, que en va ser el ponent per part de l'esmentat Institut d'Estudis Catalans.

Aquest llibre recull una síntesi de la metodologia aplicada i els resultats de les tres fases del projecte d'investigació PR2015-S03-RAVETLLAT 'La millora de les condicions d'habitabilitat i reducció de la demanda energètica en els grans conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona', finançades per l'Institut d'Estudis Catalans en el transcurs dels anys 2015, 2016 i 2017. La manca de finançament a l'any 2017 impedí desenvolupar l'experimentació de la part centrada en l'eficiència energètica, si bé es va poder procedir en l'aprofundiment de la recerca, de tal manera que el seu conjunt, l'aportació del treball realitzat és prou coherent i d'interès com per a ser sintetitzada i divulgada en la present publicació.

Complementàriament als resultats i dades aportades en aquest llibre al llarg dels apartats següents, el 2016 es va publicar, en el marc del Grup de Recerca REARQ, el llibre 'Millora de les condicions d'habitabilitat i reducció de la demanda energètica en els grans conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Part I: Caracterització dels conjunts per indicadors sociodemogràfics, socioeconòmics i socioespacials'. Conté un desenvolupament exhaustiu de les fonts d'informació, sistematització i presentació de resultats específics per a cada barri i cas d'estudi sobre els treballs elaborats en la primera fase de treball, al llarg de 2015. És per això que aquest segon llibre presenta de manera més sintètica la feina elaborada i els resultats obtinguts per a

cadascuna de les fases d'estudi desenvolupades, incloent també la primera per tal que es pugui tenir una visió global del treball elaborat.

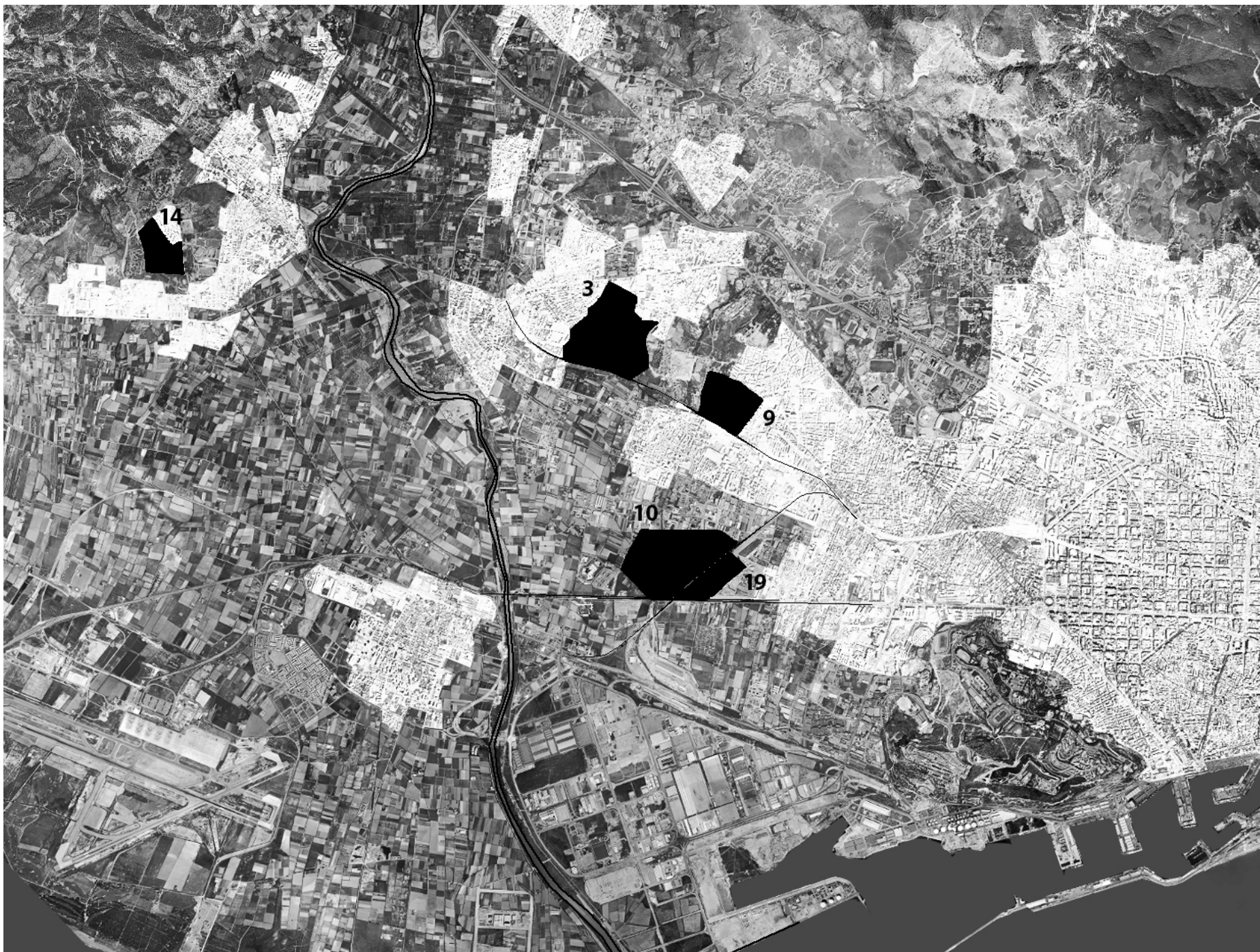

Fig. 1. Localització dels conjunts estudiats a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

1. Trinitat Nova (Barcelona, 1954-58)
2. Sud-oest del Besòs (Barcelona, 1960-1967)
3. Sant Ildefons (Cornellà, 1960-74)
4. Montbau (Barcelona, 1960-1971)
5. La Guineueta (Barcelona, 1962-64)
6. Espronceda (Sabadell, 1962-1964)
7. La Pau (Barcelona, 1963-1974)
8. Sant Roc (Badalona, 1963-1965)
9. Can Serra (l'Hospitalet, 1964-72)
10. Bellvitge (l'Hospitalet, 1964-76)
11. Ciutat Meridiana (Barcelona, 1965-1974)
12. Les Oliveres
(Santa Coloma de Gramenet, 1966)
13. Can Franquesa
(Santa Coloma de Gramenet, 1966)
14. Camps Blancs (Sant Boi, 1967-68)
15. Lloreda (Badalona, 1967-1977)
16. La Salut (Badalona, 1968-1969)
17. La Mina (Sant Adrià de Besòs, 1969-1971)
18. Can Badia (Ciutat Badia, 1971-72)
19. El Gornal (l'Hospitalet, 1972-76)
20. Canyelles (Barcelona, 1973-1974)

Objectius i Metodologia general

Objectius

El present estudi sosté com a hipòtesi que els aspectes relacionats amb la població resident, aspectes sociodemogràfics i socioeconòmics, han de creuar-se amb altres dades de caire urbanístic, arquitectònic, constructiu i tecnològic, a fi d'obtenir resultats operatius que permetin avançar en la resolució de les situacions que afecten els grans conjunts residencials. La capacitat transversal d'aquest tipus d'investigació, doncs, pretén tenir en compte la indissociable condició multiescalar i pluridisciplinària de l'objecte d'estudi. No obstant això, tal i com es desprèn del títol del projecte, es pretén aprofundir en la capacitat de les solucions d'intervenció tècniques i socialment sostenibles a escala d'habitatge i edifici aplicables en casos d'estudi concrets.

L'objectiu final de la recerca és establir pautes que facilitin l'elaboració d'un protocol d'anàlisi i actuació que sigui extrapolable parcial o totalment a d'altres grans conjunts residencials moderns més enllà dels casos d'estudi i fins i tot del context de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Explicats breument, els objectius generals que es plantegen a l'inici d'aquest projecte d'investigació són els següents:

1. La generació de coneixement per establir una base científica sobre la qual sostenir criteris que regeixin la presa de decisions i el disseny de polítiques d'intervenció i millora en els grans conjunts residencials existents, d'acord amb els referents nacionals i internacionals.

2. La confecció d'una metodologia i de criteris d'anàlisi i comparació a escala local, aplicables a la totalitat de casos de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i, per extensió, al territori català amb unes condicions geogràfiques i climàtiques que s'hi assimilïn (el litoral).

3. La implementació de pautes i models d'acció orientats a l'adopció de solucions tipus que guiïn les polítiques públiques i siguin aplicables sempre que es donin unes condicions socioespacials equivalents.

4. El desenvolupament d'eines metodològiques per a prioritzar les accions contrastades com a estratègiques de cara a una millora (des d'una perspectiva social, urbana i arquitectònica) a implementar a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Fases d'investigació

La metodologia d'aquest estudi s'estructura d'acord amb els tres períodes de treball finançats per part de l'Institut d'Estudis Catalans: la primera fase desenvolupada el 2015, una segona fase desenvolupada el 2016, i una tercera fase experimental i d'aplicació de resultats en les primeres mensualitats de 2017.

1. La Primera Fase consisteix en l'estudi de l'evolució de les característiques d'una preselecció de casos en base al coneixement previ de vint grans conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona que reuneixen unes característiques de partida similars, posant en relació aspectes sobre la població resident amb aspectes sobre la conformació arquitectònica i urbana dels conjunts. Es detalla l'evolució en el

temps d'una sèrie d'indicadors amb l'objectiu d'elaborar criteris de prioritització per a centrar les fases posteriors de l'estudi sobre una selecció més acotada de casos que presentin situacions de risc més crítiques.

2. En el transcurs de 2016 i en correspondència amb la Segona Fase d'estudi, es porta a terme un anàlisi en profunditat de les característiques tipològiques i urbanístiques a escala urbana, d'edifici i d'habitatge, per mitjà d'un anàlisi qualitatiu i del treball sobre el terreny en els casos escollits. S'estableixen les bases per a elaborar una diagnosi integral qualitativa dels conjunts, amb l'objectiu d'establir criteris de prioritització que serveixin de pauta per a proposar estratègies de millora fonamentades en la complexitat existent i contrastada sobre el terreny.

3. En la Tercera Fase de desenvolupament de l'estudi, coincidint amb l'inici de 2017, es porta a terme un exercici experimental d'aplicació d'estratègies de millora que tenen en compte els resultats obtinguts tant en l'anàlisi quantitatiu procedent de bases de dades com en l'anàlisi qualitatiu d'una mostra més acotada sobre el terreny. Les pautes d'intervenció, doncs, es relacionen amb les situacions detectades i pretenen exemplificar la incidència sobre aspectes de funcionalitat i millora ambiental dels edificis, així com també estratègies de resolució urbana dels conjunts existents. Es posa especial èmfasi en el potencial de millora a llarg termini i la possibilitat d'implementació ràpida d'algunes de les estratègies d'intervenció previstes a escala d'habitatge. En aquesta darrera fase de treball, pel fet de tractar aspectes molt específics i d'escala menor a la totalitat del barri,

la delimitació d'àmbits i dels casos d'aplicació és encara menor que el de la Segona Fase de treball i es desprèn del coneixement adquirit en el desenvolupament de les fases analítiques prèvies. Malgrat aquest canvi en la distància focal, es segueix mantenint la voluntat multi-escalar i transversal que caracteritza totes les fases de desenvolupament de l'estudi.

Fonts consultades

Fase 1:

Fonts bibliogràfiques:

- Jané, A. (1984). L'habitatge a la Corporació metropolitana de Barcelona. Anàlisi del cens de 1970 i 1981. Barcelona: Cambra de la propietat urbana de la província de Barcelona.
- Recolons, Ll. (1976). La població de Catalunya: distribució territorial i evolució demogràfica (1900-1970). Barcelona: editorial Laia.
- Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya (ed.) (1975). Datos básicos de la Corporación Metropolitana de Barcelona. Estadísticas de los municipios que integran la C.M.B. Barcelona: CIDC.
- Moreno, J.J. (1983). Evolución de la población de la Entidad Municipal Metropolitana de Barcelona 1950-1990. Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona.
- Corporació Metropolitana de Barcelona. Direcció de Serveis de Programació i Finances (ed.) (1981). Dades estadístiques del Padró de 1981 dels municipis de la C.M.B. Vol. II: Llista per municipis i districtes. Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona.
- Díaz, C. (1983) Aproximación a la evolución y el comportamiento derivado de las técnicas constructivas utilizadas en los tipos edificatorios

exentos destinados a la vivienda económica en Cataluña (período 1954-1976). Tesis doctoral, Universitat Politècnica de Catalunya.

- Reviure els barris: programes de nous habitatges de substitució per a la millora de les àrees urbanes de Catalunya. (2006). 2a ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut Català del Sòl.

Fonts en bases de dades digitals:

- Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC)
- Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat)
- Instituto Nacional de Estadística (INE)

Fases 2 i 3:

- Pla pel dret a l'habitatge 2016-2025. Ajuntament de Barcelona, 2016.
- Taula temàtica "Creixements en bloc", en el marc de la redacció del PDU. Àrea Metropolitana de Barcelona, col·laboració de Cèsar Díaz Gomez. "Els creixements en bloc. Estudi d'intervencions de millora en una selecció de polígons d'habitatge de l'AMB". 2017
- "L'habitatge en entorns urbans... camí de les Banlieue?" Jornades Diputació de Barcelona, Observatori Local de l'Habitatge, 2016.
- "L'habitatge: un dret com una casa". Ajuntament de Barcelona, Congrés d'arquitectura 2016.
- "Intervenciones en Barriadas Residenciales Obsoletas. Manual de buenas prácticas". Universidad de Sevilla. ABADA editores 2016.

Mostra d'estudi

La Primera Fase d'estudi pren com a mostra una preselecció de 20 conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Fruit dels resultats obtinguts, la Segona Fase pren una mostra més acotada, de sis conjunts: Ciutat Meridiana, Sud-oest del Besòs, Sant Roc, Can Franquesa, Les Oliveres i Sant Ildefons. Com a conseqüència de la similitud tipològica i gran proximitat i vincles existents entre Can Franquesa i Les Oliveres, aquests dos grups es tracten conjuntament.

Finalment, i d'acord amb els resultats previs i amb l'anàlisi que es desprèn de la Segona Fase d'estudi, l'aplicació d'estratègies de millora desenvolupada en la Tercera Fase d'estudi es focalitza a escala urbana sobre els casos de Ciutat Meridiana i el Sud-oest del Besòs, i a escala d'habitatge sobre un mòdul d'habitatge-tipus del barri de Ciutat Meridiana.

Preselecció de vint Conjunts Residencials a l'Àrea Metropolitana de Barcelona

1. Trinitat Nova (Barcelona, 1954-58)
2. Sud-oest del Besòs (Barcelona, 1960-1967)
3. Sant Ildefons (Cornellà, 1960-74)
4. Montbau (Barcelona, 1960-1971)

5. La Guineueta (Barcelona, 1962-64)
6. Espronceda (Sabadell, 1962-1964)
7. La Pau (Barcelona, 1963-1974)
8. Sant Roc (Badalona, 1963-1965)
9. Can Serra (l'Hospitalet, 1964-72)
10. Bellvitge (l'Hospitalet, 1964-76)
11. Ciutat Meridiana (Barcelona, 1965-1974)
12. Les Oliveres
(Santa Coloma de Gramenet, 1966)
13. Can Franquesa
(Santa Coloma de Gramenet, 1966)

14. Camps Blancs (Sant Boi, 1967-68)
15. Lloreda (Badalona, 1967-1977)
16. La Salut (Badalona, 1968-1969)
17. La Mina (Sant Adrià de Besòs, 1969-1971)
18. Can Badia (Ciutat Badia, 1971-72)
19. El Gornal (l'Hospitalet, 1972-76)
20. Canyelles (Barcelona, 1973-1974)

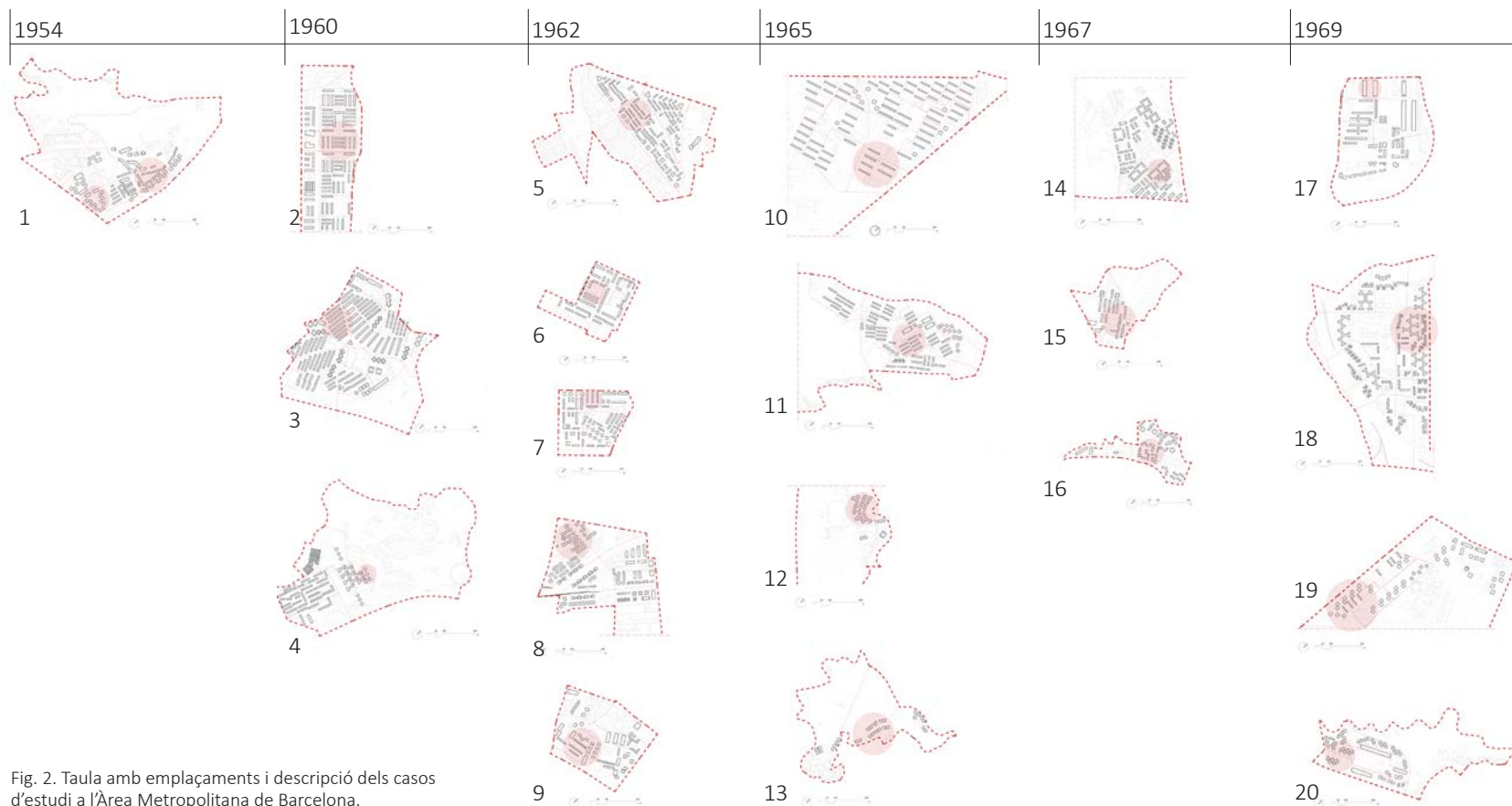

Fig. 2. Taula amb emplaçaments i descripció dels casos d'estudi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

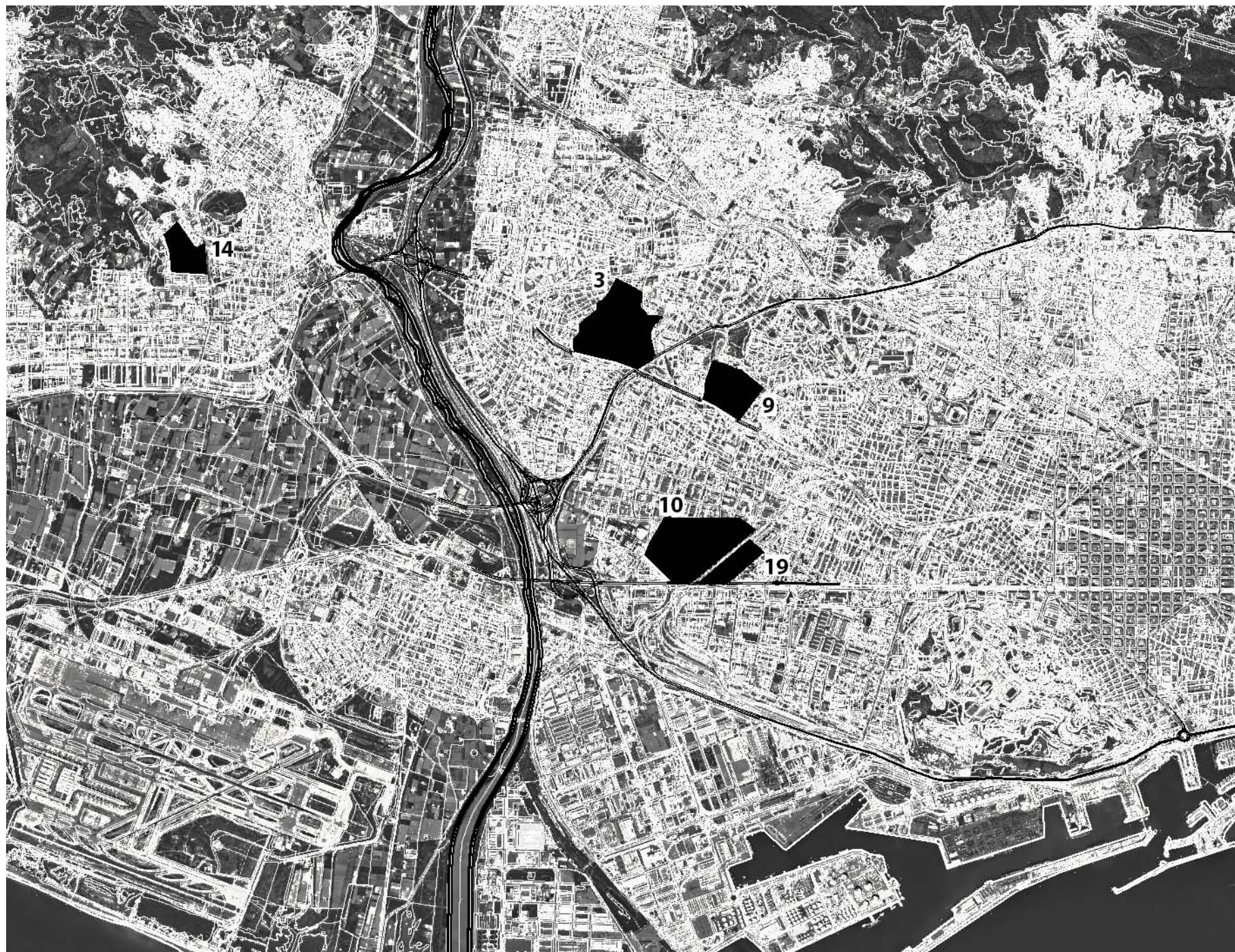

Fig. 3. Localització dels conjunts estudiats a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, en relació a la infraestructura i el teixit urbà. Imatge de 2016.

1. Trinitat Nova (Barcelona, 1954-58)
2. Sud-oest del Besòs (Barcelona, 1960-1967)
3. Sant Ildefons (Cornellà, 1960-74)
4. Montbau (Barcelona, 1960-1971)
5. La Guineueta (Barcelona, 1962-64)
6. Espronceda (Sabadell, 1962-1964)
7. La Pau (Barcelona, 1963-1974)
8. Sant Roc (Badalona, 1963-1965)
9. Can Serra (l'Hospitalet, 1964-72)
10. Bellvitge (l'Hospitalet, 1964-76)
11. Ciutat Meridiana (Barcelona, 1965-1974)
12. Les Oliveres
(Santa Coloma de Gramenet, 1966)
13. Can Franquesa
(Santa Coloma de Gramenet, 1966)
14. Camps Blancs (Sant Boi, 1967-68)
15. Lloreda (Badalona, 1967-1977)
16. La Salut (Badalona, 1968-1969)
17. La Mina (Sant Adrià de Besòs, 1969-1971)
18. Can Badia (Ciutat Badia, 1971-72)
19. El Gornal (l'Hospitalet, 1972-76)
20. Canyelles (Barcelona, 1973-1974)

2. Caracterització dels conjunts per indicadors sociodemogràfics, socioeconòmics i socioespacials

Els resultats que es presenten en aquest apartat consisteixen en una caracterització dels conjunts per indicadors referits a la població i l'entorn construït, d'acord amb la recopilació de bases de dades quantitatives procedents de fonts bibliogràfiques i digitals, i la seva posterior anàlisi i explotació estadística.

Els objectius d'aquest primer apartat són:

- La caracterització per indicadors sociodemogràfics, socioeconòmics i socioespacials dels vint conjunts residencials preseleccionats de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.
- L'avaluació comparada de factors de risc i l'elaboració d'un índex de vulnerabilitat urbana per als vint conjunts residencials.
- La selecció de sis casos d'estudi d'acord amb els resultats obtinguts pel que fa a la vulnerabilitat urbana.

La metodologia emprada per a la caracterització i presentació de resultats que permetin la lectura comparada dels vint conjunts consisteix en:

- Explotació estadística de dades procedents de les bases de dades del Padró i del Cens, bibliogràfiques i digitals (INE, IDESCAT i ICGC). La recopilació de dades s'obté a tall de secció censal, i s'agrega a tall de conjunt residencial (cadascun format per diverses seccions censals).
- Caracterització contextual, tenint en compte les característiques contextuais tant pel que fa a l'entorn físic i arquitectònic com la població resident. Són les següents:
 - Delimitació geogràfica: seccions censals
 - Població resident: total de persones residents en el conjunt
 - Situació territorial i emplaçament

urbà: plànol de la localització a l'Àrea Metropolitana de Barcelona; plànol urbà del conjunt residencial

• Morfologia i tipologies edificades (tipus majoritaris): nombre de plantes; nombre d'habitatges per replà; superfície útil (interior) de l'habitatge (del tipus majoritari); esquema de la morfologia urbana de la tipologia majoritària (planta i secció de dos o tres edificis a escala 1:500); planta de l'habitatge o el mòdul d'habitatges de la tipologia majoritària (planta 1:200).

- Caracterització transversal, tenint en compte no només les característiques físiques i espacials del conjunt, sinó també les característiques que descriuen la població resident, d'acord amb tres eixos: sociodemogràfic, socioeconòmic i socioespacial.

L'eix sociodemogràfic contempla els indicadors de:

- Procedència: total de persones nascudes fora de Catalunya; nascudes en altres comunitats autònomes; nascudes a l'estranger, nascudes en un país estranger en concret (nacionalitat majoritària).
- Edat: població infantil (0-4 anys); població jove (5-24 anys); població adulta I (de 35-44 anys); població adulta II (de 45 a 64 anys); població d'edat avançada (més de 65 anys); població d'edat molt avançada (més de 75 anys).

L'eix socioeconòmic contempla els indicadors de:

- Situació professional: població inactiva; estudiant; activa; ocupada; aturada; sector professional obrer.

• Tipus d'ocupació de l'habitatge: habitatges principals ocupats; habitatges secundaris; habitatges buits.

• Règim de tinença: habitatges de propietat i pagats; de propietat i pagant a terminis (hipoteques); de propietat per herència; de propietat per donació; de lloguer.

L'eix socioespacial contempla els indicadors de:

- Patrons familiars: família d'un sol nucli; un sol nucli i altres persones emparentades; dos o més nuclis; família amb altres persones no emparentades.
- Ocupació de persones: 2 persones; 3 persones; 4 persones; 5 persones; 6 o més persones.
- Densitat de població i tipologia: nombre de persones per habitatge; nombre de persones per accés (bloc d'escala).
- Superfície habitable per persona: m²/persona; nombre de fills segons la superfície habitable.

- Caracterització temporal, per mitjà de la recopilació d'informació per indicadors per a cadascun dels conjunts d'estudi en els anys 1970, 1981, 1991, 2001 i 2011-2013. A continuació, la informació es presenta segons 5 períodes temporals que permeten comprendre l'evolució dels conjunts estudiats: 1970-1981, 1981-1991, 1991-2001, 2001-2011 (o 2014; segons la dada).

- Caracterització comparada dels vint conjunts segons els resultats per eix i per indicador en el darrer període (2011-2014). La metodologia emprada per a l'elaboració d'un índex de vulnerabilitat per als vint conjunts d'estudi així com l'avaluació comparada de factors de risc és la següent:

- Detecció d'indicadors de risc en la base de dades elaborada. Criteri d'elaboració pròpia per establir valors límit en base als resultats de la caracterització, tenint en compte els valors mitjans en el municipi i en el total de vint conjunts estudiats.
- Ponderació segons la desviació respecte als resultats de l'anàlisi comparativa dels 20 conjunts estudiats.
- L'anàlisi de vulnerabilitat consisteix en un sumatori de la ponderació d'indicadors de risc. Els resultats permeten establir una comparació directa entre els conjunts analitzats, i detectar casos extrems.
- L'anàlisi de riscos permet descriure amb matisos la naturalesa de la vulnerabilitat en cadascun dels conjunts, d'acord amb els eixos d'estudi. El risc d'exclusió social fa referència a l'eix sociodemogràfic. El risc jurídic-econòmic fa referència a l'eix socioeconòmic, i finalment el risc de sobre-ocupació i degradació física de l'edificació i l'habitatge fa referència a l'eix socioespacial.
- L'anàlisi de la mobilitat residencial permet tenir una idea de la diferent naturalesa població resident en cadascun dels conjunts d'acord amb la seva estabilitat temporal i els processos de substitució de la població al llarg dels anys.

Finalment, cal dir que tant la metodologia emprada, les fonts de consulta i tractament de la informació, així com els resultats obtinguts, específics i en detall per a cadascun dels casos d'estudi en aquesta etapa d'anàlisi quantitatiu de dades, es recullen de forma molt més extensa en

una publicació específica publicada l'any 2016, especialment en l'apartat d'Annexes:

‘Millora de les condicions d’habitabilitat i reducció de la demanda energètica en els grans conjunts residencials de l’Àrea Metropolitana de Barcelona. Part I: Caracterització dels conjunts per indicadors sociodemogràfics, socioeconòmics i socioespacials’.

A continuació, els tres apartats següents recullen una síntesi dels resultats obtinguts en aquesta primera fase, a fi d'acompanyar el recorregut complet per la metodologia i resultats al llarg de les tres etapes de treball al llarg dels anys 2015, 2016 i 2017:

- 2.1. Caracterització dels conjunts
- 2.2. Vulnerabilitat i riscos
- 2.3. Selecció de sis casos d'estudi

2.1. Eixos d'estudi: evolució de la població i l'entorn

L'estudi de l'evolució de les característiques dels grans conjunts residencials s'ha centrat en tres eixos que relacionen l'evolució de la població i de l'entorn físic, des del moment de la seva construcció fins a l'actualitat: l'eix sociodemogràfic i l'eix socioeconòmic (referits a les característiques de la població resident) i finalment l'eix socioespacial (referit a les característiques físiques, urbanes i arquitectòniques en relació a la població resident).

En primer lloc, pel que fa a l'eix sociodemogràfic cal destacar que una de les principals característiques dels grans conjunts residencials és la seva homogeneïtat social d'origen. Amb el pas del temps, l'evolució i envelliment de la població originària i l'arribada de nous habitants d'origens diversos, les característiques de la població resident s'han anat transformant. En alguns casos, conformant una heterogeneïtat i estabilitat similar a la que ofereixen altres zones de la ciutat que ja prèviament disposaven d'estructures socials més diverses i cicles familiars més equilibrats en el temps. En d'altres casos, evolucionant cap a una major homogeneïtat i protagonitzant processos de segregació socioespacial que posen de manifest una major vulnerabilitat.

En qualsevol dels casos, resulta imprescindible observar l'evolució temporal dels indicadors sociodemogràfics per valorar l'impacte dels diferents processos socials i geogràfics (històrics i actuals) en els casos d'estudi. En aquest sentit, l'observació de l'evolució dels indicadors de procedència mostren l'existència de tres perfils diferenciats:

- En primer lloc, s'observen barris on es produeix una davallada general de les persones nascudes fora de Catalunya fins el 2001 i un augment a partir d'aquest any fins a l'actualitat, en què el percentatge de persones nascudes fora de Catalunya és superior a la mitjana municipal. Es tracta, majoritàriament, de persones nascudes a l'estranger. Els conjunts que corresponen a aquest perfil són, de més acusadament a menys: Ciutat Meridiana, Sant Roc, Sant Ildefons, Sud-oest del Besòs i Trinitat.
- En segon lloc, s'observen barris amb un perfil similar a l'anterior però on el percentatge

de persones nascudes en altres comunitats autònomes de l'estat espanyol és superior al de persones nascudes a l'estranger. Es tracta de: La Guineueta, Can Serra, Espronceda, La Pau, Camps Blancs i La Salut.

- Una sèrie de barris presenten un percentatge de persones nascudes fora de Catalunya que és inferior a la mitjana municipal; i aquest es conforma majoritàriament per persones nascudes en d'altres comunitats autònomes. Presenten aquestes característiques: Montbau, Bellvitge, Les Oliveres, Can Franquesa, Lloreda, La Mina, Ciutat Badia, El Gornal i Canyelles.

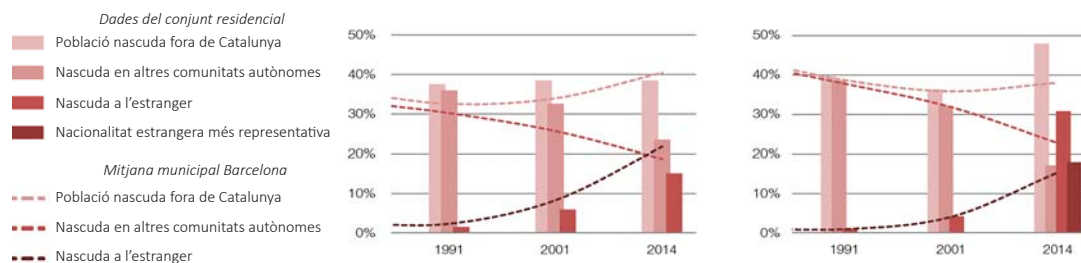

Fig. 4. Població segons el lloc de naixement. La Guineueta i Sant Roc. Dades disponibles per 1991, 2001 y 2014

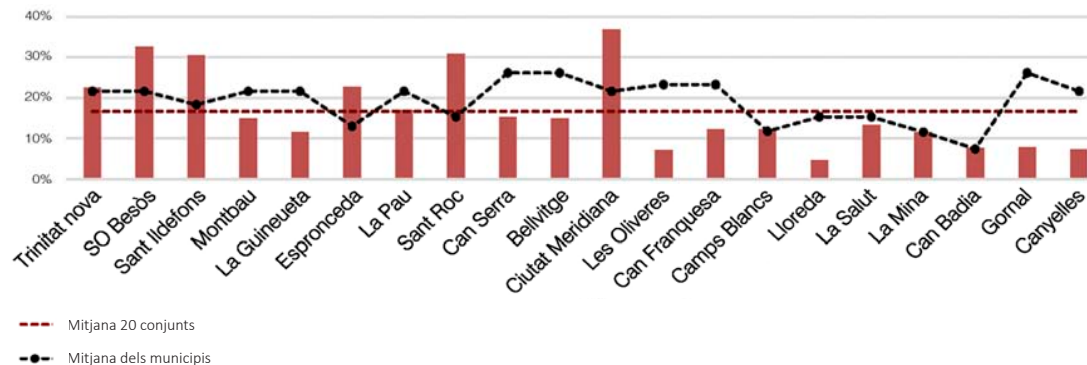

Fig. 5. Població nascuda a l'estranger. Comparació dels 20 conjunts, 2014.

Paral·lelament, l'evolució dels indicadors d'edat de la població resident mostren l'existència de dos perfils:

- D'una banda, s'observen barris amb un percentatge molt elevat de la població d'edat avançada, que sovint supera amb escreix la mitjana municipal. En aquest perfil, hi encaixen barris consolidats on la població resident és encara l'originària, i on és habitual que s'hagin mantingut els forts vincles de cohesió social entre veïns, l'entorn i el barri. Això no obstant, l'alt envelliment en els barris també pot considerar-se un indicador de vulnerabilitat, tenint en compte el fet que la població jove que hi va arribar en el seu moment de construcció, d'entre 26 i 35 anys, i que avui constitueix el gruix de població d'uns vuitanta anys, és dependent del sistema estatal de pensions no contributives, especialment delicat en els casos de viudetat o manca de cotització. Així mateix, l'elevat envelliment d'alguns barris constitueix un factor de possible vulnerabilitat si es consideren les mancances habituals en l'accessibilitat (manca d'ascensor, inadequació de passos i vestíbuls, etc.) tant als espais comuns dels edificis com a l'interior dels habitatges (característiques socioespacials). Encaixen en aquest perfil els barris de Montbau, La Pau, La Guineueta, Espronceda, Camps Blancs i en menys mesura Can Serra.

- D'altra banda, s'observa com alguns barris que avui presenten una alta natalitat i un percentatge molt elevat de població jove entre 15 i 35 anys, per sobre de la mitjana municipal. El fet que i hagi alts percentatges de població infantil (dependent) i població jove posa de manifest un altre factor de vulnerabilitat, especialment

tenint en compte que els alts índexs d'atur afecten molt especialment a la població jove. La situació és de major vulnerabilitat quan aquest perfil sociodemogràfic es combina amb perfils socioeconòmics baixos i alts índexs d'atur. És el cas, de més a menys extrem, dels barris de Sant Roc, La Mina, Ciutat Meridiana i Sud-oest del Besòs.

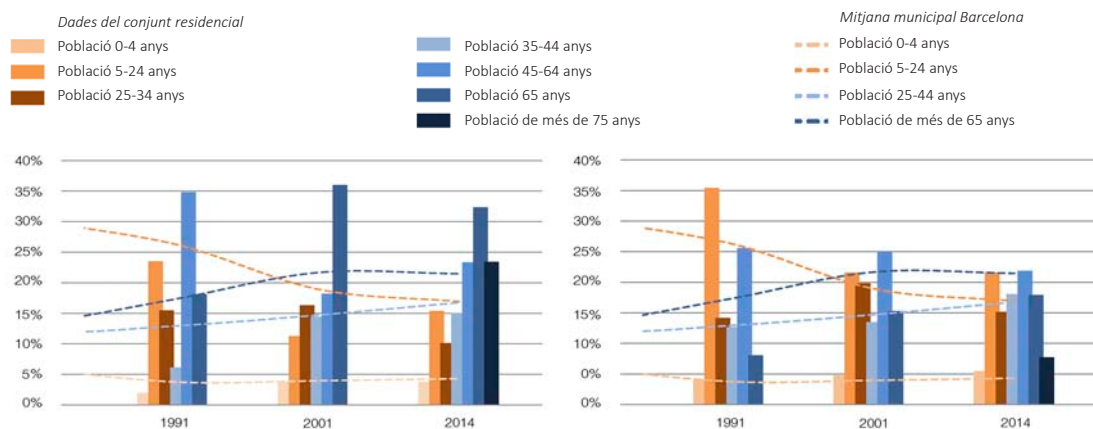

Fig. 6. Població segons l'edat. Montbau i Ciutat Meridiana.
Dades disponibles per a 1991, 2001 y 2014

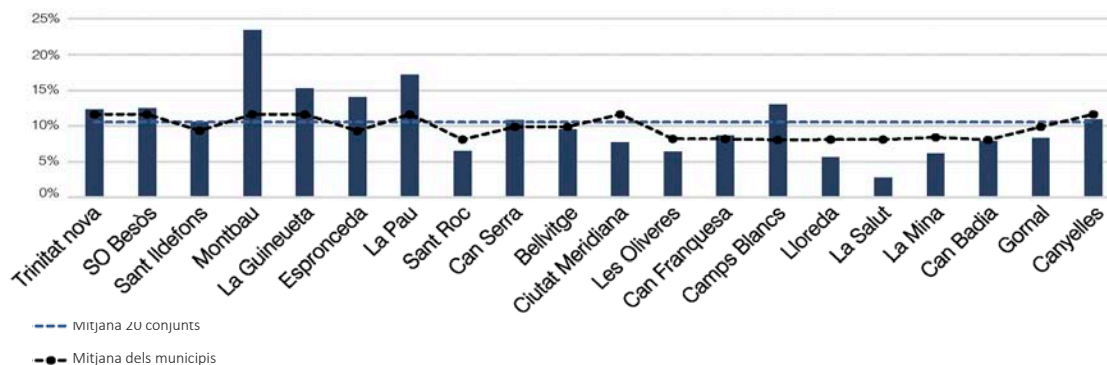

Fig. 7. Població d'edat avançada. Comparació dels 20 conjunts, 2014.

Pel que fa a l'eix socioeconòmic, l'observació dels següents indicadors resulta imprescindible per comprendre l'impacte dels diferents successos socioeconòmics i polítics, especialment el de l'esclat de la bombolla immobiliària i la posterior crisi de econòmica de 2008, que desencadena processos d'embargament hipotecari especialment agressius en determinats barris i contribueix a agreujar les desigualtats econòmiques en el territori.

Pel que fa a la situació professional de la població resident, s'observa una tendència comuna en tots els casos:

- S'observa una tendència a l'augment de la població ocupada fins el 2001, moment en què, en relació amb la crisi econòmica de 2008, es produeix sistemàticament un descens de la població ocupada i un augment sovint significatiu de la població aturada. Es comprova com, en la majoria dels barris estudiats, el percentatge de població aturada és superior a la mitjana municipal. Els casos més extrems són els barris d'Espronceda, Sant Roc i La Mina; i els segueixen, encara per sobre de la mitjana municipal: Trinitat, Sant Ildefons, Ciutat Meridiana, Camps Blancs, La Salut i Can Badia.

Així mateix, i en relació a l'observació de l'ocupació dels habitatges:

- Cal destacar l'alt percentatge d'habitatges buits a ciutat Meridiana i la Mina, i uns percentatges relativament elevats també a Sant Roc, Trinitat, La Pau i Camps Blancs (Fig. 10).

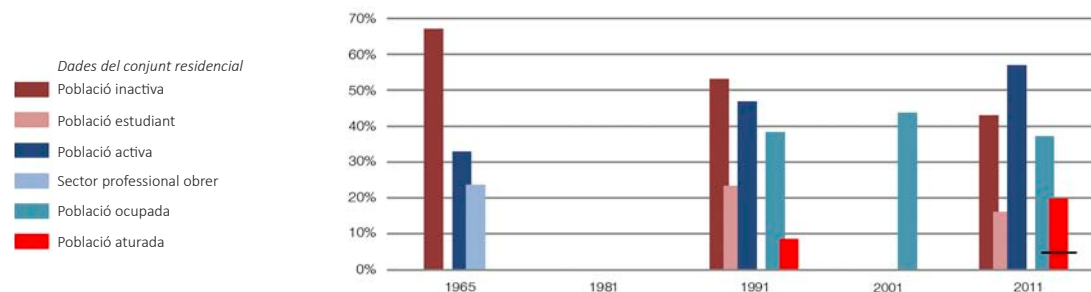

Fig. 8. Població segons l'edat. Montbau i Ciutat Meridiana. Dades disponibles per a 1965, 1991, 2001 y 2014

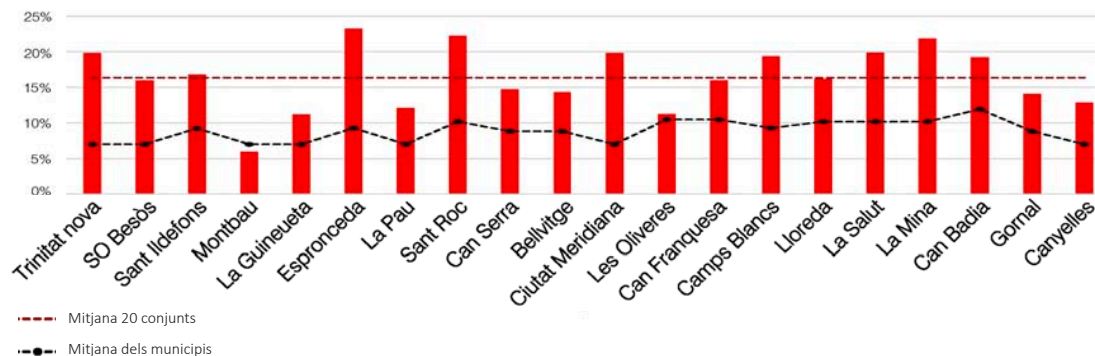

Fig. 9. Població aturada. Comparació dels 20 conjunts, 2014.

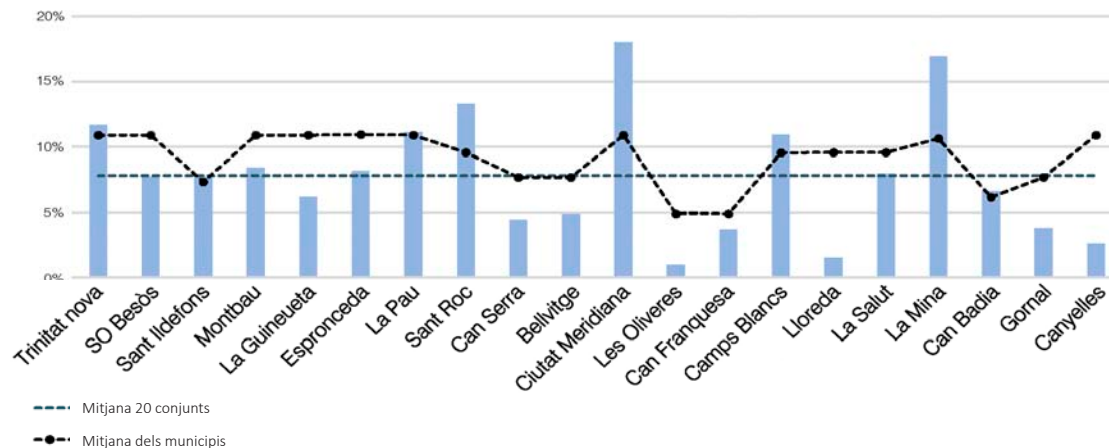

Fig. 10. Habitatges buits. Comparació dels 20 conjunts, 2011.

L'observació de l'evolució en els règims de tinença permet diferenciar dos perfils diferenciats:

- Un primer perfil en el que el nombre d'habitatges en propietat i ja pagats va augmentant amb el pas del temps a mesura que les hipoteques es van liquidant. Es tracta de barris on s'ha anat consolidant l'adquisició de l'habitatge per part de la població resident, evolucionant cap a formes de propietat majoritàriament horitzontal (comunitats de propietaris). Són exemples clars d'aquest perfil: la Pau, la Mina, el Gornal i Canyelles.

- Un segon perfil presenta dues èpoques distingibles. De 1981 a 1991 el nombre de pisos en propietat i pagats va augmentant i els habitatges en propietat pagant a terminis disminueixen. Una segona època, a partir de 1991, en què s'observa com els pisos en propietat ja pagats passen a ser llogats o es venen i generen noves hipoteques. Aquest perfil resulta molt rellevant ja que posa de manifest un indicador de substitució de la població originària, alhora que subratlla una situació de major vulnerabilitat de la població resident en relació a la crisi econòmica que afectarà molt especialment els processos hipotecaris. L'augment de percentatge de la població de lloguer és també un factor de vulnerabilitat a tenir en compte, especialment si es vincula a la inestabilitat econòmica de la població, o bé en relació a la pressió immobiliària sobre el mercat del lloguer, si bé aquest context socioeconòmic és posterior als resultats que contempla el present estudi. Els casos més destacats d'aquest perfil són: Trinitat, Sud-oest del Besòs, Sant Ildefons, Montbau, la Guineueta, Can Serra, Bellvitge, Ciutat Meridiana, Lloreda i la Salut.

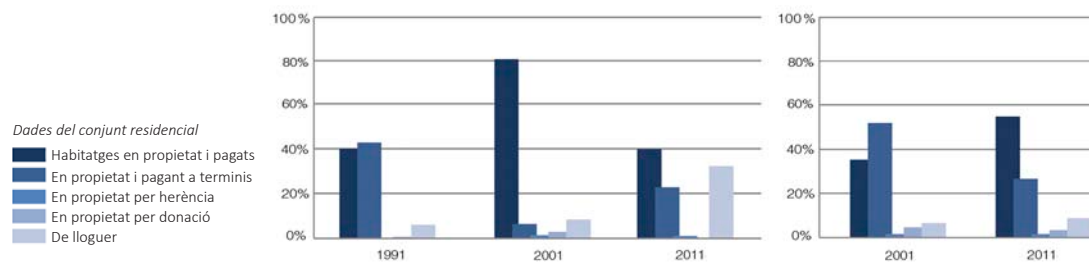

Fig. 11. Evolució de les formes de tinença dels habitatges
Dades disponibles per a 1991, 2001 y 2014

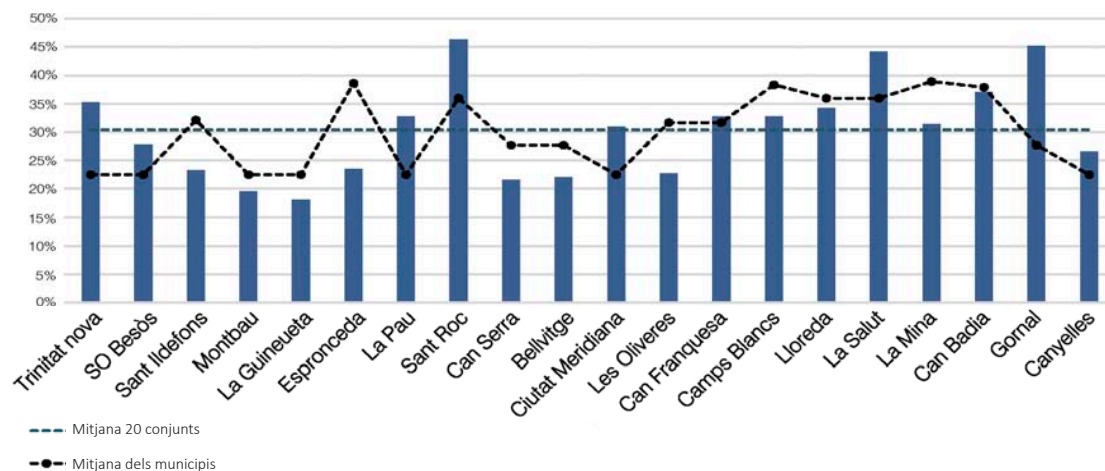

Fig. 12. Habitatges pagant a terminis. Comparació dels 20 conjunts, 2011.

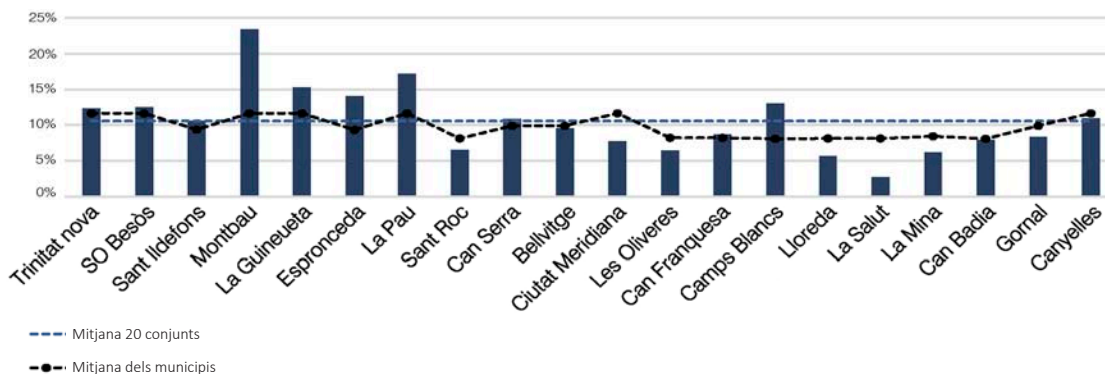

Fig. 13. Habitatges en propietat i pagats. Comparació dels 20 conjunts, 2011.

Pel que fa a l'eix socioespacial, recull una sèrie d'indicadors que, tenint en compte qüestions com la superfície útil dels habitatges i la seva tipologia en relació a l'ocupació, permeten observar en quina mesura els espais residencials i urbans existents són adequats en relació a la transformació de la població resident.

En primer lloc, l'evolució de la densitat de la població des del moment de la construcció segueix un mateix patró per a tots els casos, si bé aquesta és una dada que a priori no posa en relació el nombre de persones ocupants d'un mateix habitatge ni té en compte les superfícies habitables d'aquest:

- És habitual que el nombre de persones per habitatge es redueixi des de 1981 fins a l'actualitat. Per tant, en general, s'experimenta una reducció de la densitat mitjana d'ocupació, sovint al voltant del 40%.

En segon lloc, tenint en compte el nombre de persones per habitatge, així com els patrons familiars (existència d'un o més nuclis familiars, convivència amb persones no emparentades o persones emparentades fora del nucli familiar):

- Es constata com existeixen diversitat de situacions pel que fa a l'ocupació de l'habitatge, i com els percentatges d'un o altre tipus de patró familiar no donen prevalença a un tipus per sobre dels altres. Els patrons familiars s'han transformat molt respecte a les famílies per a les quals es va concebre l'habitatge, i varien des de persones grans dependents que viuen soles, famílies amb un o dos fills, habitatges on conviuen més de cinc persones no necessàriament emparentades.

Evolució de la densitat d'ocupació.

	1981	2011
Nombre de persones/habitatge	3,7	2,6
Nombre de persones/accés tipus	88,8	62,4

Evolució de la superfície dels habitatges / habitant

	1981	2011
m²/ocupant habitatge tipus	15,82	26,49

Fig. 14. Taules d'evolució temporal dels paràmetres socioespacials.

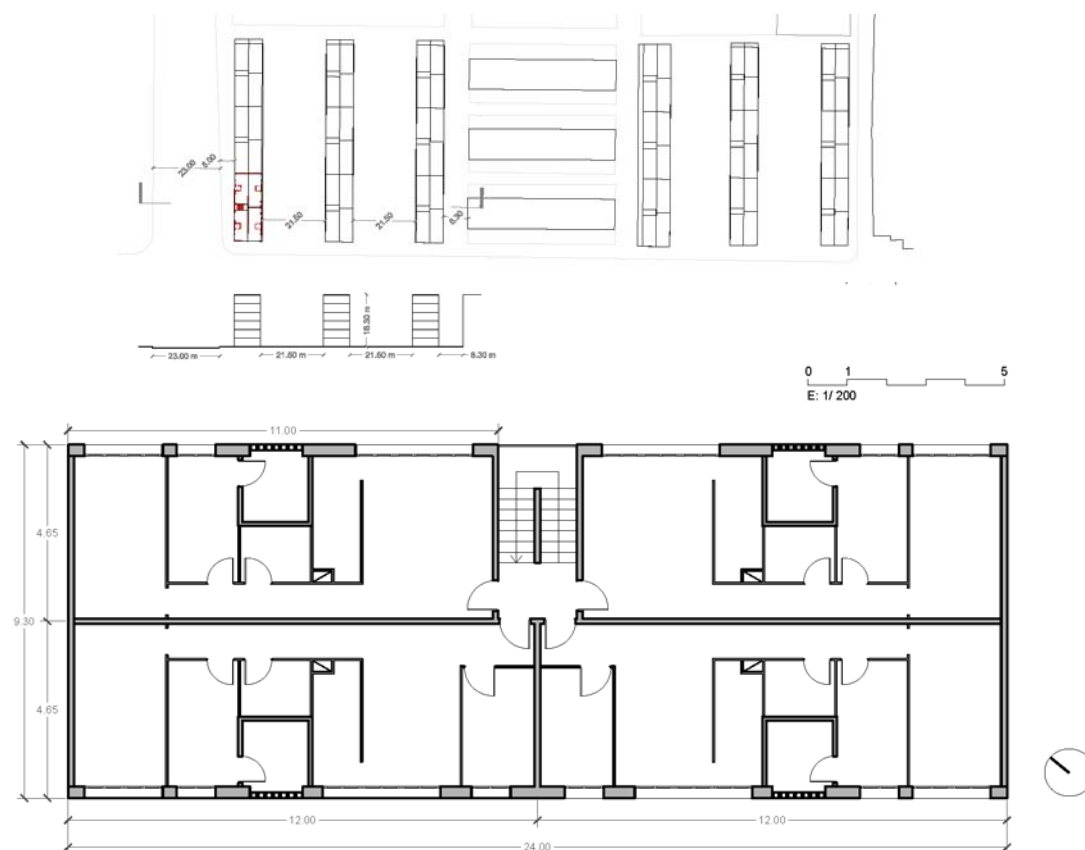

Fig. 15. Entorn construït a escala urbana, d'edifici i d'habitatge.

- Es constata l'existència de percentatges elevats d'habitatges amb superfícies insuficients en relació amb l'ocupació. Tenint en compte que la superfície útil mínima per persona va de 18m2/persona en habitatges de dues persones a 36m2+10m2/persona afegida successivament, es considera que en habitatges de quatre o cinc persones la superfície útil mínima límit es troba al voltant dels 14m2/persona. Per sota d'aquesta xifra, s'intueix que es donen situacions de sobre ocupació i que la superfície dels habitatges és inadequada respecte a les necessitats d'ocupació. És el cas de Sant Roc, amb alguns habitatges on hi conviuen més de vuit persones, Ciutat Meridiana i La Mina, entre d'altres.

Finalment, de l'observació del nombre de fills per família en relació a les superfícies habitables, també es desprenen resultats que permeten alertar de possibles situacions de sobre ocupació o de desajust entre les superfícies habitables i les necessitat de les persones usuàries:

- Hi ha una sèrie de barris on les famílies amb més fills ocupen els habitatges de més superfície. És el cas de Lloreda, Sant Roc, La Guineueta i Montbau.
- Per contra, existeix un perfil identificable on s'observa com les famílies amb un nombre de fills menor ocupa els habitatges més grans, mentre que les famílies amb més fills s'ubiquen en habitatges de superfícies reduïdes. És el cas del Sud-oest del Besòs, Sant Ildefons, Espronceda, Bellvitge, Les Oliveres i Canyelles.

Tipus de família per habitatge, 2014.

	%
Família d'un sol nucli	68,63 %
Família d'un sol nucli i altres persones emparentades	3,58 %
Família amb dos nuclis o més	10,53 %
Família amb altres persones no emparentades	9,89 %
Dues o més famílies	7,58 %

Número de persones per habitatge, 2014.

	%
2 persones	27,58 %
3 persones	27,37 %
4 persones	17,68 %
5 persones	8,42 %
6 o més persones	18,95 %

Fig. 16. Taules de característiques d'ocupació actuals dels habitatges (tipus de família).

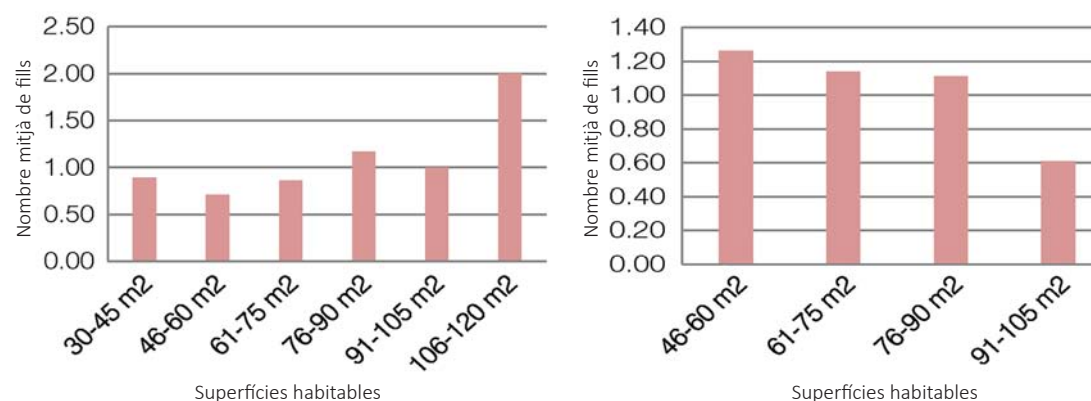

Fig. 17. Gràfics d'ocupació actuals dels habitatges (nombre de fills).

2.2. Vulnerabilitat i riscos

Indicadors de Vulnerabilitat

Prenent com a base l'anàlisi dels resultats prèviament descrita, d'acord amb els tres eixos d'estudi, es detecten situacions límit per a determinats paràmetres. Els valors de tall s'ajusten a les situacions que es desmarquen de les mitjanes observades en la totalitat dels conjunts i tenint en compte valors contrastats elaborant un indicador multicriterial de vulnerabilitat per mitjà de la ponderació de determinats paràmetres de risc comuns entre els 20 conjunts d'estudi. S'avalua comparativament el grau de vulnerabilitat en els tres eixos estudiats: sociodemogràfic, socioeconòmic i socioespacial.

L'indicador multicriterial s'elabora per mitjà de la ponderació de determinats paràmetres de risc d'acord amb els resultats de la caracterització anterior. Es tracta dels indicadors situats a la primera columna del gràfic següent, amb la seva ponderació corresponent segons els resultats per a cada cas.

El sumatori directe de la puntuació per a cada paràmetre permet obtenir una primera imatge comparativa dels vint conjunts, que es cartografia amb l'objectiu de vincular el resultat al seu context geogràfic i observar patrons territorials.

D'aquesta primera aproximació, es desprèn que, per ordre descendent, els conjunts que presenten una vulnerabilitat que supera la puntuació mitjana són: Ciutat Meridiana, Sant Roc, la Mina, Sud-oest del Besòs, Espronceda, Sant Ildefons i Can Franquesa. Els segueixen, però ja per sota de la mitjana: Les Oliveres, La Pau i Trinitat.

En canvi, els barris que es troben per sota la puntuació mitjana dels 20 conjunts estudiats són, de més a menys vulnerables: Les Oliveres, La Salut, Trinitat, Montbau, La Guineueta, Can Serra, Bellvitge, Camps Blancs, Lloreda, Ciutat Badia i Canyelles.

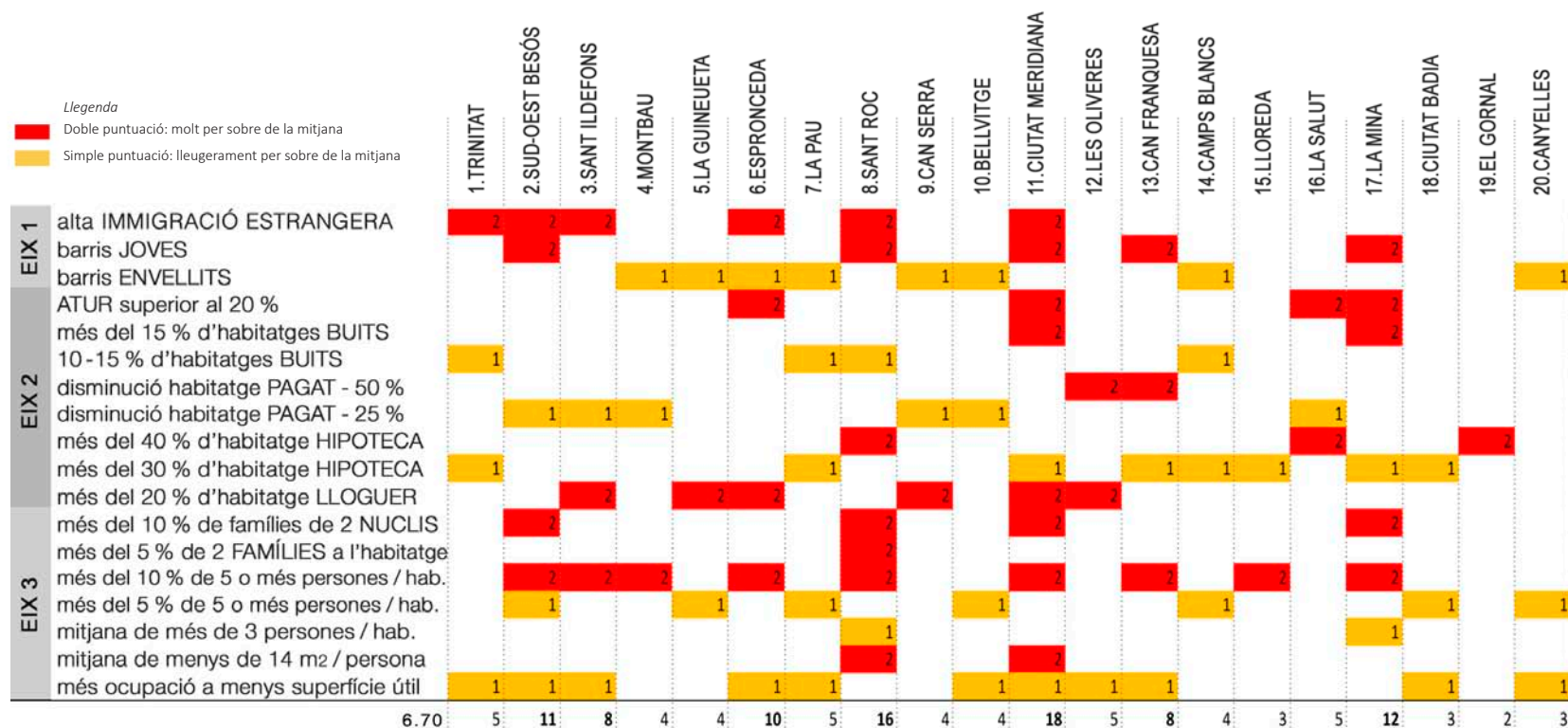

Fig. 18. Taula de ponderació segons els paràmetres analitzats. Detecció de situacions de vulnerabilitat urbana.

Fig. 19. Representació geogràfica dels resultats. Vulnerabilitat urbana.

Avaluació de riscos

Una segona aproximació analítica consisteix a definir riscos segons els tres eixos d'estudi, a cadascun dels quals correspon una combinatòria diferent de paràmetres. La suma de les puntuacions dels paràmetres respectius permet obtenir un valor per a cadascun dels riscos. A partir dels valors dels vint conjunts es calculen la puntuació mitjana i les desviacions. Destaquen els següents resultats:

- Risc d'exclusió social: de més a menys, destaquen els barris de Sant Roc, Sud-oest del Besòs, Ciutat Meridiana i La Mina, seguits en menor mesura per Sant Ildefons, Espronceda i Can Franquesa.
- Risc econòmic-jurídic: en els casos de Ciutat Meridiana, Sant Roc, La Mina, Espronceda i en força menor mesura Sud-oest del Besòs, Sant Ildefons, Can Franquesa i La Salut.
- Risc de sobre-ocupació i inadequació de l'espai interior i l'entorn: de més a menys, destaquen

els barris de Sant Roc, Ciutat Meridiana, Sud-oest del Besòs i La Mina.

El resultat d'aquesta aproximació més enfocada permet detectar pautes més acotades segons la classe de problemàtica que presenta cada conjunt. No obstant això, s'observa com els casos que destacaven per situar-se molt per sobre de la mitjana de vulnerabilitat presenten una situació de risc global, tant des d'un punt de vista social, econòmic, com de tendència a la degradació de l'espai i de l'entorn per la seva inadequació a les necessitats de la població.

Finalment, sobre la base de l'observació de la diferent evolució de certs paràmetres, s'ha pogut obtenir una aproximació al coneixement de la mobilitat residencial en els casos d'estudi. Resulta interessant conèixer en quins conjunts la població resident en el moment de construcció s'ha quedat al barri, i en quins hi ha indicis

que s'hagin produït processos generalitzats de substitució de la població. Aquells conjunts on coincideixen indicadors de transformació de la població segons la seva procedència amb processos clars de canvi de propietat són, de més a menys evidència: Trinitat, Sant Roc, Sud-oest del Besòs, Sant Ildefons, Ciutat Meridiana, Les Oliveres i Can Franquesa, i en força menor mesura Lloreda i La Salut.

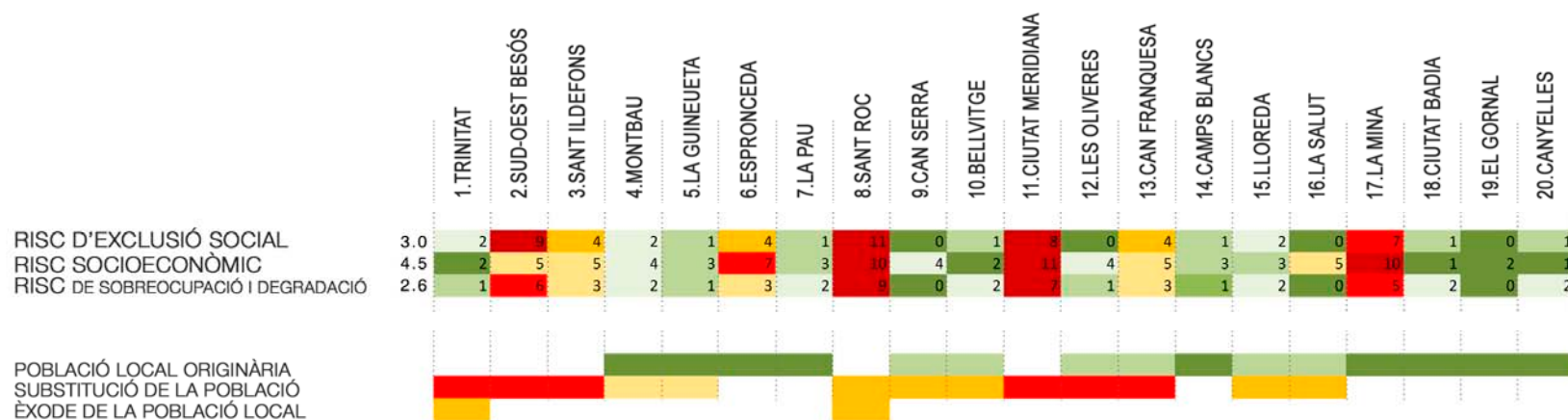

Fig. 20. Taula de ponderació segons els paràmetres analitzats.
Detecció de riscos i detecció de patrons de substitució de la població.

Fig. 21. Representació geogràfica dels resultats segons els tipus de risc, d'acord amb els tres eixos d'estudi.

2.3. Selecció de sis casos d'estudi

Com a conclusió d'aquesta primera etapa d'estudi es seleccionen sis casos que s'estudia en profunditat en les fases posteriors. Es seleccionen els cinc barris de més alta vulnerabilitat, on conflueixen factors de risc de caire global, tant pel que fa a la situació de possible exclusió social, la vulnerabilitat socioeconòmica com el risc de sobre ocupació i inadequació de l'espai i l'entorn existents a les necessitats de la població resident. Així mateix, es tracta de barris on hi ha indicis de processos de substitució de la població i de major vulnerabilitat residencial deguda als processos de canvis en la propietat de l'habitatge.

Si bé el barri de La Mina hauria estat inclòs com un sisè barri d'estudi per donar-s'hi totes les circumstàncies prèvies, es decideix descartar-lo per la impossibilitat de tractar conjuntament aquest barri amb la resta tenint en compte la seva transformació urbana i arquitectònica recent. El present estudi no compta amb dades actualitzades després de la intervenció de regeneració urbana al barri, i el fet que ja s'hi hagi produït una enorme inversió en rehabilitació, transformació urbana i programes socials fa d'aquest cas un cas més complex si es vol extreure conclusions vinculants de l'anàlisi comparada dels diferents casos.

Per contra, s'inclou en els sis casos escollits el barri de Les Oliveres, que es troba en una situació de menor vulnerabilitat i risc, per l'interès que suposa la seva relació històrica, geogràfica i arquitectònica amb el barri de Can Franquesa. Es considera que no és coherent tractar els dos conjunts, construïts en una situació geogràfica semblant i molt propera, en el mateix moment i amb la mateixa tipologia

d'edifici, de forma aïllada i per separat, malgrat que les situacions que s'hi donen tenint en compte les dades de caire social i d'acord amb la situació de la població resident, siguin força diferents.

Així doncs, els sis barris que s'analitzaran amb més profunditat en les següents fases són: Ciutat Meridiana, El Sud-oest del Besòs, Sant Roc, Can Franquesa i Les Oliveres (conjuntament) i Sant Ildefons.

Fig. 22. Localització dels sis barris escollits com a casos d'estudi per a la segona fase de treball.

Ciutat Meridiana

Síntesi dels resultats de la fase 1:

- *Forta immigració, de nacionalitat diversa, que supera amb escreix la mitjana de Barcelona.*
- *Barri jove amb una alta natalitat, malgrat la tendència global a l'envelliment.*

Destaca la població immigrant, aturada, i predominança de població de molt baix nivell econòmic, en situació molt vulnerable. També és notòria la població originària en situació vulnerable: d'edat molt avançada i generacions joves que tornen al barri mogudes per l'emergència residencial i la crisi econòmica.

- *Nivell socioeconòmic baix o molt baix. Alts percentatges de població aturada.*
- *S'evidencien situacions de canvi de propietat i de substitució de la població. Altíssim percentatge d'habitatges buits, de lloguer i pagant a terminis.*

Desnonaments i atur són el principal conflicte que afecta la població de forma quotidiana. Les situacions d'emergència residencial (desnonaments) i pobresa econòmica són el problema principal del barri i tenen una repercussió directa i quotidiana en l'estat d'ànim i el dia a dia de les comunitats de veïns, la convivència i la cohesió social.

- *Evidència de situacions de sobre ocupació de l'habitatge (alt percentatge de famílies de dos nuclis i d'un nucli amb persones no emparentades). Superfícies habitables petites en relació a l'ocupació, malgrat la disminució habitual en la densitat de la població (menys de 14 m² per persona).*

Es tracta d'un conjunt que presenta elevats riscos tant pel que fa a l'exclusió social, riscos socioeconòmics i de sobre ocupació i degradació física de l'edificació. Es tracta del conjunt amb un índex de vulnerabilitat més alt d'entre els estudiats (18 punts respecte a 6.70 de mitjana).

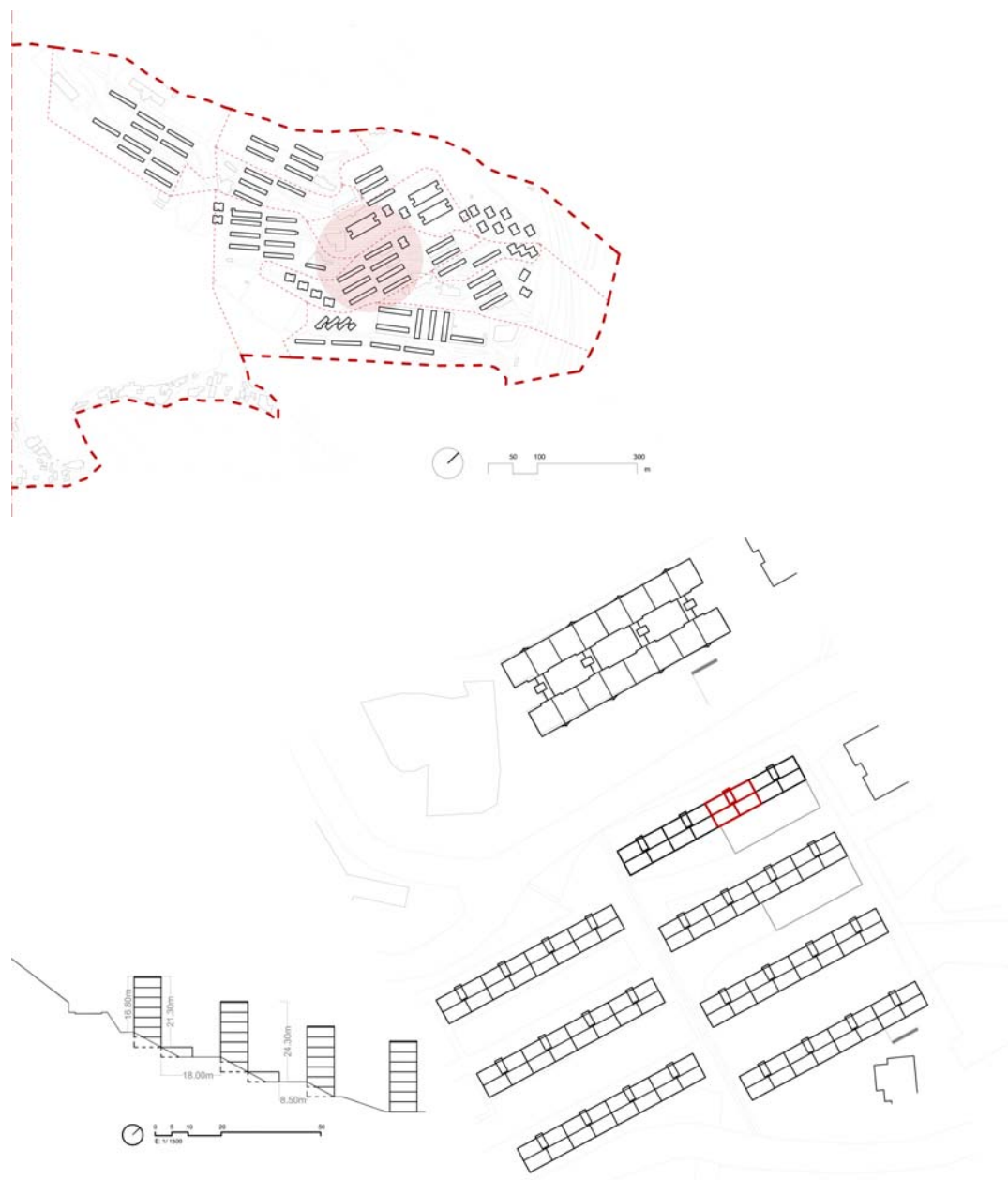

Fig. 23. Plànol d'emplaçament i descripció tipològica en planta i secció d'un sector. Ciutat Meridiana.

Sant Roc

Síntesi dels resultats de la fase 1:

- *Alta immigració estrangera, amb una sobre representació del col·lectiu de nacionalitat paquistanesa (que representa un 60 % de les persones migrades al barri).*

- *Barri jove amb una alta natalitat.*

Són habituals els conflictes entre ètnies.

La població d'origen en altres comunitats espanyoles i originària del barri en el seu moment de construcció i articulació d'un fort teixit associatiu, ha quedat en una situació molt minoritària, i la d'ètnia gitana sovint entra en conflicte amb la de nacionalitat paquistanesa.

- *Nivell socioeconòmic baix; població aturada; no són evidents les situacions de substitució de la població originària. Tanmateix, no hi ha un alt percentatge d'habitatges de propietat i pagats i, per contra, destaca el nombre d'habitatges en règim de lloguer i pagant a terminis, o buits.*

- *Alta evidència de situacions de sobre ocupació de l'habitatge; superfícies habitables petites en relació amb l'ocupació.*

Són molt destacables el percentatge d'habitatges on conviuen dues famílies, famílies amb dos o més nuclis, o més de 5 persones (fins a 8), sovint no emparentades. Quelcom que és força singular d'aquest conjunt respecte a la resta de casos estudiats, evidenciant singulars situacions de sobre ocupació especialment si es té en compte una superfície útil interior del tipus majoritari de menys de 45 m².

Es tracta, doncs, d'un cas on són molt rellevants tant els riscos d'exclusió social, socioeconòmics com de sobre ocupació i degradació física dels edificis. És el segon conjunt més vulnerable d'entre els 20 conjunts estudiats i d'acord amb l'índex elaborat, que li atorga 16 punts respecte a una mitjana de 6.70 punts.

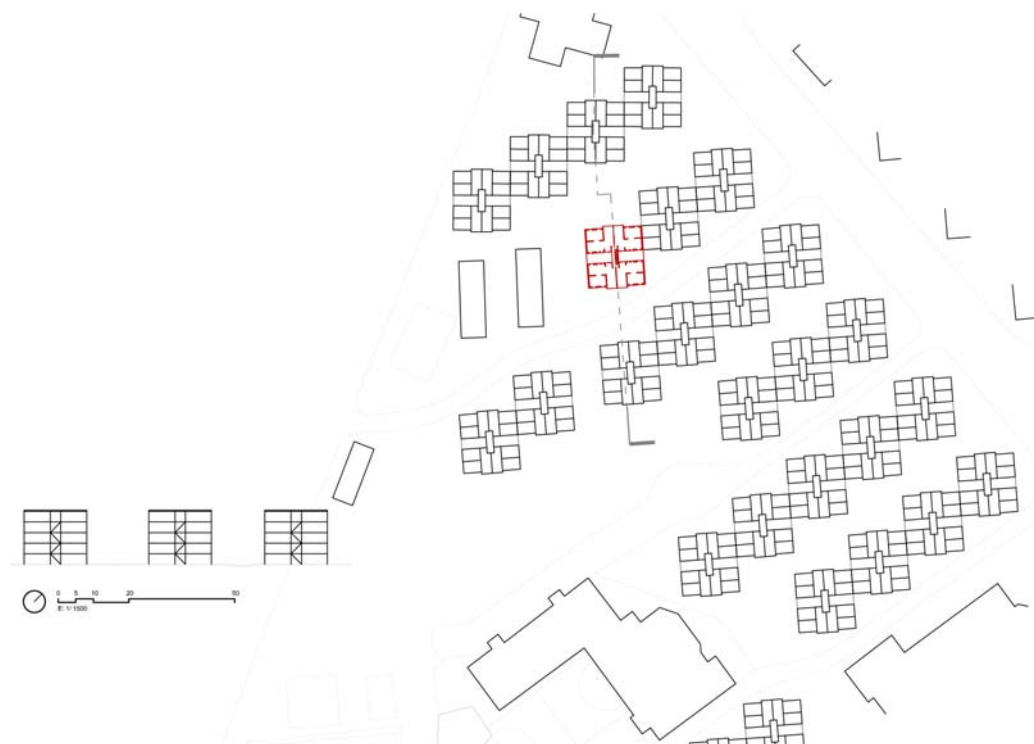

Fig. 25. Plànol d'emplaçament i descripció tipològica en planta i secció d'un sector. Sant Roc.

Can Franquesa

Síntesi dels resultats de la fase 1:

- Població diversa, local i migrada (per sota de la mitjana municipal).
- Diversitat d'edat (presència de població envellida però també de jove, amb una natalitat elevada).
- Nivell socioeconòmic mitjà baix i alts percentatges de població aturada. Atur i nivell educatiu i professional molt baix.
- S'evidencien processos de substitució de la població originària (augment dels pisos pagant a terminis i de lloguer, disminució dels habitatges de propietat i pagats).

Sembla que hi està havent canvis en la propietat dels habitatges, ja sigui per una mortalitat natural de la població resident, o per un procés de substitució diferent. D'altra banda, en el darrer període disminueix el percentatge d'habitatges secundaris i augmenta el d'habitatges principals ocupats, quelcom que pot tenir relació amb algun tipus de retorn al barri de persones emparentades amb la població originària, d'una banda, o amb un canvi de la propietat i variació de la població.

- Superfícies habitables petites en relació amb l'ocupació.

Hi ha un alt percentatge d'habitatges on hi conviuen més de 5 persones, quelcom que fa pensar que la superfície habitable pot ser insuficient (59,60 m²).

Es tracta d'un conjunt on s'aprecien riscos que superen lleugerament la mitjana entre els conjunts estudiats tant pel que fa a l'exclusió social, els riscos socioeconòmics i de sobre ocupació i degradació física dels edificis. L'índex de vulnerabilitat global es situa també lleugerament per sobre de la mitjana (8 punts respecte als 6.70 punts).

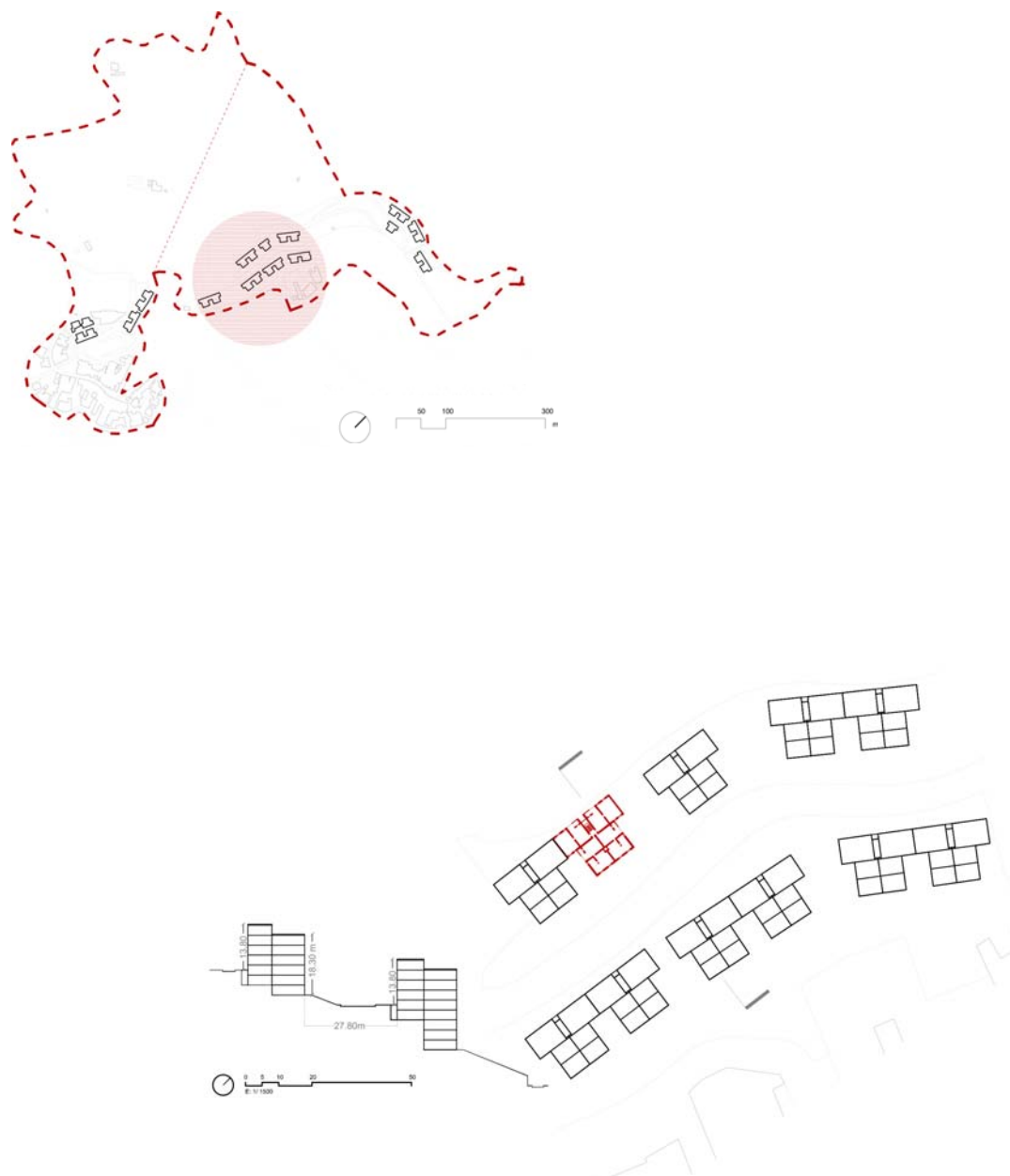

Fig. 26. Plànol d'emplaçament i descripció tipològica en planta i secció d'un sector. Can Franquesa.

Les Oliveres

Síntesi dels resultats de la fase 1:

- Població majoritàriament local
- Diversitat d'edats.

Població local sobretot d'edat avançada i adulta, emparentada amb la població originària. El percentatge de població migrada es troba força per sota del de població nascuda a Catalunya i d'altres comunitats autònomes. L'envelliment de la població és considerable, la natalitat i els percentatges de població jove es troben força per sota de la mitjana municipal.

- Nivell socioeconòmic mitjà, atur una mica per sobre de la mitjana municipal.
- Es produeix un augment importantíssim dels pisos de lloguer (fins al 30%), i una disminució dels habitatges de propietat i pagats en favor dels habitatges pagant a terminis (23%).
- Els habitatges estan ocupats molt majoritàriament per famílies d'un sol nucli de tres persones, i no hi ha evidència de situacions de sobre ocupació. Les superfícies habitables i les tipologies s'ajusten al tipus d'ocupació.

En general, es tracta d'un conjunt on els riscos i la situació de vulnerabilitat és molt inferior a la resta de casos escollits, especialment pel que fa al risc d'exclusió social. No obstant, els riscos socioeconòmics s'acosten molt a la mitjana. L'índex de vulnerabilitat es troba lleugerament per sota, amb 5 punts respecte a 6.70 de mitjana. El motiu de selecció d'aquest conjunt rau en la seva localització i condició de proximitat respecte al conjunt de Can Franquesa. Les seves similituds tipològiques i geogràfiques fan que resulti molt més lògic tractar-los simultàniament, sense deixar una de les dues zones de banda.

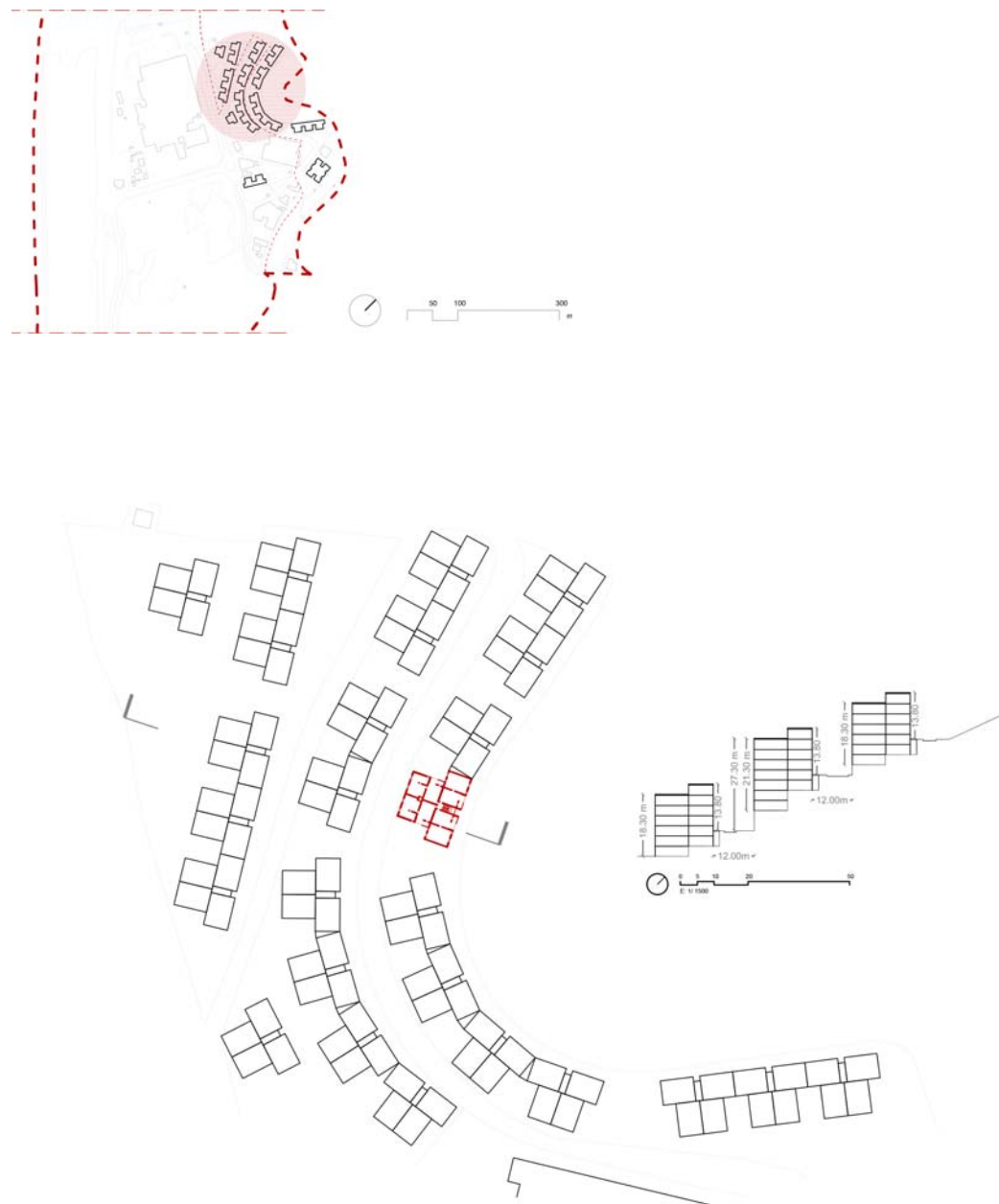

Fig. 27. Plànol d'emplaçament i descripció tipològica en planta i secció d'un sector. Les Oliveres.

Sant Ildefons

Síntesi dels resultats de la fase 1:

- *Alta immigració estrangera.*
- *Diversitat d'edat. Alta natalitat, si bé destaca l'alt percentatge de població d'edat avançada.* Mescla de població immigrant i originària (especialment d'edat avançada o molt avançada).
- *Nivell socioeconòmic baix, atur que dobla la mitjana municipal.*
- *Evidència de situacions de substitució de la població resident (augment dels habitatges de lloguer i pagant a terminis).*

Es produeix un canvi en la propietat en què disminueixen molt considerablement els habitatges en propietat i pagats en favor de l'habitatge de lloguer (gairebé el 20%) i l'habitatge de propietat i pagant a terminis (23%).

- *Evidència de situacions de sobre ocupació dels habitatges i de superfícies petites en relació amb l'ocupació.*

És probable que hi hagi situacions de sobre ocupació, especialment si es té en compte la superfície útil interior dels habitatges tipus estudiats, per sota dels 55 i els 50 m². Hi ha percentatges considerables d'habitatges ocupats per famílies amb dos o més nuclis, i amb altres persones no emparentades, tot i que molt majoritàriament els habitatges estan ocupats per famílies d'un sol nucli.

La reducció de la densitat inicial del barri gairebé a la meitat, ha permès un cert esponjament que d'altra banda no suposa la desertització de l'espai públic ni el desús dels equipaments existents.

En general, es tracta d'un conjunt que es troba lleugerament per sobre de la mitjana tant pel que fa al risc d'exclusió social, riscos socioeconòmics i risc de sobre ocupació. També l'índex global de vulnerabilitat és de 8 punts, lleugerament per sobre respecte a una mitjana de 6.70.

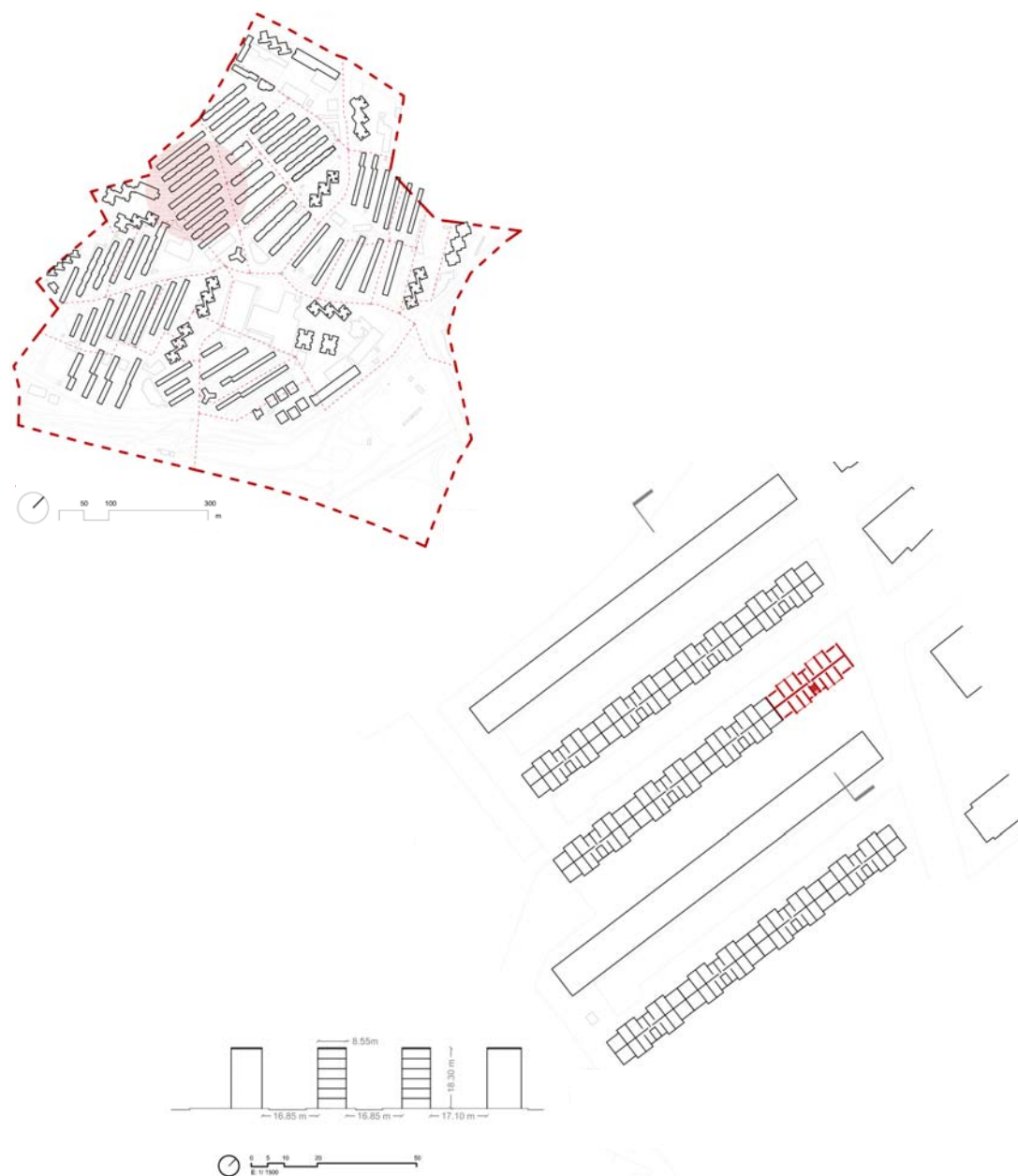

Fig. 28. Plànol d'emplaçament i descripció tipològica en planta i secció d'un sector. Sant Ildefons.

3. Anàlisi de sis casos d'estudi

Ciutat Meridiana, Sud-oest del Besòs, Sant Roc, Can Franquesa, Les Oliveres i Sant Ildefons

Els resultats que es presenten en aquest apartat consisteixen en diferents aspectes per a la diagnosi qualitativa dels sis casos escollits per a analitzar en més detall. Aquests aspectes recullen tant informació procedent de l'anàlisi quantitativu elaborat en el punt anterior, com informació de tipus qualitatiu, contrastada sobre el terreny al llarg de diferents sessions de treball de camp.

Els objectius d'aquesta segona fase són:

- Elaborar criteris per a contrastar sobre el terreny les problemàtiques que es desprenen d'un anàlisi de dades quantitativu des d'un punt de vista transversal, tant incloent aspectes sobre la població resident, com aspectes sobre l'edificació i l'entorn existent.
- Diagnosi qualitativa i contrastada sobre el terreny que porti un avenç sobre l'estat actual dels sis conjunts escollits en la primera fase d'estudi. Des d'un punt de vista transversal (aspectes físics i socials) i multiescalar (de l'escala urbana a l'escala d'edifici i habitatge).

La metodologia emprada per a aquesta diagnosi qualitativa comprèn una sèrie de procediments que se superposen a la presa de dades quantitatives de la fase anterior:

- Treball de camp: consisteix en una sèrie de visites sobre el terreny on es recull informació de diversa naturalesa. D'una banda, es porten a terme entrevistes a persones de diferents entitats del teixit associatiu, que permeten contrastar i aportar matisos a la informació quantitativa recopilada en la primera fase del present estudi. D'altra banda, s'elaboren mapes

d'acord amb observacions sobre l'estat de l'espai públic, els usos, la percepció de seguretat, etc. enregistrades per mitjà de diferents passejades sobre el terreny amb i sense acompanyament de persones locals.

- Aixecament tipològic: dibuix actualitzat de la tipologia d'edificis dels casos d'estudi, i localització en el plànol a escala urbana. El treball d'arxiu utilitzant fonts bibliogràfiques es complementa amb l'observació i el contrast de la informació disponible al llarg de les visites sobre el terreny, en què pot observar-se amb detall l'estat de l'edificació i la seva transformació. La quantificació de cadascun dels tipus i la seva localització permeten aportar eines per a la identificació dels tipus majoritaris i l'avaluació del seu potencial de millora a nivell estratègic en l'àmbit estudiat.

- Diagnosi qualitativa dels barris: s'elabora un guió que recull els diferents aspectes que aporten una visió de conjunt sobre l'estat actual del barri tant des d'un punt de vista arquitectònic i urbà com tenint en compte aspectes de percepció, ús i aspectes que tenen a veure amb la població resident. La seva sistematització permet la millor comprensió comparativa dels diferents casos d'estudi. Els aspectes considerats són els següents:

- Emplaçament, topografia i límits: accessos i connectivitat. Elaboració de cartografies i l'observació de l'emplaçament, la topografia, el tipus de límit i les condicions d'accés i connectivitat per a cadascun dels casos.

- Activitat i equipaments. Cartografia de l'activitat comercial, de restauració i de serveis en planta baixa, així com dels equipaments públics existents.

- Estat de conservació de l'entorn i l'espai públic. Síntesi de les observacions elaborades per mitjà d'entrevistes a agents locals i de diferents visites de camp.

- Edificació existent. Síntesi de les observacions que es desprenen de l'observació de l'edificació existent sobre el terreny així com per mitjà de l'aixecament tipològic actualitzat.

A continuació es presenten els resultats específics per a cadascun d'aquets aspectes, aplicats en cada cas d'estudi (punts 3.1 – 3.4) i finalment en el punt 3.5. s'aporta una síntesi de la diagnosi qualitativa barri a barri, que pretén permetre una lectura sintètica de la informació desenvolupada en cadascun dels punts anteriors:

- 3.1. Emplaçament, Topografia i Límits
- 3.2. Activitats i Equipaments
- 3.3. Estat de conservació de l'entorn i l'espai públic
- 3.4. Edificació existent
- 3.5. Síntesi de la diagnosi qualitativa dels sis casos d'estudi

3.1. Emplaçament, topografia i límits: accessos i connectivitat

De l'estudi dels límits i la topografia dels sis conjunts, s'observa l'existència de diferents perfils.

En primer lloc, pel que fa a les característiques geogràfiques i a la topografia, distingim entre dos tipus d'emplaçaments. Aquells conjunts que es localitzen en zones amb una topografia molt accentuada, en una condició encara perifèrica i limítrofa amb zones naturals fora del contínuum urbà de Barcelona, com és el cas de Ciutat Meridiana, Can Franquesa i Les Oliveres. Degut a la condició geogràfica i topogràfica, la connexió quotidiana amb teixits urbans propers i amb àrees de centralitat és més complexa a curt i llarg termini, malgrat que la millora de les infraestructures de transport públic, accessibilitat i equipaments en els darrers anys han suposat una transformació molt important de la condició perifèrica i aïllada d'aquests àmbits. D'altra banda, distingim aquells conjunts que es localitzen en zones pràcticament planes i que, en part gràcies a aquesta condició topogràfica, han quedat immerses en el contínuum urbà construït (més o menys consolidat segons un o altre cas) de la ciutat de Barcelona i les ciutats adjacents. És el cas del Sud-oest del Besòs, Sant Roc i Sant Ildefons, que a més de poder establir amb més facilitat vincles de quotidianitat amb el teixit adjacent i els seus equipaments, es localitzen propers a àmbits de nova centralitat.

En segon lloc, pel que fa als límits distingim entre diferents casuístiques: límit amb espais naturals perifèrics (Collserola, Serralada Litoral,...), amb àrees de verd urbà, amb àrees de teixit urbà consolidades, amb àrees de teixit urbà no consolidades, amb àrees de teixit industrial i finalment, amb grans infraestructures

de mobilitat (tren, autopista, rondes,...). Els conjunts que es caracteritzen per una topografia accentuada, lògicament, limiten amb espais naturals perifèrics, i amb àrees de teixit urbà no consolidat amb les quals no estableixen gairebé cap tipus de contacte des del punt de vista de la morfologia i connectivitat urbanes, com ocorre en el cas de Ciutat Meridiana amb el barri de Torre Baró. Els conjunts localitzats en terrenys plans fan límit amb almenys alguna àrea de teixit urbà consolidat, malgrat que les continuïtats morfològiques entre els teixits urbans puguin ser encara inexistents, com ocorre en el cas de Sant Roc, completament aïllat dels teixits adjacents des d'un punt de vista morfològic; si bé en altres casos com el Sud-oest del Besòs la continuïtat de carrers i el pas d'infraestructures de mobilitat públiques (tram i autobús) facilita el contacte amb els teixits propers i desdibuixa els límits del conjunt.

Bona part dels conjunts estudiats (Sant Roc, Ciutat Meridiana, Les Oliveres, Sant Ildefons), limiten amb àrees industrials de més o menys escala. Un fet especialment important en el cas de Sant Roc, on el teixit industrial localitzat entre aquest conjunt i el mar dificulta el que, en condicions urbanes més consolidades, hauria pogut representar una localització molt privilegiada de proximitat amb el front marítim i espais públics de qualitat de Badalona.

Finalment, cal dir que els sis casos d'estudi limiten amb grans infraestructures de mobilitat, amb més o menys proximitat: tren, autopistes i vies ràpides o artèries de la ciutat. Un fet que, d'una banda i tenint en compte que a dia d'avui tots els casos estan molt ben connectats amb els centres de les ciutats amb diverses opcions de

transport públic, els situa com a localitzacions especialment ben connectades no només des d'un punt de vista urbà sinó a nivell territorial, amb la particularitat de ser punts frontissa entre municipis, o fins i tot a nivell metropolità. Malgrat tot, els àmbits limítrofs o literalment travessats per grans infraestructures, tenen el repte afegit de superar enormes barreres urbanes que contribueixen a dificultar, d'una banda, la dissolució dels límits i la connectivitat quotidiana amb els teixits i la ciutat adjacents (com en el cas de Ciutat Meridiana), i d'altra banda, el propi funcionament i connectivitat interns (com és el cas de Sant Roc).

L'estudi en detall de l'emplaçament i els límits resulta molt interessant tenint en compte que sovint les deficiències que es comentaran a continuació sobre l'activitat i la diversitat d'usos en els conjunts guarden una estreta relació amb el mal funcionament de les vies de contacte amb el teixit adjacent, i els propis límits. És el cas, per exemple, de les zones no consolidades de la Rambla de Prim, al Sud-oest del Besòs, o del polígon industrial que contribueix a separar simbòlica i morfològicament Sant Roc del mar.

Així mateix, si bé el fet de reconèixer socialment els conjunts d'estudi com a barris que gaudeixen d'entitat pròpia té una component de cohesió social enriquidora en alguns termes, des d'un punt de vista morfològic, una excessiva alienació urbana d'un àmbit molt marcadament delimitat respecte de les zones urbanes adjacents pot resultar problemàtica i contribuir a l'aïllament també social de l'àmbit, un fet que resulta observable especialment en els espais buits de Sant Roc i en els seus límits respecte del teixit proper.

Ciutat Meridiana

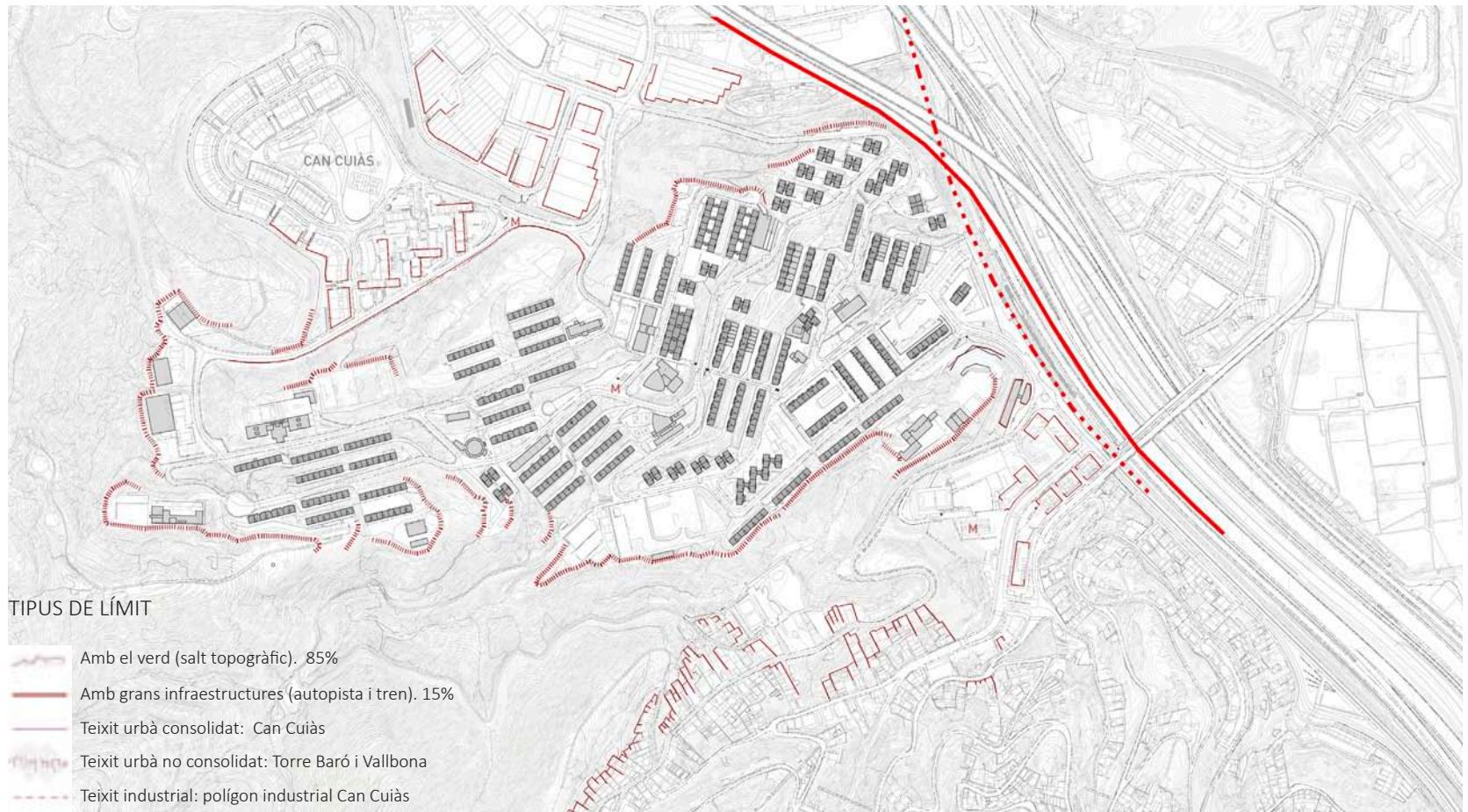

Fig. 29. Emplaçament, topografia i tipus de límit.
Ciutat Meridiana.

EMPLAÇAMENT I TOPOGRAFIA

- Zona perifèrica
- Topografia accentuada

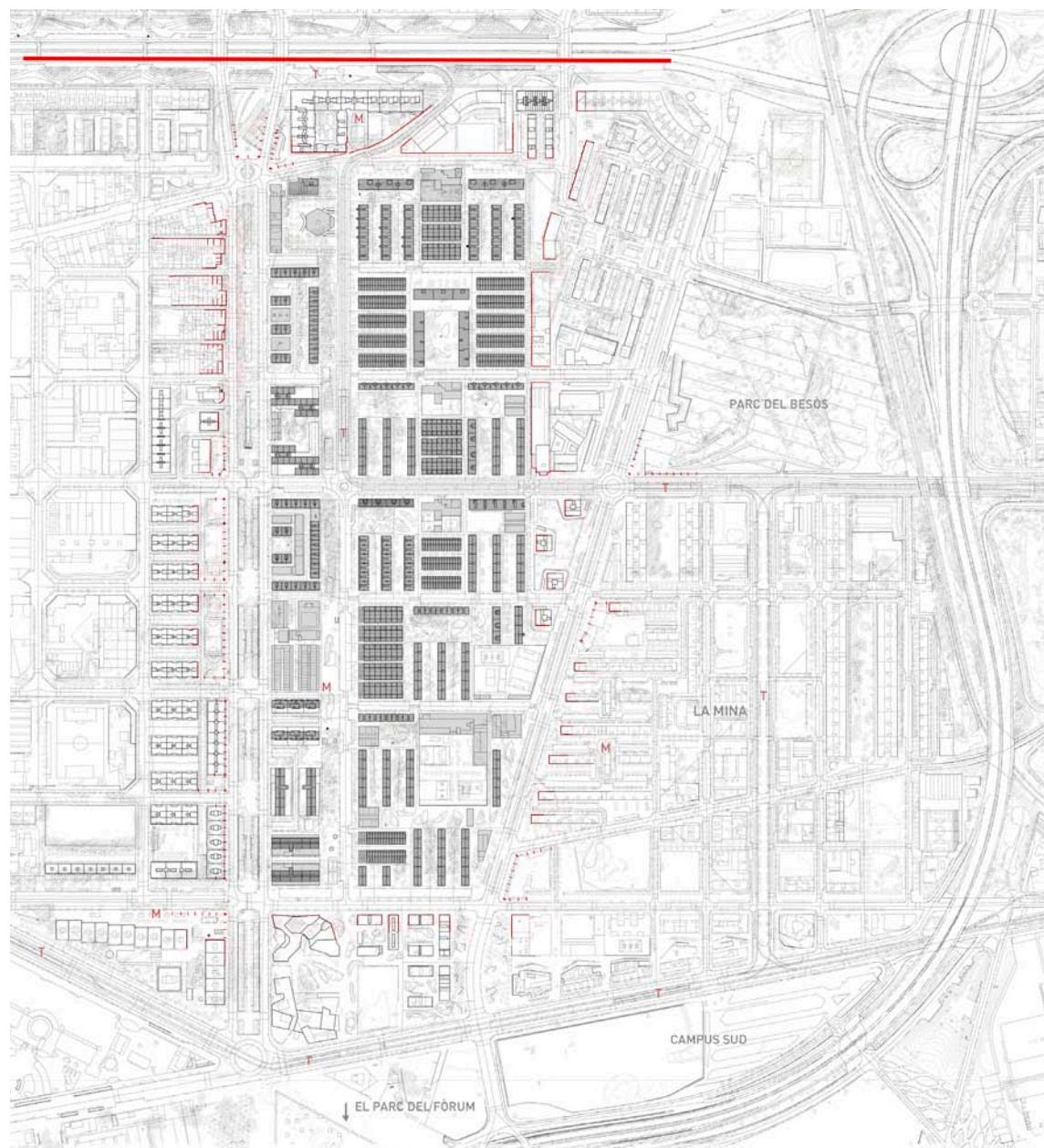
ACCESSOS

- Cotxe: per la cota baixa i l'est.
 - Tren: parada Barcelona – Torre del Baró.
 - Metro: Torre Baró Vallbona L3
- Ciutat Meridiana (cota elevada, posició central)

• La condició encara perifèrica del conjunt es perpetua no només com a conseqüència del pas d'infraestructures de mobilitat, sinó també per l'accentuada topografia que dificulta la seva relació amb els teixits propers de Can Cuiàs i Torre Baró. La manca de consolidació d'aquests teixits en el seu límit amb Ciutat Meridiana és també una mancança que en reforça l'aïllament.

• Existeixen camins no adaptats ni pavimentats, escales i antics viaductes que podrien salvar el desnivell, si bé els punts de sortida i arribada d'aquests no estan consolidats com a accessos.

Sud-oest del Besòs

TIPUS DE LÍMIT

- Grans infraestructures: Gran Via
- Teixit urbà consolidat: Poblenou, La Mina i sector nord-est. 80%
- - - Teixit urbà no consolidat: sector nord-oest i sector sud-oest. 20%

EMPLAÇAMENT I TOPOGRAFIA

- Zona de nova centralitat
- Topografia plana

ACCESSOS

- Metro: L4 Maresme-Fòrum, Besòs Mar, Besòs
- Tram: T4 i T5, Alfons el Magnànim, Besòs

- La condició de nova centralitat del conjunt ve condicionada per la seva proximitat a la zona del Fòrum de les Cultures i l'arribada de la Diagonal al mar. No obstant, el fragment urbà que separa el conjunt de l'arribada de la Diagonal es troba poc consolidada, especialment pel que fa a l'ús. Els programes i activitat esperables triguen molt a arribar i la situació de desertització de l'espai públic està generalitzada a la zona.
- En general, força franges de contacte entre el conjunt i la resta de la ciutat comparteixen una manca de consolidació urbana i desertització com a conseqüència d'una baixa densitat i una disposició d'usos insuficient.
- D'altra banda, malgrat el pas de vies rellevants i infraestructures de transport públic, el conjunt manté una distància volguda respecte al barri de la Mina i el Poblenou, potenciada per l'alienament històric ja propi de cadascun dels conjunts.

Fig. 30. Emplaçament, topografia i tipus de límit. Sud-oest del Besòs.

Sant Roc

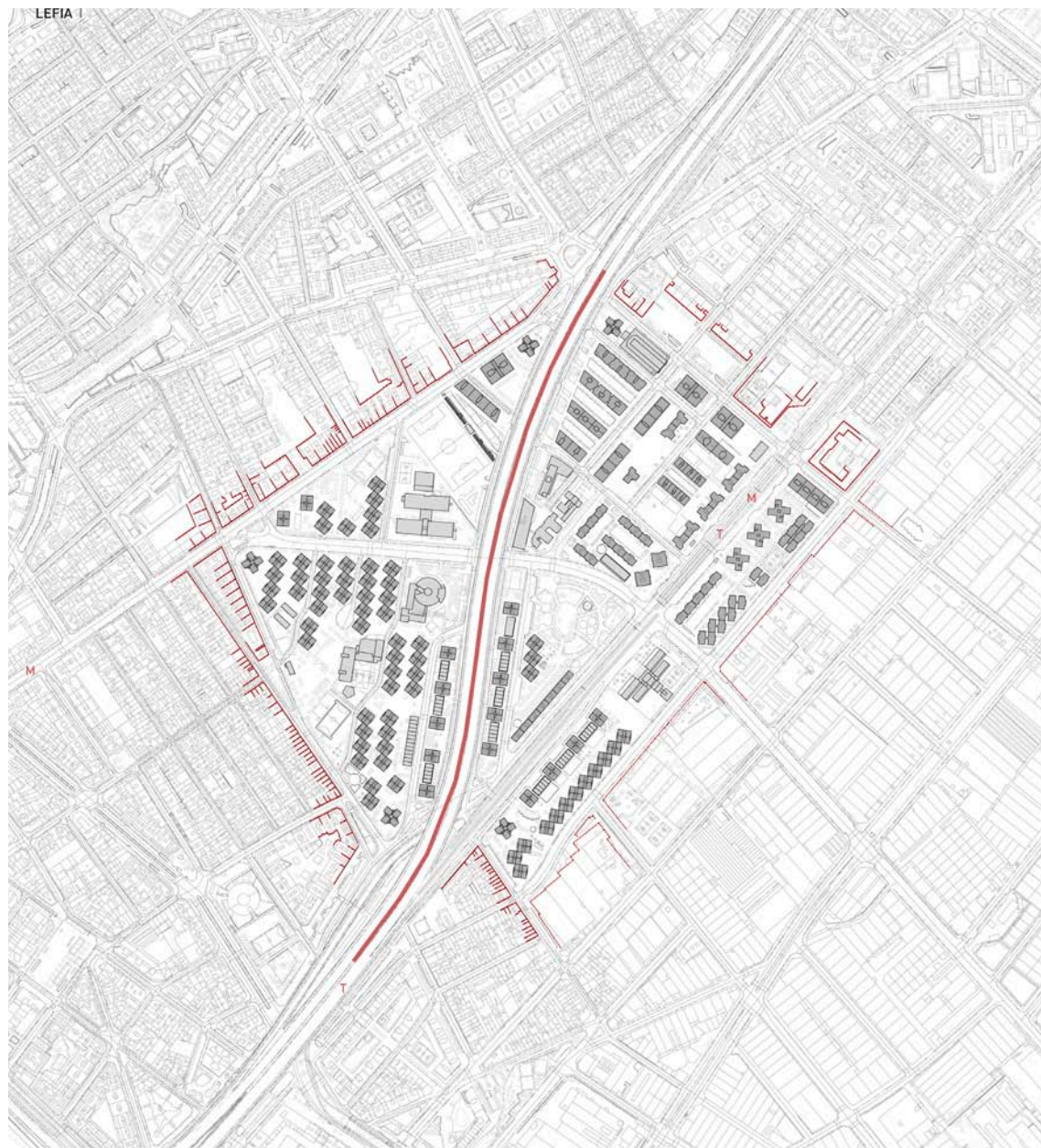

Fig. 31. Emplaçament, topografia i tipus de límit. Sant Roc.

TIPUS DE LÍMIT

- Grans infraestructures: pas elevat Gran Via-C31
- Teixit urbà consolidat: les Artigues (oest), tram nord i Av. del Congrés Eucarístic (est). 65%
- - - Teixit industrial: polígon dels xinesos. 35%

EMPLAÇAMENT I TOPOGRAFIA

- Zona urbana de centralitat
- Topografia plana

ACCESSOS

- Metro: L2 Sant Roc
- Tram: T5 Sant Roc

• La bona connectivitat del conjunt gràcies al pas d'infraestructures de transport públic, contradictòriament, es veu troncada per la seva alta fragmentació degut al pas de la Gran Via elevada (Via C-31) que parteix el barri en àmbits molt diferenciats i de difícil vincle.

• L'alienament enorme degut a la morfologia urbana i tipològica del barri fa que aquest esdevingui una illa d'usos i activitat localitzada en un entorn consolidat de la ciutat de Badalona, potenciant-ne l'estigma i l'aïllament també des d'un punt de vista social.

• El límit amb el polígon industrial que separa el conjunt del front marítim representa una barrera urbana que contribueix a aïllar el conjunt i a donar-li un cert caire perifèric o d'extrem urbà. Quelcom que també s'accentua a partir del pas elevat de la C-31 i al seu ús per sota com a aparcament lineal.

Can Franquesa i Les Oliveres

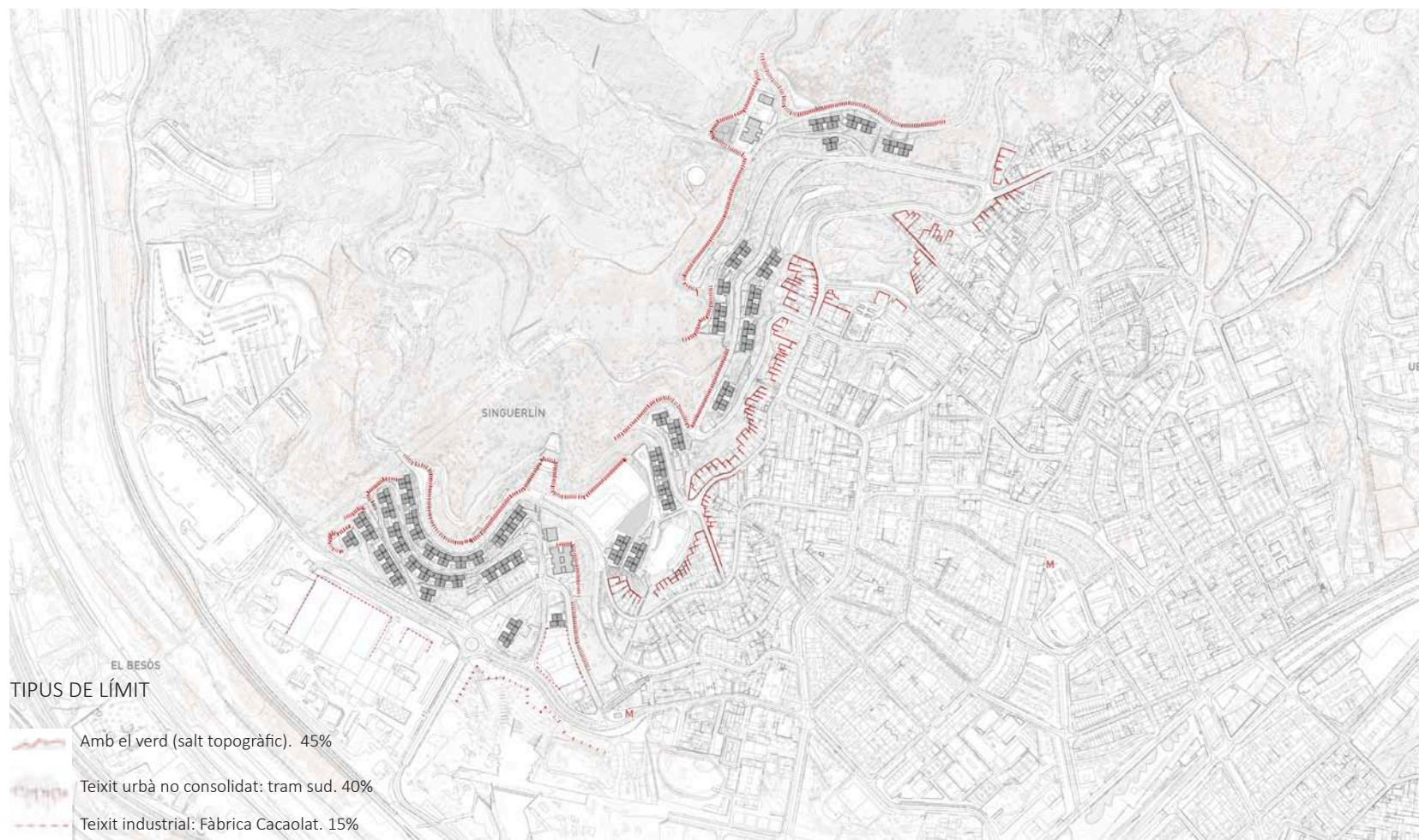

Fig. 32. Emplaçament, topografia i tipus de límit. Can Franquesa y Les Oliveres.

EMPLAÇAMENT I TOPOGRAFIA

- Zona perifèrica, de límit urbà
- Topografia molt accentuada

ACCESSOS

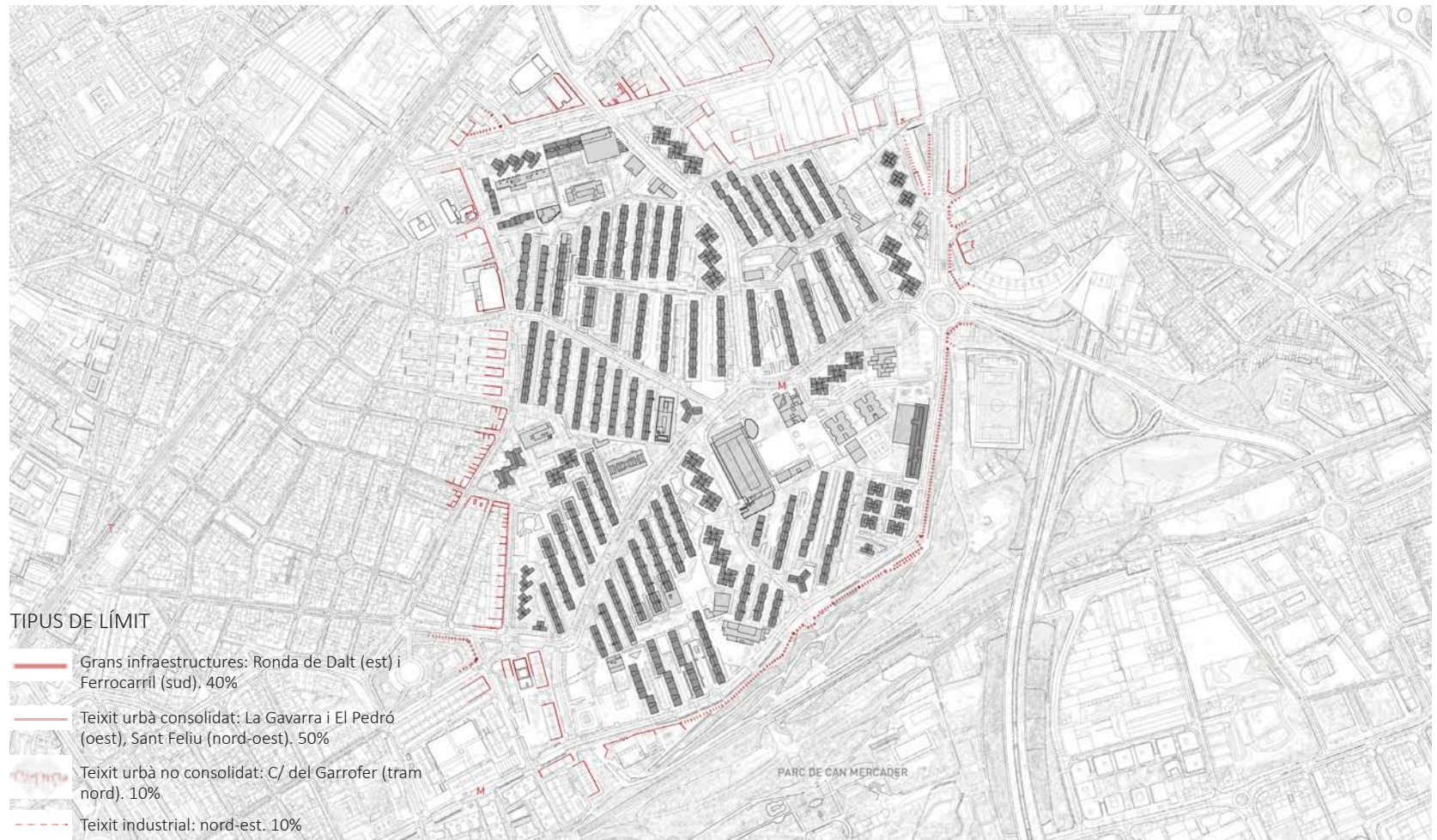
- Can Franquesa: 4 línies d'autobús
- Les Oliveres: 2 línies d'autobús
- Metro: L9 Can Zam

• La condició perifèrica respecte als punts de centralitat metropolitans està accentuada per la topografia i la situació del conjunt. No obstant, la bona orientació geogràfica al vessant de la serralada litoral i proporcionant magnífiques vistes sobre el contínuum urbà de Barcelona fa de la localització de límit urbà un punt d'enorme

atractiu paisatgístic, amb un ambient distès i fins i tot 'rural'.

• La nova articulació del sector de Can Zam estableix un punt amb una concentració d'equipaments i transport públic que nodreix i vincula Can Franquesa i Les Oliveres.

Sant Ildefons

EMPLAÇAMENT I TOPOGRAFIA

- Zona urbana de centralitat
- Topografia plana

ACCESSOS

- Tram (proximitat): T1, T5 El Pedró
- Metro: L5 Sant Ildefons
L5 La Gavarra

- La localització de centralitat urbana del conjunt es veu dificultada pel pas d'infraestructures de mobilitat i per l'existència de grans bosses de buit urbà en el seu límit sud (pas d'intraestructures i zona verda) i pel seu límit nord (zona industrial).
- Al mateix temps, es tracta d'un conjunt amb

Fig. 33. Emplaçament, topografia i tipus de límit. Sant Ildefons

una morfologia urbana particular i absolutament aïllada de l'estructura urbana adjacent, si bé el pas d'algunes vies de mobilitat en facilita la connexió. El possible funcionament del conjunt per mitjà de super illes i la gestió dels espais públics i usos en els límits ha de facilitar la seva inserció definitiva en el teixit urbà consolidat.

3.2. Activitat i equipaments

El dibuix actualitzat de les tipologies edificades dels conjunts, juntament a la incorporació de les modificacions executades en les darreres dècades, i amb una actualització de les activitats en planta baixa (equipaments i usos públics, activitats comercials i de serveis, habitatge o locals buits), així com l'observació i registre de determinades situacions per mitjà de visites sobre el terreny i entrevistes amb agents locals, permet distingir una sèrie de situacions interessants pel que fa referència a l'activitat i els equipaments.

D'una banda, és interessant contrastar els diferents processos que ha sofert l'activitat en planta baixa: en quins emplaçaments s'han produït creixements espontanis de locals comercials i activitat de serveis (petits supermercats, telefonia, perruqueries, petit comerç, bars, etc.) i per contra, en quins sectors els locals comercials inicialment concebuts com a tals s'han abandonat i es troben en desús. Es tracta d'una apreciació que permet detectar zones amb més vitalitat i concentració d'activitat, respecte a zones més degradades i deprimides, així com la relació d'aquests àmbits amb l'edificació existent i el context urbà.

En primer lloc, s'observa com els edificis dedicats a usos comercials i de serveis plantejats d'origen o incorporats durant les primeres dècades es troben en una situació d'abandonament o reben un ús de molt baixa intensitat. És el cas de nombrosos espais públics d'una certa centralitat en els àmbits, i molt especialment destaca l'abandonament sistemàtic de les peces autònomes en planta baixa situades al Sud-oest del Besòs i especialment al barri de Sant Roc, així com de les dues peces també similars de Mercat

a Ciutat Meridiana, si bé la seva localització tingui relació amb vies de més circulació. Així doncs, la situació d'abandó de les peces originals de serveis i comerç és comuna en tots els casos d'estudi, en favor de la reaparició, a vegades de manera informal, d'altres formes i localitzacions de comerç i activitat. Aquest procés respon majoritàriament a la situació d'empobriment de la població local en un context posterior a la crisi de 2007, però se suma, sovint i com en el cas dels baixos comercials del Sud-oest del Besòs o els mercats de Ciutat Meridiana, a l'aparició de centres comercials que ofereixen un producte més econòmic o comerç a gran escala en localitzacions properes.

En segon lloc, s'observa com el teixit comercial de petita escala que ressorgeix o sobreviu a la crisi es troba intrínsecament lligat a les necessitats i les oportunitats de la població resident, i aquest fet té un ressò també des d'un punt de vista urbanístic, arquitectònic i espacial, contribuint de manera espontània a trencar el plantejament monofuncional inicial de l'edificació residencial i, a escala urbana, la separació de funcions i zonificació característica dels grans conjunts residencials. Al barri de Ciutat Meridiana, algunes zones intersticials entre barres residencials s'han omplert espontàniament de locals de proximitat adjacents a les plantes baixes de l'edificació. Si bé alguns d'ells no han tingut continuïtat, aquells localitzats en zones de més assolellament o propers als testers es troben encara en actiu. Un fet similar ha ocorregut en alguns punts de Sud-oest del Besòs, i molt especialment als testers de Sant Ildefons, localitzats en proximitat amb les grans vies de circulació.

Finalment i en relació a l'apreciació anterior, observem com en aquells casos on s'ha portat a terme operacions de substitució i renovació dels edificis, la concepció dels nous edificis promou trencar amb la dinàmica monofuncional dels conjunts plantejant locals comercials en totes les plantes baixes dels nous edificis residencials. Si bé, sobre el terreny i en el context socioeconòmic actual, aquest plantejament esdevé una de les raons del fracàs i de la molt baixa intensitat d'activitat en els espais públics adjacents a les zones reconstruïdes, ja que tots o la major part dels locals comercials previstos es troben en desús i tapiats, encara a la venta. Contràriament, observem com existeixen zones amb gran vitalitat d'activitat en l'espai públic entre edificacions monofuncionals amb plantes baixes residencials. El fet de preveure una alta intensitat comercial que no s'adequa a les característiques sociourbanístiques i socioeconòmiques del context actual, doncs, resulta encara més contraproduent que l'existència d'edificis monofuncionals on les plantes baixes estan habitades i, si bé l'activitat que s'hi porta a terme és privada i no és productiva, sovint contribueix a la seguretat i la cura de l'espai públic immediatament adjacent.

D'altra banda, resulta imprescindible contrastar el resultat de les operacions de millora i dotació d'equipaments al llarg de les darreres dècades així com el paper i el funcionament dels diferents equipaments públics d'acord amb el servei que ofereixen i la seva localització.

En primer lloc, en alguns dels casos s'han portat a terme operacions de millora i dotació d'equipaments importantíssimes en quantia i en abast, vinculades amb els accessos en

metro i amb les principals vies de comunicació rodada. És el cas dels espais d'arribada a Ciutat Meridiana, entorn a la Plaça Roja, així com l'àrea d'equipaments educatius i lúdics-esportius de Can Zam, que han buscat, amb força èxit, proveir els barris de punts i àmbits de centralitat i urbanitat.

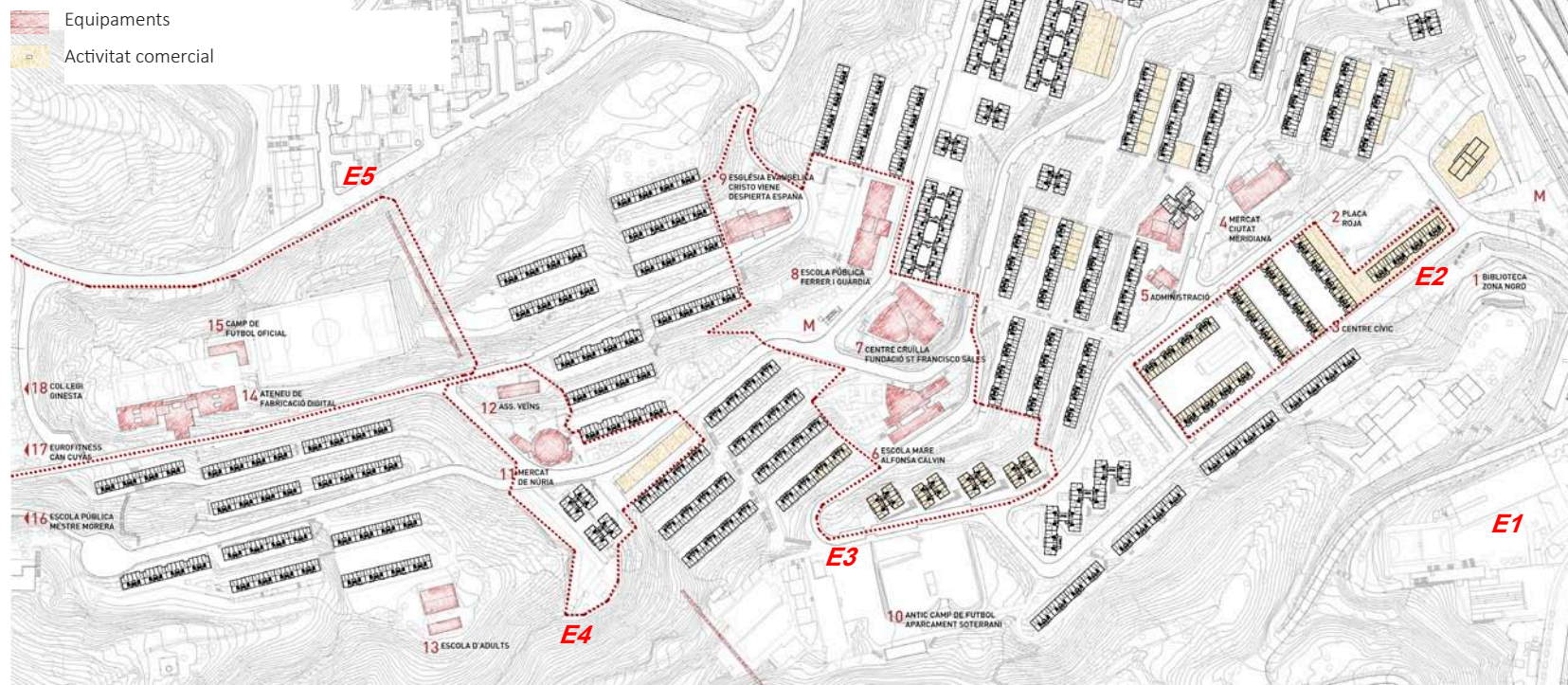
En menys mesura però igualment destacables són les operacions d'equipament de les zones més allunyades, perifèriques o de límit dels barris estudiats amb equipaments singulars de la ciutat, que han buscat situar pols d'atracció de persones de diferents perfils en localitzacions molt particularment alienades. És el cas de la implantació d'un dels tres Ateneus de Fabricació de la ciutat de Barcelona en el punt més elevat de Ciutat Meridiana, el més allunyat dels accessos en metro i per vies rodades, així com d'una Escola Oficial d'Idiomes en la zona sud de Sant Roc, el Museu de les Matemàtiques de Catalunya a la franja sud de Sant Ildefons o els equipaments esportius de Can Zam, al límit entre Can Franquesa i Les Oliveres.

Aquestes operacions de gran importància xoquen amb les encara vigents reivindicacions veïnals per falta d'equipaments quotidians (mercats, petit comerç, ...) o equipaments col·lectius associatius que facin front a les diferents situacions d'emergència en alguns dels barris estudiats, que s'han anat cobrint en els darrers anys per mitjà de l'autogestió veïnal i la cooperació d'entitats sense ànim de lucre (menjadors socials a Ciutat Meridiana i el Sud-oest del Besòs, espais comunitaris i d'associació, etc.).

Finalment, en els casos estudiats resulta destacable el paper clau dels centres educatius, tant les escoles d'infants (primària i secundària), com les escoles d'adults (no tant habituals); i dels centres de sanitat pública (CAPS). Es tracta d'equipaments que, juntament amb entitats veïnals, teixit associatiu, entitats socials públiques i entitats religioses, cobreixen sovint funcions que traspassen la seva competència, i el seu funcionament es veu condicionat sovint per les situacions d'exclusió social i emergència residencial pròpies d'alguns dels casos. Alhora, cal destacar el paper urbà d'aquests equipaments en determinades hores del dia (entrada i sortida de l'escola) com a activadors de l'espai públic i l'entorn proper.

Ciutat Meridiana

- E1** Torre Baró Vallbona: Institut, Escola, CAP, Biblioteca.
- E2** Plaça Roja: teatre, comerç, Serveis Socials, Centre Cívic, supermercats.
- E3** Zona metro Ciutat Meridiana: escoles pública i privada, i esglésies.
- E4** Zona transversal Av. Peguera: associació de veïns i mercat.
- E5** Extrem nord-est: dues escoles, gimnàs, ateneu de FAB, Camp de futbol

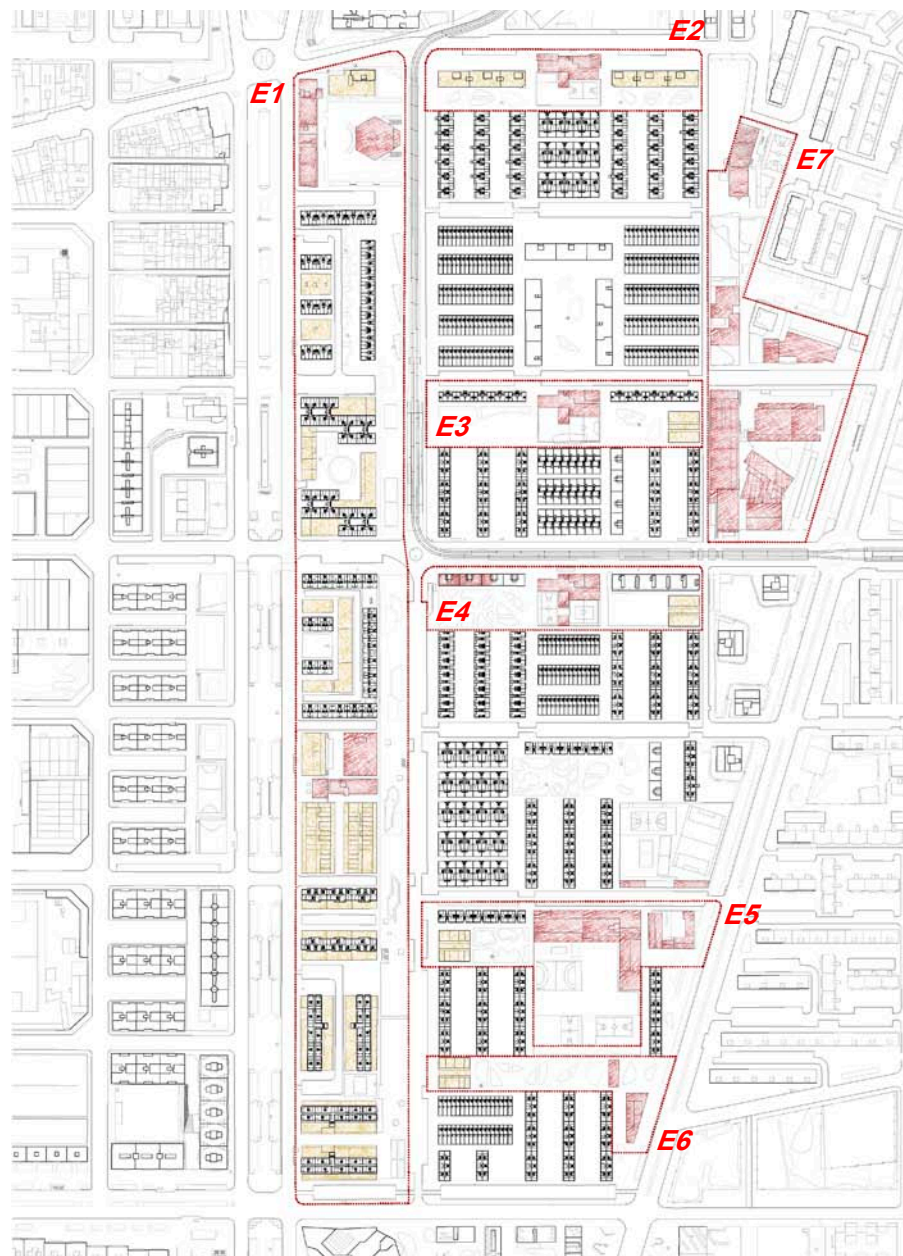

- Les millores en l'accessibilitat i espai públic han possibilitat l'activació de les zones més elevades del barri, on han sorgit de forma informal comerços en planta baixa.
- Les escoles, centres religiosos i equipaments públics com l'Ateneu de fabricació digital, són equipaments amb un gran potencial formatiu, si bé existeix una demanda per potenciar escoles d'adults i de formació professional.

- Necessitat d'equipaments col·lectius de primera necessitat en localitzacions properes que no requereixin l'ús del transport públic: menjador social, centre de recollida d'aliments, comerç a preu assequible, emergència residencial.
- Edifici encara 'provisional' i inadequat en dimensions i qualitat constructiva de l'Associació de Veïns, amb potencial per contribuir a la cohesió social del barri.

Fig. 34. Activitat, espai públic, connectivitat i tipologia dels edificis. Ciutat Meridiana.

Sud-oest del Besòs

- Més enllà de les escoles, manquen centres formatius per adults. La nova proximitat amb la Universitat obre un gran potencial, si bé no existeix una relació establerta amb el barri ni una voluntat observable d'exercir-la tant des d'un punt de vista educatiu i social, com des d'un punt de vista urbà.

- Necessitat de potenciar equipaments col·lectius de primera necessitat, com el menjador social ja existent, que es troba en males condicions.

- E1 Sector oest: comerç, parròquia, CAP Besòs, Ass. Veïns, teixit associatiu.
- E2 Eix transversal 1: escola pública i comerç.
- E3 Eix transversal 2: escola pública i locals comercials en desús.
- E4 Eix transversal 3: escola pública, Casal de Barri i locals comercials.
- E5 Eix transversal 4: escola privada, centre esportiu, parròquia i comerç.
- E6 Eix transversal 5: locals comercials i equipaments públics en desús.
- E7 Sector nord-est: Mercat del Besòs, supermercat, Casal de la gent gran, llar d'infants, escola privada.

- Equipaments
- Activitat comercial

Fig. 35. Activitat, espai públic, connectivitat i tipologies. Sud-oest del Besòs.

Sant Roc

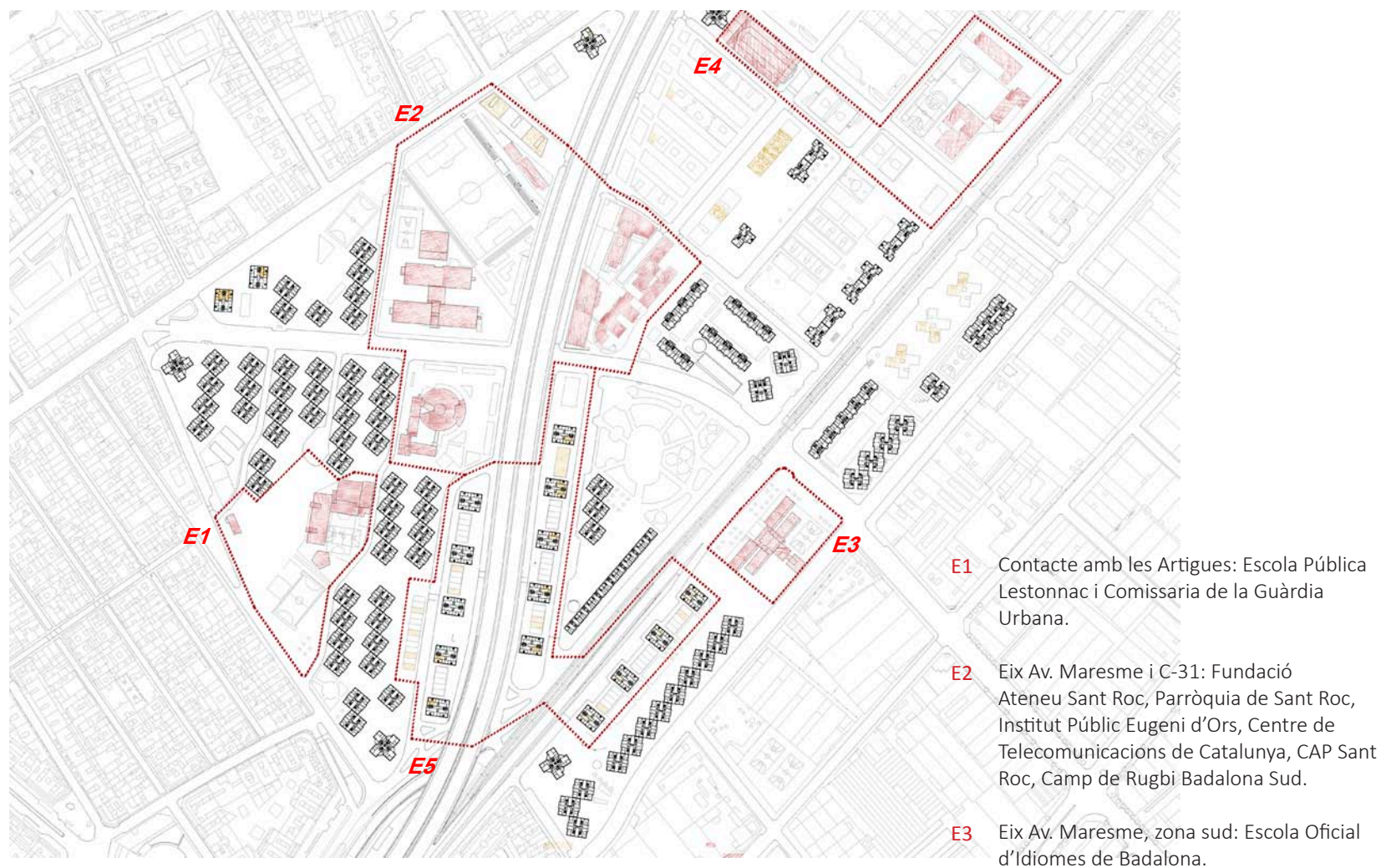

Fig. 36. Activitat, espai públic, connectivitat i tipologia dels edificis. Sant Roc.

- En general, abandonament i desús dels locals comercials en planta baixa a tot el barri (inclòs el sector Gustau Roca, de nova construcció per substitució dels bocs existents).

- Els centres educatius i la gran dotació d'equipaments formatius fan una tasca important al barri, si ve l'absentisme escolar és una problemàtica greu.

Can Franquesa i Les Oliveres

- E1** Can Franquesa, cota superior: Escola Pompeu Fabra tancada els anys 90 per falta d'alumnat, convertida en Centre Cívic Can Franquesa.
- E2** Les Oliveres Can Zam: Col·legi públic Lluís Millet, Casal de barri, Equipament esportiu Santa Coloma, Camp de Futbol i Camp de Rugbi, Escola Bressol (Complex Oliveres), aparcament soterrat.

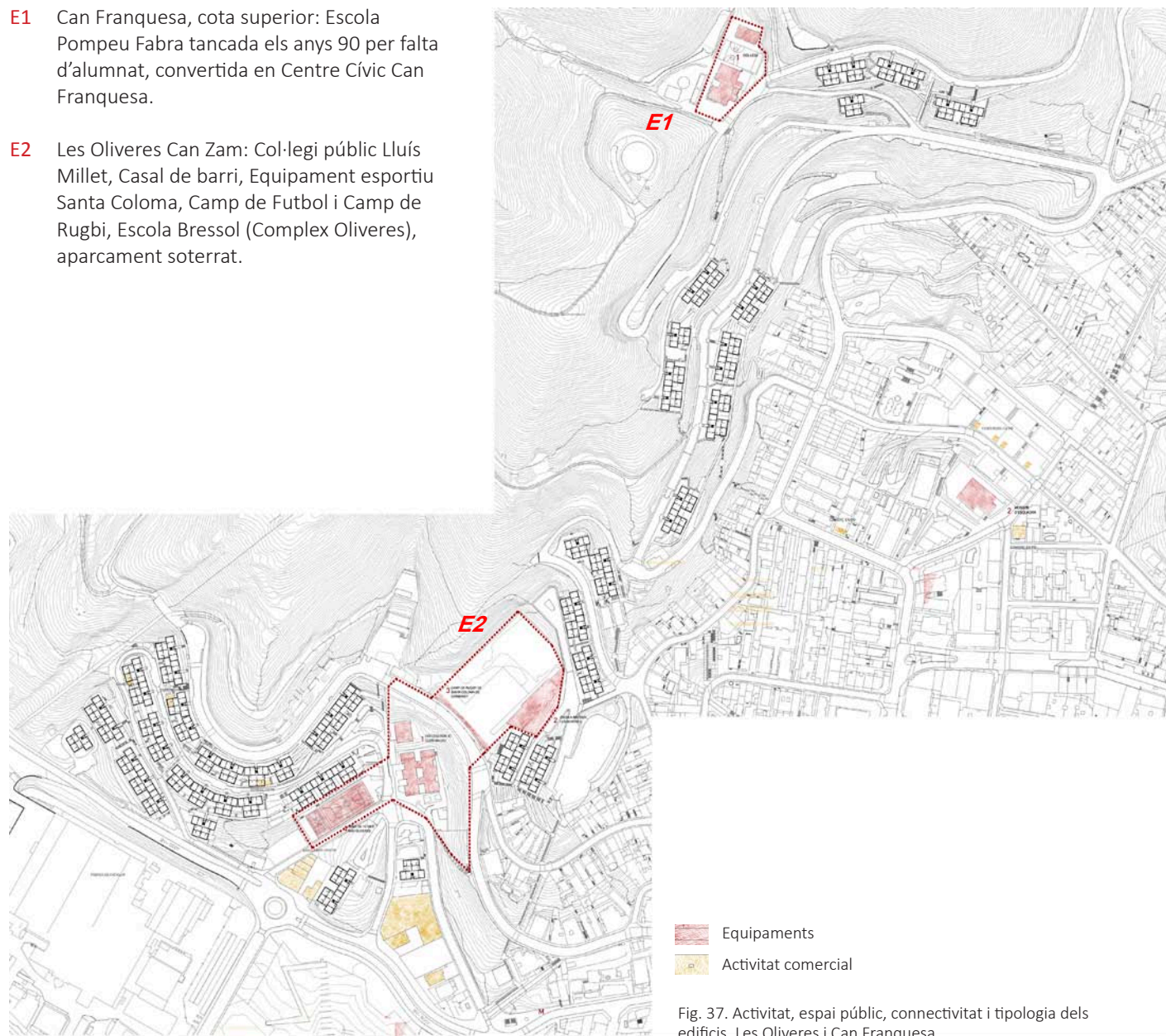
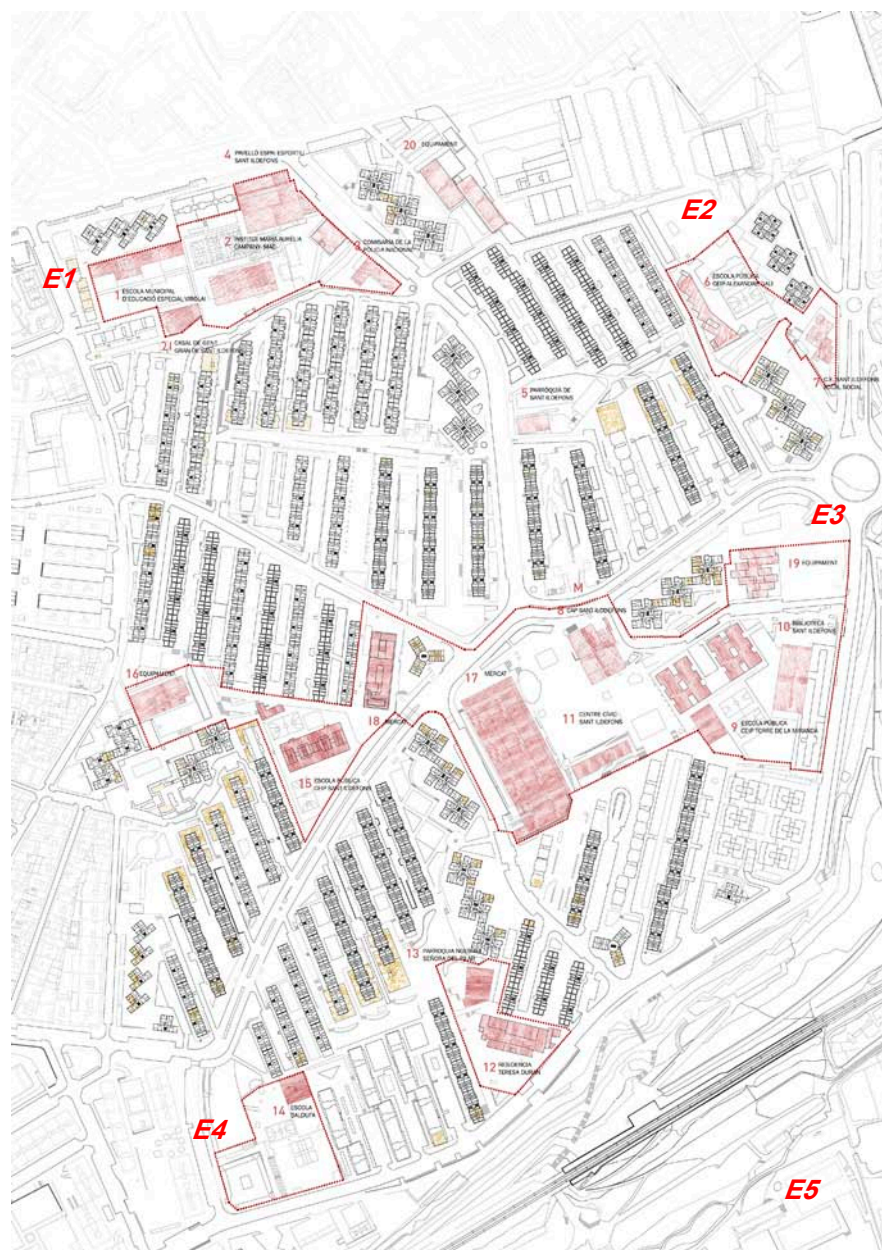

Fig. 37. Activitat, espai públic, connectivitat i tipologia dels edificis. Les Oliveres i Can Franquesa.

Sant Ildefons

- Teixit comercial: hi ha una xarxa localitzada per àmbits (als testers, determinades ampliacions de planta baixa, cantonades ben orientades, etc.) on s'han establert programes comercials de forma espontània o planejada en planta baixa. Abundància i solidesa de comerç local.

- Més enllà de les escoles, manquen centres formatius per adults.

- E1** Sector nord-est: Institut, Escola municipal, Casal de gent gran, Comissaria de la policia nacional, Pavelló espai esportiu Sant Ildefons.
- E2** Sector nord-oest: Centre cultural recreatiu extremeny, Escola Pública CEIP Alexandre Gali.
- E3** Eix central: horts urbans, Biblioteca St. Ildefons, Plaça St. Ildefons, CAP St. Ildefons, Mercat St. Ildefons, Centre Cívic St. Ildefons, Escola Pública CEIP St. Ildefons, galeries comercials.
- E4** Sector sud: Residència de gent gran, Escola Pública Baldufa.
- E5** Parc de Can Mercader: Complex Aquàtic i Esportiu, Club d'Atletisme, MMACA (Museu de les Matemàtiques de Catalunya).

- Equipaments
- Activitat comercial

Fig. 38. Activitat, espai públic, connectivitat i tipologia dels edificis. Sant Ildefons.

3.3. Estat de conservació de l'entorn i l'espai públic

Les principals operacions públiques de millora efectuades en les darreres dècades han tingut com a protagonista l'espai públic i l'entorn no construït dels grans conjunts residencials. Quelcom que representa un llegat importantíssim sobre l'estat actual d'aquests teixits, tant des d'un punt de vista urbà com residencial, i que contribueix en gran manera a l'objectiu de perseguir la seva continuïtat, rehabilitació i conservació com a àrees urbanes de qualitat.

Els successius esforços per equipar l'espai públic i adequar-lo a les necessitats de les diferents àrees urbanes es fan palesos en el bon estat que és generalitzat a la major part de grans conjunts, amb comptades excepcions. No obstant, és precisament per aquest motiu que aquelles situacions puntuals on la manca de manteniment o el desús de l'espai han conduït a la degradació successiva del seu equipament, paviment, vegetació, etc. destaquen negativament en comparació amb la resta d'espais. Un aspecte particular comú en diversos grans conjunts residencials és la diferència de caràcter entre els espais públics de gran escala, que funcionen com a aglutinadors de moltes edificacions, respecte d'espais intersticials entre edificis que tenen un caràcter més segregat. Aquests segons es caracteritzen per haver-se concebut originàriament com a espais comunitaris, pertanyents als usuaris de l'edificació adjacent, que havien de responsabilitzar-se de tenir-ne cura i hi tenien certs privilegis d'apropiació.

Aquest fet ha evolucionat sistemàticament cap a l'adquisició, per part de l'administració pública, dels parterres o espais ajardinats intersticials, de tal manera que aquests han passat a formar part

de les competències municipals en parcs i jardins i conservació i equipament de l'espai públic.

Probablement una de les operacions que ha suposat una major inversió i esforç de l'administració ha estat en la resolució de les barreres arquitectòniques i l'accessibilitat en aquells casos on la topografia és especialment difícil. En els casos estudiats, aquest esforç és molt destacat als barris de Ciutat Meridiana i Can Franquesa. La disposició de diferents sistemes que resolen mecànicament el canvi de cota (funicular, ascensors, escales mecàniques, etc.) suposa un canvi qualitatiu radical de les zones més aïllades, si bé es tracta d'una operació que requereix d'un manteniment continu i que, massa habitualment, funciona amb interrupcions. Si bé la més gran transformació en el primer cas ve donada per l'arribada del metro en una cota elevada del barri, la disposició d'escales mecàniques en tota la vessant sud representa una millora qualitativa de molt gran abast que repercuteix en la millora de l'accessibilitat urbana per a més de la meitat dels edificis que conformen el conjunt i molt bona part dels equipaments escolars i socials. No obstant això, aquesta actuació suposa un greuge comparatiu de la vessant nord del barri, on la resolució de l'accessibilitat urbana resta pendent, i resulta una de les demandes veïnals més rellevants.

D'altra banda, la problemàtica de la manca de connectivitat entre els grans conjunts i els teixits urbans adjacents també resta pendent de resoldre en els dos casos amb una topografia difícil. La connexió entre Ciutat Meridiana i Can Cuiàs és molt difícil a peu, i es fa habitualment en cotxe, i de forma similar només hi ha un bon

punt de connexió entre Ciutat Meridiana i Torre Baró, per la part de menys cota. Can Franquesa i Les Oliveres es troben físicament força aïllats dels teixits residencials més propers, localitzats a cotes inferiors i en el continuïum urbà de la ciutat de Santa Coloma de Gramenet.

En tercer lloc i en tots els conjunts estudiats, si bé en menys mesura en el cas del Sud-oest del Besòs, l'aparcament en superfície és l'ús protagonista tant pel que fa als carrers, als espais intersticials com en alguns espais públics de gran escala. A Ciutat Meridiana l'aparcament en superfície dels carrers longitudinals que representen els únics recorreguts plans suposa, en bona part, una dimensió de vorera poc generosa i una baixa qualitat del carrer com a espai d'estar i fins i tot de pas i connexió. De forma similar, bona part dels espais intersticials en la vessant nord de Ciutat Meridiana i molts espais intersticials a Sant Ildefons estan ocupats per bosses d'aparcament més o menys regular. En el primer cas, a Ciutat Meridiana, la jerarquia, el disseny i la urbanització de l'aparcament i els espais d'accés als edificis no està resolt, mentre que la convivència entre aparcament, zones de pas i accessos en alguns espais intersticials de Sant Ildefons és més clara. Finalment, alguns espais de gran escala segueixen essent dedicats a grans bosses d'aparcament per al barri. N'és un cas particular l'espai inferior a la Gran Via, en el seu pas elevat per Sant Roc. La disposició d'aparcament en aquesta zona va suposar una millora qualitativa de la resta d'espais públics del barri, si bé ha contribuït a perpetuar la desertització i la materialització del pas de la Gran Via com una barrera física que parteix el barri en dos.

En definitiva, la qualitat dels espais públics i en gran manera també el seu estat de conservació i la densitat d'usos i activitats que els caracteritzen en l'actualitat, no són independents de la seva localització en relació amb els tipus de límit, la topografia i l'accessibilitat, la relació amb els edificis propers (tant pel que fa a la configuració i morfologia urbana com per la densitat de població resident que fa ús de l'espai), i finalment la tinença i la gestió del sòl i del seu equipament i manteniment.

La diversitat de situacions descrites explica en gran manera l'estat actual dels diferents espais, i el fet que, tot i ser un fenomen puntual, existeixin zones més degradades que d'altres. És habitual que les situacions de degradació de l'espai públic, mancances en la urbanització i equipament, aparcament informal, etc. es concentrin en zones mal connectades, de difícil accés i segregades, un fet que a més acostuma a coincidir amb conflictes que van més enllà de la degradació física de l'entorn.

Ciutat Meridiana

- Segregació del conjunt segons les línies de cota. Malgrat la inversió importantíssima en accessibilitat i adequació de l'espai públic de les franges més baixes i tot el tombant sud, i l'èxit de la col·locació estratègica de la sortida de Metro en el punt central més elevat, tota la vessant nord del barri i les franges de més cota es troben en pitjors condicions de manteniment i urbanització respecte al vessant sud.
- Manca d'accessibilitat i urbanització de l'espai públic en el tombant nord i en espais puntuals de difícil accés (culs de sac), amb un conseqüent aïllament i manca d'activitat que contribueixen a processos de degradació, de moment força localitzats.
- Importantíssima inversió en accessibilitat urbana en el tombant sud, amb un gran cost de manteniment, que sovint es troba en desús per avaries.

- Situacions puntuals de degradació general de l'espai públic i alguns edificis puntuals, generalment aquells espais localitzats en zones de difícil accés degut a la topografia o en espais intersticials entre edificis.
- Manca generalitzada d'aparcament. Excés d'aparcament en superfície als carrers, de manera informal.
- Degradació i abandonament de locals en planta baixa en desús o bé inadequats a l'ús (equipaments massa petits).
- Els dos mercats històrics, per dimensió, per la pròpia configuració arquitectònica i en el cas de l'inferior per mal emplaçament es troben en situació crítica. Desús, degradació i manca de demanda en favor del Mercadona de Can Cuiàs, que genera distorsions sobre els que haurien de ser uns desplaçaments raonables per cobrir les necessitats de comerç quotidià del barri.

Sud-oest del Besòs

- Situacions de degradació general de l'espai públic en els espais buits entre edificis, especialment en el sector sud.
- Deficiències d'urbanització (mobiliari urbà i il·luminació) de l'espai públic en els espais buits entre edificis, especialment en el sector sud.
- Situació de degradació com a conseqüència del desús sistemàtic de les peces previstes per a locals comercials en els eixos transversals. També en algunes parts del Sector est, i plantes baixes.

Sant Roc

- Situacions de degradació greu i generalitzada de l'espai públic.
- Manca de manteniment i deficiències en la urbanització (mobiliari urbà, barreres arquitectòniques, arbrat, il·luminació, etc.).
- Situació de degradació com a conseqüència del desús sistemàtic de les peces previstes per a locals comercials a la zona propera al pas elevat de la C-31.
- Degradació sistemàtica dels espais intersticials així com els espais d'accés en planta baixa en les tipologies de bloc puntual en H agregades de manera escalonada.

Can Franquesa i Les Oliveres

- Excés d'aparcament en superfície, i poc aprofitament de l'aparcament soterrani existent.
- Manca d'urbanització (mobiliari urbà, pavimentació) dels carrers. Els carrers són l'únic espai públic del barri de Can Franquesa i el barri de Les Oliveres, i majoritàriament només són concebuts com espais de pas per al vehicle rodat, i es troben plens de cotxes aparcats irregularment.
- Manca de connexió accessible amb el verd (Contacte amb la Serralada), i d'espais de mirador per a l'estar i per al joc.
- Degradació d'espais verds intersticials per dificultats de gestió (cessió a l'administració).
- Importantíssima inversió en accessibilitat urbana, amb un gran cost de manteniment, que sovint es troba en desús per avaries.

Sant Ildefons

- Situacions de degradació general en la urbanització de carrers i espais públics intersticials en el límit nord-oest, en contacte amb la zona industrial no consolidada.
- Situació de desapropietament de la Plaça Sant Ildefons, emplaçada a una cota superior respecte del mercat i del Centre Cívic. Falta de manteniment i urbanització (mobiliari urbà).
- La disposició de l'accés als blocs en una cota superior al carrer genera barreres arquitectòniques, majoritàriament tractades de forma específica amb diversitat de solucions..
- Mancances en el contacte de l'edificació respecte als carrers: successió de testers cecs. De forma espontània, algunes plantes baixes s'han obert i ampliat amb programes comercials orientats als carrers. Per la pròpia configuració urbana i arquitectònica, el contacte amb les zones entre edificis és molt més senzill i amable.

3.4. Edificació existent

Les característiques de l'edificació dels grans conjunts residencials estudiats tenen una gran rellevància a diverses escales. A escala urbana, la ubicació dels usos i les qualitats dels espais urbans que configuren els edificis venen determinats per la disposició i la morfologia dels edificis d'habitatge així com les diferents resolucions morfològiques i funcionals de la planta baixa.

A escala d'edifici, la disposició dels accessos, l'estat de conservació, el compliment de la normativa actual pel que fa sobretot als programes funcionals dels habitatges i les exigències d'accessibilitat són característiques que incideixen fortament sobre la tipologia. Juntament amb la seva superfície útil, aquestes són qüestions que determinen en gran manera l'adequació del suport edificat a les necessitats i idiosincràsia de la població actualment resident, de tal manera que amb la seva modificació es pot contribuir a la millora de la qualitat de vida en el conjunt.

El dibuix actualitzat de la tipologia d'edificis i habitatges i la seva localització en el barri facilita quantificar i establir un ordre de prioritats sobre l'existència de situacions tals com la falta d'accessibilitat vertical, la prevalença d'edificis amb habitatges que responen tan sols a programes familiars molt determinats reiterats a la totalitat del conjunt, la manca de diversitat d'usos a les plantes baixes, etc. Així, la descripció i anàlisi tipològica elaborada en els sis conjunts estudiats permet deduir un seguit de consideracions sobre aquestes qüestions fonamentades en el coneixement detallat, barri per barri, de la realitat edificada. Realitat que es constata heterogènia en alguns dels

aspectes enunciats, amb diferències apreciables derivades de la seva topografia, de la inserció en el context en el moment de la seva construcció o de la resolució donada en els projectes de les exigències dels programes i objectius plantejats en cada cas.

De la descripció i anàlisi tipològica elaborada en els sis conjunts estudiats es desprenen una sèrie de consideracions:

- Uniformitat tipològica i funcional
- Superfície útil dels habitatges
- Estat de conservació de l'edificació i adequació a la normativa vigent
- Accessibilitat vertical

Uniformitat tipològica i funcional i models d'habitatge

En referir-se concretament als aspectes tipològics, els edificis dels grans conjunts aquí tractats es caracteritzen per l'adopció de morfologies que no venen condicionades per les alineacions prèvies dels carrers i per una volumetria preestablerta tot seguint una ordenació urbana que en marca unes pautes més enllà dels límits del conjunt. Aquesta llibertat en l'elecció de les formes dels edificis condueix a que en la seva configuració esdevingui prioritària l'aplicació de principis derivats de l'optimització d'aspectes d'habitabilitat, com ara l'assolellament o la ventilació dels habitatges, i també la racionalitat constructiva o l'economia que és possible aconseguir mitjançant la reiteració d'un mateix edifici, d'un mateix mòdul tipus juxtaposat, o, de vegades, de la concentració d'accessos verticals per servir a un màxim nombre d'habitatges.

És en base a aquestes pautes que passen a ser dominants els edificis en forma de torre i de bloc lineal, entenen la denominació de torre com l'edifici a quatre vents amb els habitatges concentrats en torn a un accés vertical únic, i la de bloc lineal com l'edifici conformat per mòduls amb accessos verticals que serveixen a 2 o 4 habitatges per replà, ubicats de forma juxtaposada, de manera que els habitatges disposen tan sols de dues o d'una façana a l'exterior, donat el fet que, llevat d'excepcions, els testers de l'edifici són cecs per tal d'aconseguir una màxima reiteració d'unitats construïdes anàlogues. D'aquests dos tipus bàsics d'edificis, se'n deriven d'altres que combinen algunes de les

seves característiques, com succeeix amb el doble bloc (també denominat bloc en H) que neix de la connexió per l'accés vertical de dos blocs lineals de dos habitatges per replà, conformant patis interiors d'apreciable magnitud, o com succeeix també amb els blocs lineals amb galeria d'accés horitzontal cada un o dos nivells i accés vertical únic per tot l'edifici. Pel que fa a l'altura dels edificis, predominen clarament els edificis de 4 a 6 plantes sense disposició inicial d'ascensor i els edificis de 9 a 13 plantes amb ascensor. Són escassos els edificis d'una o dues plantes amb tipologia d'habitatges en filera, i els edificis de més de 13 plantes.

Pel que fa als models d'habitatge que contenen els edificis, aquests responen en la seva gran majoria a la conformació del nucli familiar bàsic de família de pare, mare i fills, que era el dominant al llarg del període de l'allau immigratori de la postguerra espanyola. D'aquí el programa funcional sigui majoritàriament de 2 a 4 dormitoris, essent el de tres dormitoris el més habitual, menjador-estar, cuina separada o, de vegades, annexionada a l'estar, un bany complet i safareig-estenedor. Tot això amb una superfície útil interior compresa entre els 45 i els 65 m² útils. De fet, la finalitat esmentada del programa funcional i les exigències derivades de les normatives delimitadores dels estàndards mínims conformaven uns pocs estereotips residencials massivament reiterats.

Des d'una perspectiva actual, es pot afirmar que, a grans trets, en la major part de barris no hi ha una correspondència entre la uniformitat tipològica dels habitatges, destinats a un model específic de família amb fills, i els requeriments de les situacions d'ocupació d'avui en dia,

que són molt més diverses tant pel que fa al nombre de persones residents com als patrons familiars: famílies amb molts fills, persones d'edat avançada que viuen soles, habitatges de més de cinc persones no emparentades, parelles d'adults, etc.

La manca de varietat tipològica és una constant en els conjunts estudiats, i en conseqüència també ho són la uniformitat de superfícies útils, que resulten insuficients per alguns dels perfils d'ocupació esmentats anteriorment. Des d'un punt de vista funcional, els grans conjunts residencials estudiats es van concebre com a àrees monofuncionals per a la residència, si bé es van anar dotant dels equipaments i serveis necessaris al llarg de les primeres dècades, habitualment seguint un patró de separació de funcions. Així doncs, encara és força majoritari que els edificis residencials tinguin habitatge en planta baixa.

Tal i com s'ha exposat en l'apartat d'Activitat i Equipaments, aquest fet s'ha anat transformant de manera sovint no programada i en concordança amb la demanda de cada punt específic (Ciutat Meridiana, Sud-oest del Besòs, Sant Ildefons), sovint en gran relació a les condicions i característiques de l'espai públic adjacent i de la pròpia població resident. Alhora, en aquells punts on s'ha intentat propiciar l'aparició de locals comercials deixant les plantes baixes lliures d'habitatge, sovint els locals no s'han arribat a ocupar, es troben buits o tapiats (edificis remodelats a Sant Roc i al Sud-oest del Besòs), o fins i tot ha calgut modificar el Pla General Metropolità a demanda dels veïns per permetre usos residencials en planta baixa (Can Franquesa).

Accessibilitat vertical

En el que afecta als edificis, la modificació més reiterada ha estat la millora de les condicions d'accessibilitat vertical mitjançant la disposició d'ascensors en els edificis de 3, 4 i 5 plantes. Cal tenir present que l'exigència de dotar d'ascensor als edificis de nova construcció ha anat augment al llarg del període comprès entre els anys 50 del passat segle, essent possible trobar edificis d'aquestes alçades sense ascensors en casos on, a més a més, el gruix dels veïns que els van ocupar inicialment ha anat envellint progressivament.

Actualment, segueix a l'ordre del dia un procés de progressiva incorporació d'ascensors als edificis d'aquestes alçades. Aquesta intervenció ha estat potenciada per les administracions públiques que la incentiven de múltiples fórmules de finançament, mitjançant subvencions i facilitats creditícies, acompanyades sovint de mesures legislatives per a permetre la modificació de l'espai públic quan les caixes dels nous ascensors sobresurten dels límits perimetrals dels edificis. De fet, la major part de les tipologies d'edifici permeten aquest tipus d'incorporació, si bé les formes concretes d'inserció es constata que segueixen criteris molt diferents en funció de la localització de l'escala d'accés, que indueix sovint a ubicar el nivell de les aturades a mitjos nivells dels trams d'escala entre els pisos, fins la disposició de l'accés dels ascensors per les cuines o els estars-menjadors dels habitatges.

Cal fer esment de les grans diferències entre barris en els índexs de disposició dels nous ascensors, en funció de les facilitats financeres

proveïdes per cada administració local o entitat de gestió i de la capacitat econòmica i cohesió social de les comunitats d'usuaris, que frena a moltes comunitats a acceptar un acord i emprendre la intervenció, tot i els ajuts establerts.

Estat de conservació de l'edificació existent i adequació a la normativa

L'estat físic dels edificis presenta paleses diferències marcades per les actuacions realitzades de conservació i manteniment al llarg dels anys.

Des de la perspectiva de les condicions de seguretat es pot establir com a criteri general que actualment no presenten una problemàtica de riscos inconcebibles que impliquin intervencions a curt termini, tot i que hi pot haver alguna excepció. Ara bé, pel que fa als aspectes de manteniment ordinari i extraordinari, la situació de cada barri és diferent en funció del seu origen com a grup d'habitatge de promoció pública o privada i del perfil socioeconòmic de la seva població.

En molts grups d'habitatge públic les grans operacions de manteniment (rehabilitació de façanes i cobertes amb incorporació d'aïllament tèrmic, refecció de les instal·lacions de subministrament i evacuació, etc.) van ser gestionades i finançades per l'administració fins i tot després de la seva privatització, mentre que en els grups de promoció privada les actuacions realitzades són més aleatòries i depenen del grau d'organització i dels recursos econòmics

dels veïns. La realització a curt termini de les inspeccions tècniques obligatòries (ITE) en aquests grups ajudarà a tenir una informació global de les intervencions que cal realitzar.

Una visió externa i general del seu estat actual, permet descobrir problemes deguts a les humitats per capil·laritat a les plantes baixes dels edificis en alguns barris, presència de corrosió de les armadures en el formigó armat exterior dels pilars i cantells dels sostres, signes palesos de deteriorament dels recobriments de les façanes, que abasten inclús fins i tot que ja estan dotades d'un sistema d'aïllament tèrmic exterior, un envelliment palès de les fusteries exteriors, i molts altres indicadors de la necessitat d'emprendre en els propers anys actuacions adreçades a mantenir les condicions adequades de l'estat físic dels edifici per tal d'evitar el seu progressiu deteriorament, irreversible a llarg termini.

Ciutat Meridiana

UNIFORMITAT TIPOLÒGICA I FUNCIONAL

Des d'un punt de vista funcional, un 85% dels edificis són exclusivament residencials.

A nivell tipològic, trobem fonamentalment la disposició de tres tipologies:

- Els edificis de bloc lineal de planta baixa +5 o +6, presenten poques variacions en planta (sempre amb dos habitatges per replà, només varien l'amplada i disposició dels safareigs, existència o no de balcó) representen el 85% dels blocs d'edificis, si bé en percentatge d'habitatges representen poc més del 60%.
- Una tipologia de torre de planta baixa +10 o +6, sense tenir en compte els altres tres tipus de torre singulars dels quals només trobem un sol edifici, representa prop del 10% d'edificis restants i més d'un 24% dels habitatges.
- La tipologia de doble bloc lineal en H de planta baixa +8 representa només un 4,8% dels edificis si bé inclou més del 10% d'habitatges del barri.

ACCESSIBILITAT VERTICAL

Les tipologies de torres i doble bloc lineal en H ja disposaven d'ascensor en el moment de construcció.

Els habitatges localitzats en els blocs lineals i sense ascensor representen un 61% del total, dels quals només dos blocs lineals han incorporat ascensor en un total de 8 comunitats d'escala.

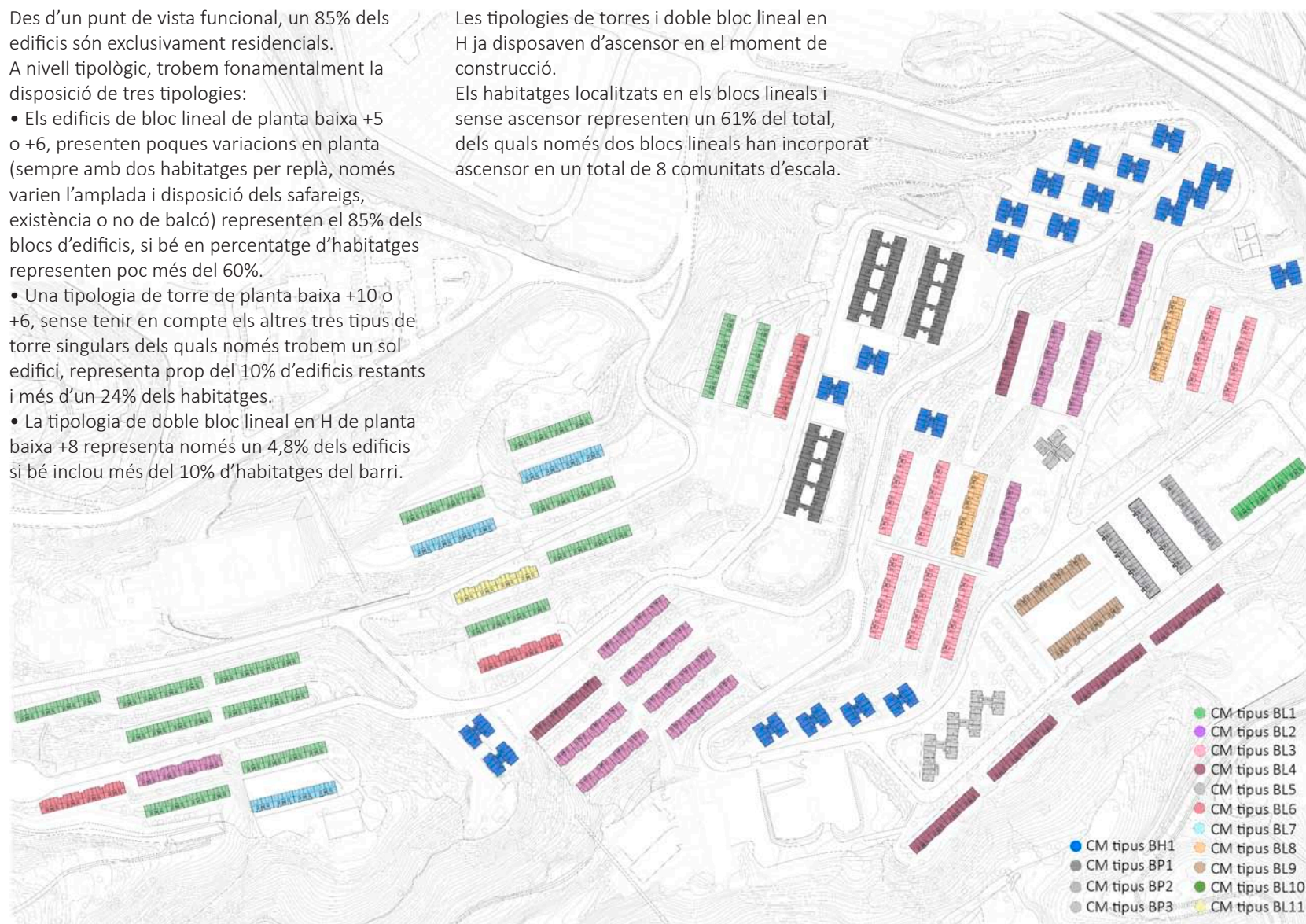

Fig. 40. Emplaçament i localització dels diferents tipus d'edificis. Ciutat Meridiana.

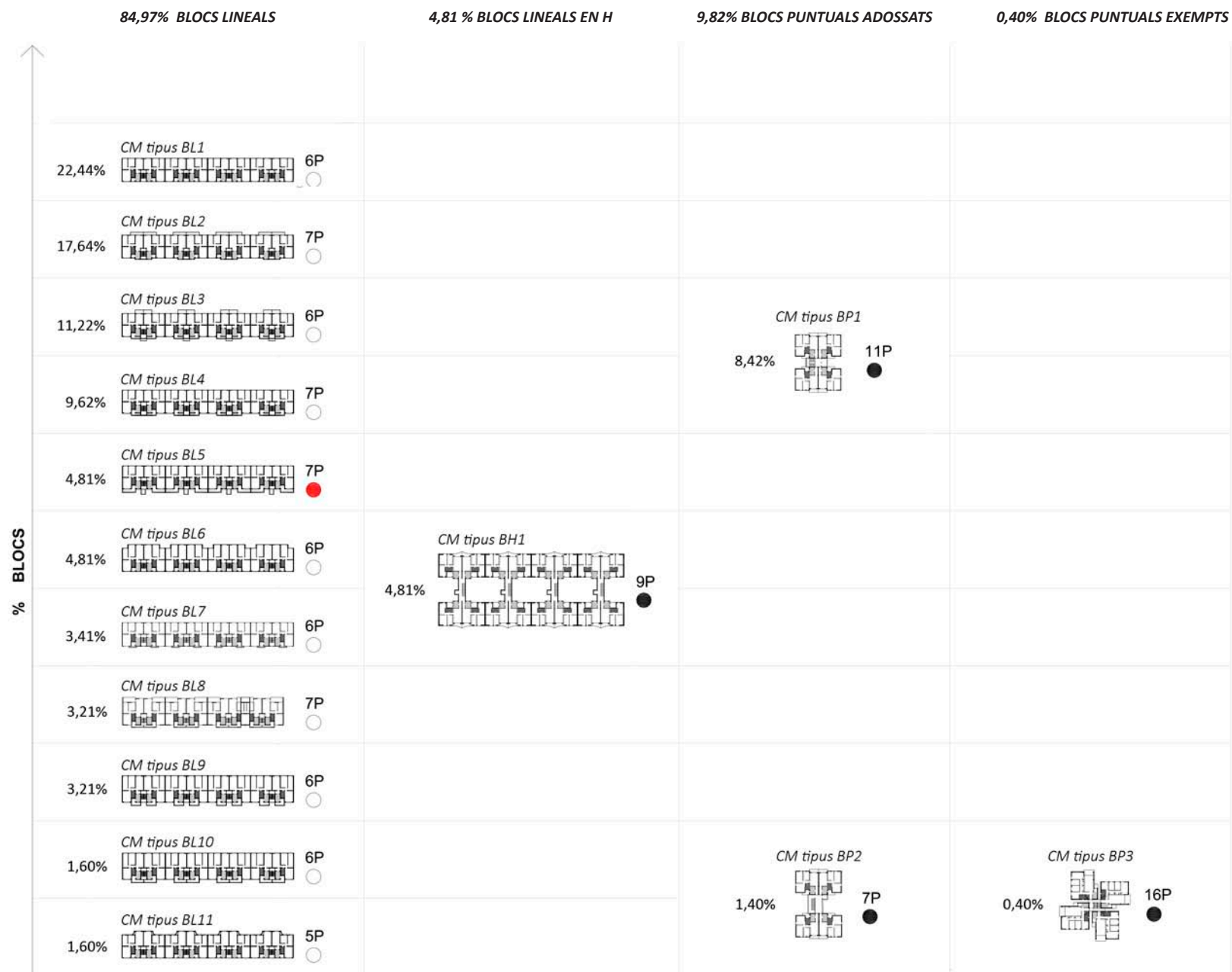

Fig. 41. Anàlisi de la tipologia d'edificis a Ciutat Meridiana.
Representativitat en el conjunt per blocs edificats. Plantes Edifici E 1:1000

Llegenda
 XP Alçada (número de plantes) ● Amb ascensor (d'origen) ● Amb ascensor (incorporat)
 ○ Sense ascensor

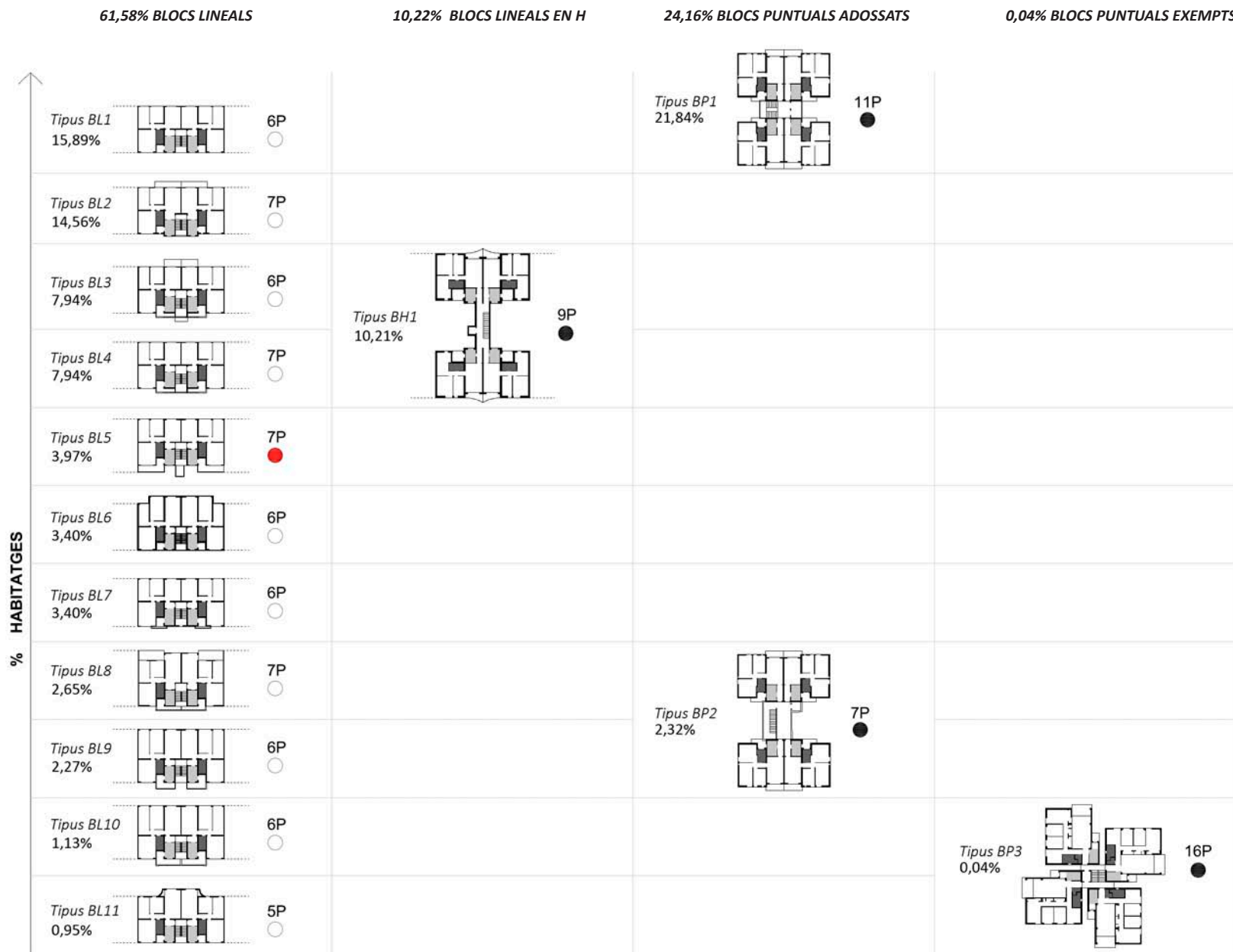

Fig. 42. Anàlisi de la tipologia d'habitatges a Ciutat Meridiana.
Representativitat en el conjunt per mòduls d'habitatge. Plantes Mòdul E 1:500

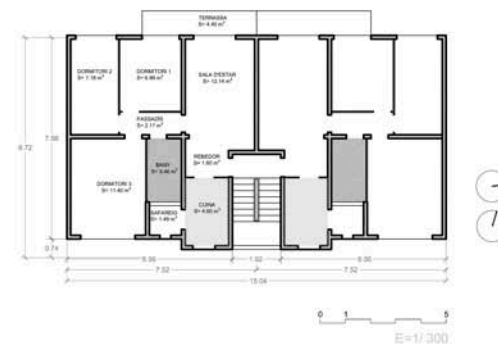
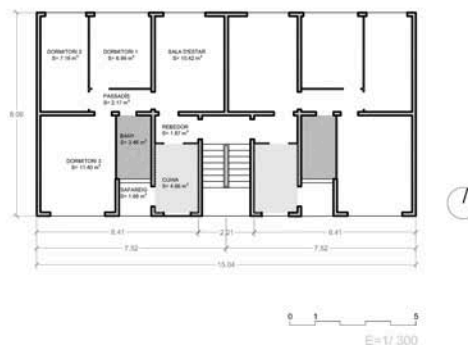
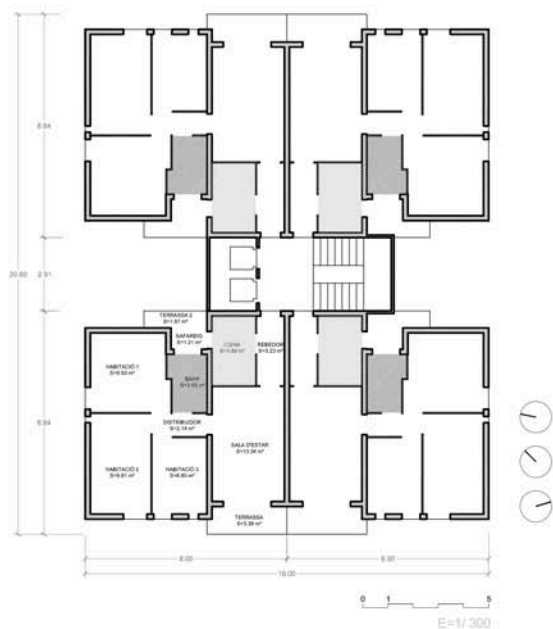
Llegenda

- XP Alçada (número de plantes)
- Amb ascensor (d'origen)
- Amb ascensor (incorporat)
- Sense ascensor

CM tipus BP1	
Superfície útil total	60,06 m ²
Superfície útil mitjana	56,93 m ²
Superfície útil calefactada	53,79 m ²

CM tipus BL1	
Superfície útil total	49,83 m ²
Superfície útil mitjana	48,99 m ²
Superfície útil calefactada	48,15 m ²

CM tipus BL2	
Superfície útil total	55,63 m ²
Superfície útil mitjana	52,69 m ²
Superfície útil calefactada	49,74 m ²

SUPERFÍCIE ÚTIL DELS HABITATGES

Es donen situacions de sobre ocupació detectables en més del 10% dels habitatges on hi viuen més de 5 persones, si bé es desconeix l'abast real d'aquesta problemàtica. Les superfícies útils calefactades van d'entre 48 i 53m² en un 60% dels habitatges i no superen els 55m² el 85% dels habitatges, i per tant en molts casos són insuficients en relació a l'ocupació.

Un 60% d'habitatges no disposa d'espais exteriors, i la totalitat de tipologies responen a un mateix model de família amb fills, disposant una habitació de matrimoni i dues habitacions

simples, una cuina de dimensions molt reduïdes i un bany també molt reduït que s'obre a un safareig.

Cal dir que totes les habitacions ventilen a l'exterior i que és possible la ventilació creuada. No obstant, bona part dels habitatges localitzats en el tombant nord, tenen els seus espais d'estar i cuina orientats a nord, i degut a la seva disposició escalonada en el terreny, la pròpia ombra dels blocs propers en priva l'assolellament pràcticament a qualsevol hora del dia. Quelcom que afecta aproximadament al 20% d'habitatges del barri.

Fig. 43. Anàlisi de la tipologia d'habitatges a Ciutat Meridiana. Característiques estructurals i funcionals.

Sud-oest del Besòs

UNIFORMITAT TIPOLÒGICA I FUNCIONAL

Des d'un punt de vista funcional, un 90% dels edificis són exclusivament residencials.

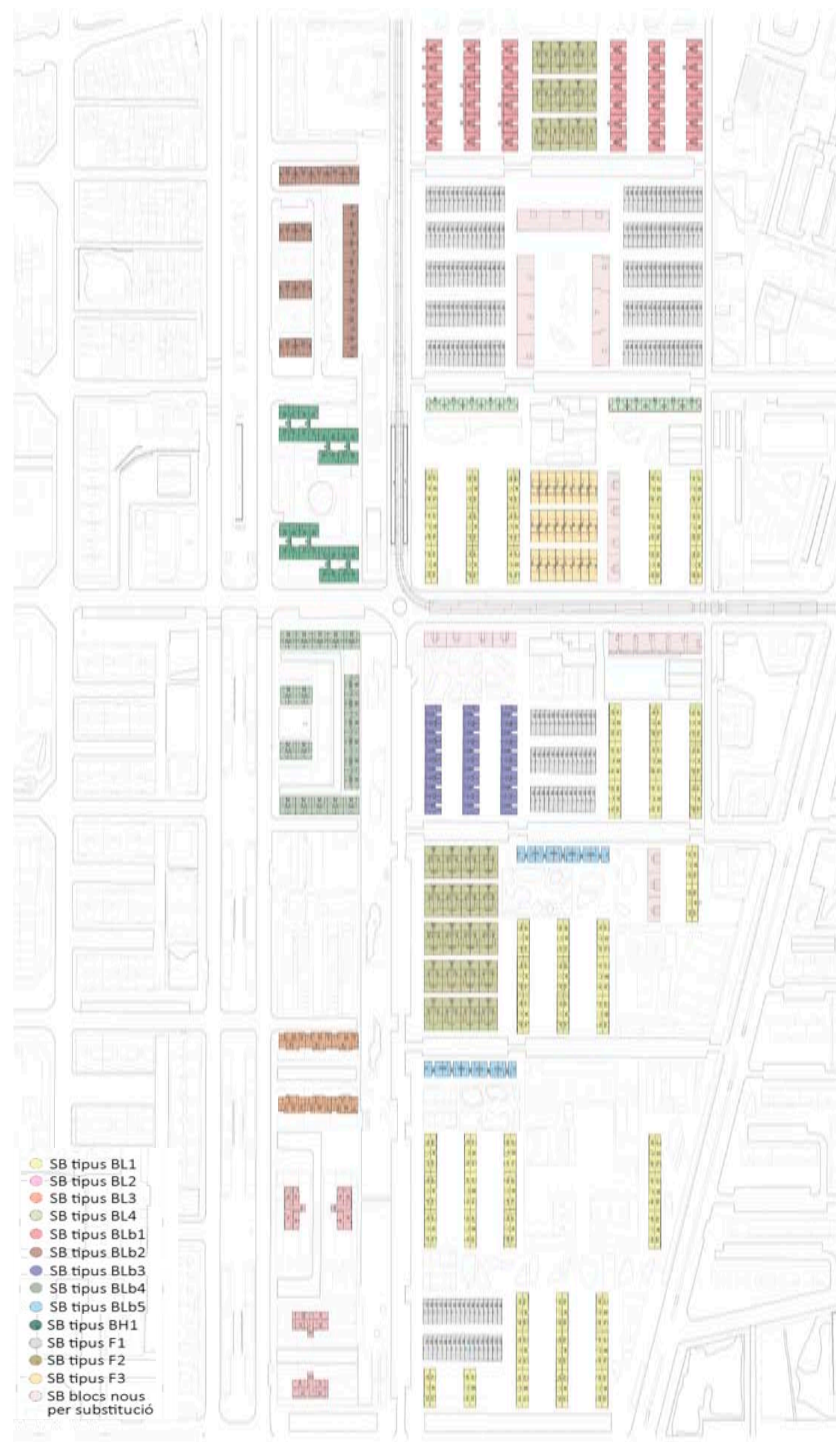
A nivell tipològic, trobem una diversitat considerable tant pel que fa a tipologies d'habitatge, edifici com alçades, quelcom que és un dels trets distintius del barri:

- Trobem quatre tipus de bloc lineal, dos d'ells de planta baixa +5 i dos de planta baixa +11 (menys rellevants en percentatge), amb un mòdul de 4 habitatges per replà i que, sumats, representen gairebé el 40% d'edificis i el 44% d'habitatges.
- Quatre tipus de blocs lineals, dos dels quals tenen una alçada de planta baixa +11 i els tres restants de planta baixa +5, amb dos habitatges per replà, representen un 24% dels edificis del barri i prop del 40% dels habitatges.
- També és rellevant la proporció dels tipus d'unifamiliars en filera, algunes d'elles conformant macles de dos habitatges unifamiliars, un en planta baixa i un en primera planta, amb accessos contraposats. Aquests tipus representen el 35% d'edificis del barri i per tant tenen una presència urbana molt rellevant, si bé només representen un 8% dels habitatges totals degut a la baixa densitat.
- Una tipologia de doble bloc en H, per contra, representa menys del 3% d'edificis del barri però inclou prop del 9% dels habitatges, amb una alçada de planta baixa +11.

ACCESSIBILITAT VERTICAL

En els darrers anys, s'ha col·locat ascensor de forma puntual en alguns blocs que representen un 3,3% d'habitatges. Descomptant el 8% que es troba en els tipus d'unifamiliars en filera i per tant en edificis de baixa alçada (planta baixa +1), trobem més del 55% d'habitatges en edificis de planta baixa +5 sense ascensor.

Fig. 44. Emplaçament i localització dels diferents tipus d'edificis. Sud-oest del Besòs.

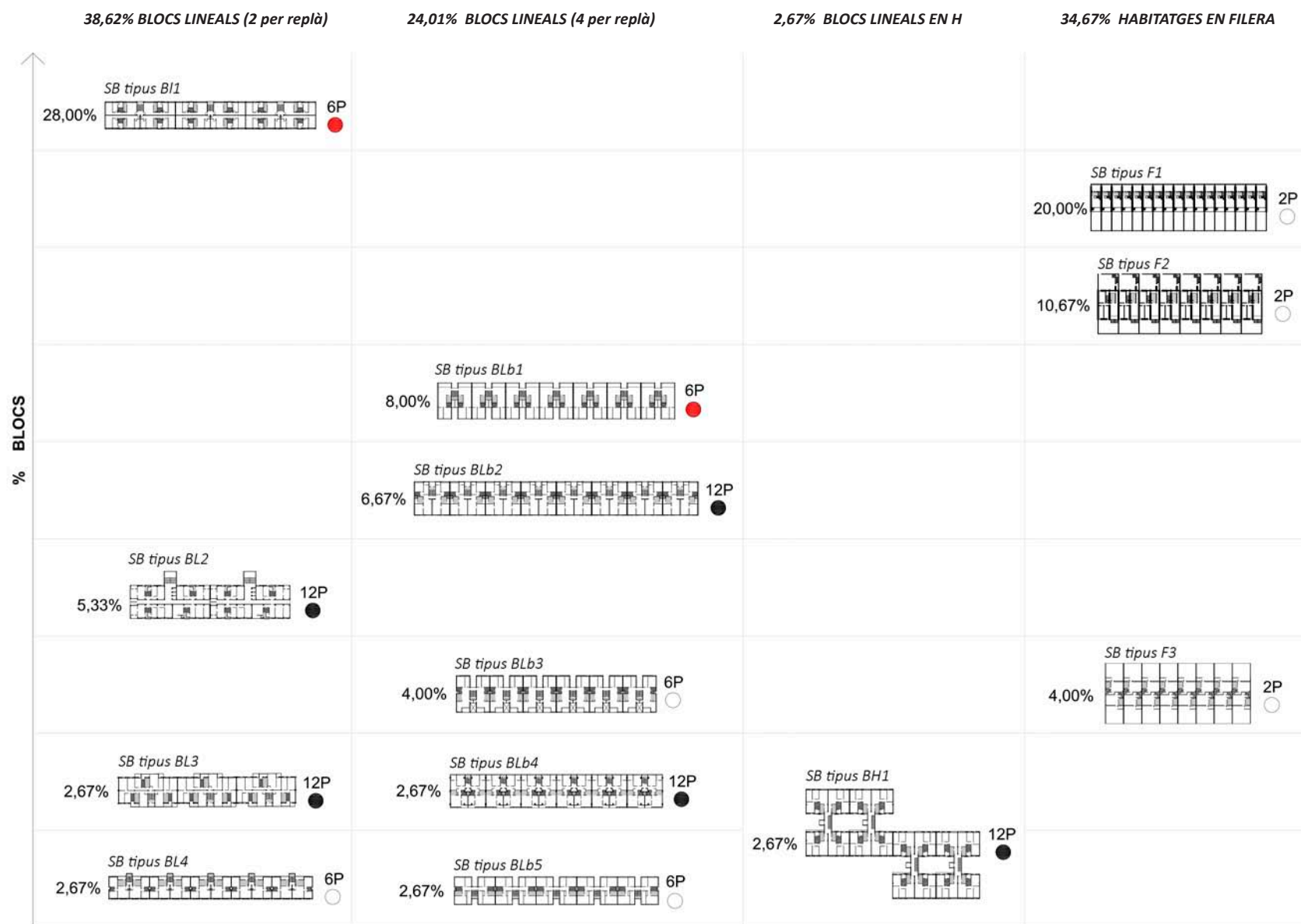

Fig. 45. Anàlisi de la tipologia d'edificis al Sud-oest del Besòs.
Representativitat en el conjunt per blocs edificats. Plantas Edifici E 1:1000

Llegenda
 XP Alçada (número de plantes) ● Amb ascensor (d'origen) ○ Sense ascensor
 ● Amb ascensor (incorporat)

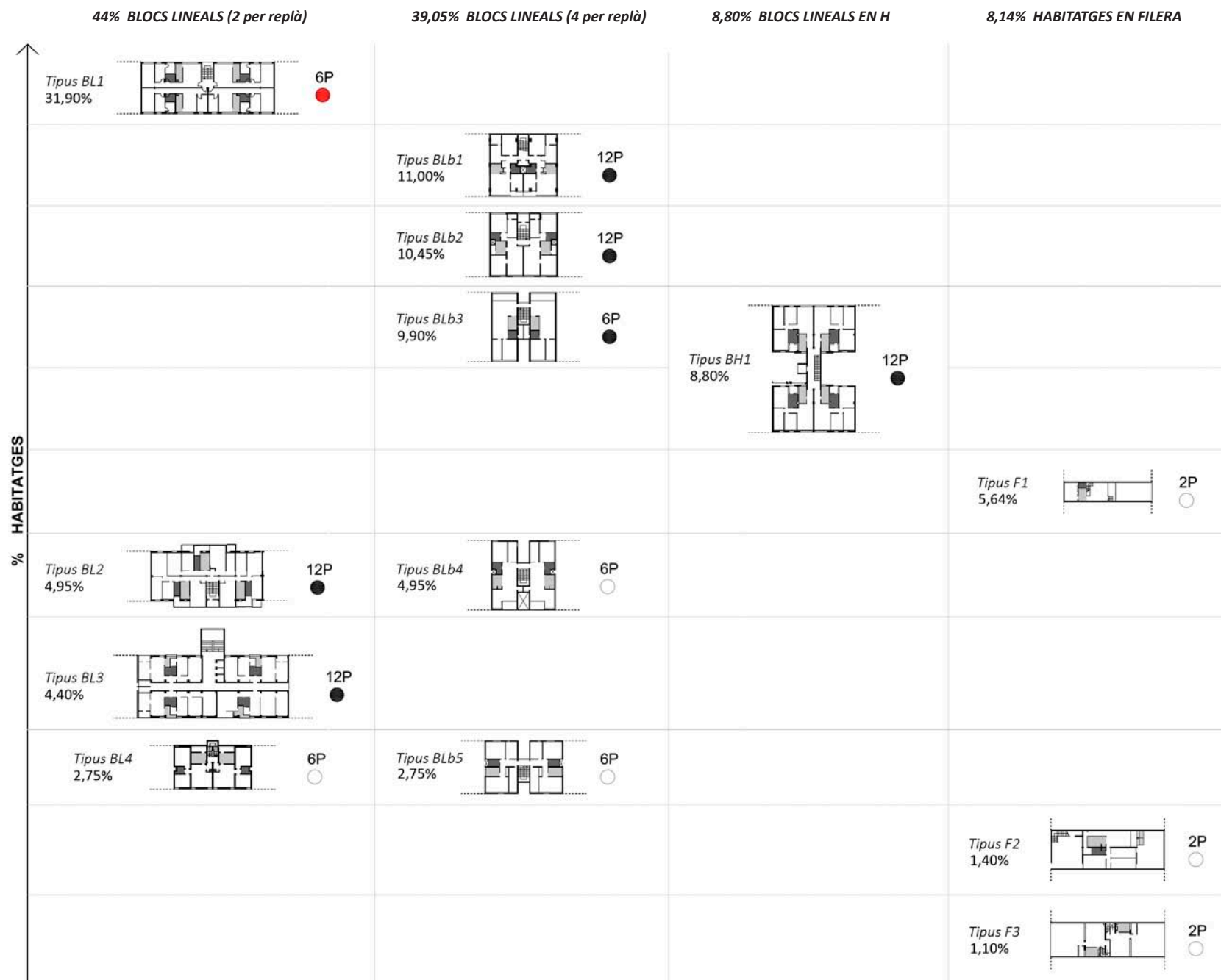

Fig. 46. Anàlisi de la tipologia d'habitatges al Sud-oest del Besòs.
Representativitat en el conjunt per mòduls d'habitatge. Plantes Mòdul E 1:500

Llegenda

XP Alçada (número de plantes)

● Amb ascensor (d'origen)

● Amb ascensor (incorporat)

○ Sense ascensor

SB tipus BLa1

Superfície útil total	44,45 m ²
Superfície útil mitjana	42,87 m ²
Superfície útil calefactada	41,29 m ²

SB tipus BLb4

Superfície útil total	55,56 m ²
Superfície útil mitjana	52,83 m ²
Superfície útil calefactada	50,10 m ²

SB tipus BLb2

Superfície útil total	55,21 m ²
Superfície útil mitjana	53,62 m ²
Superfície útil calefactada	52,02 m ²

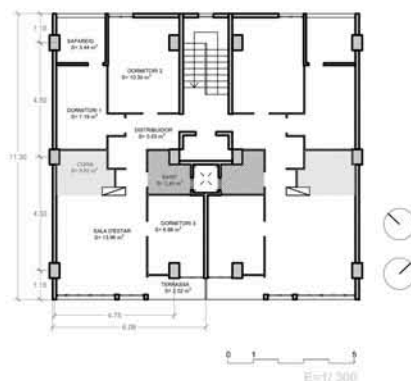
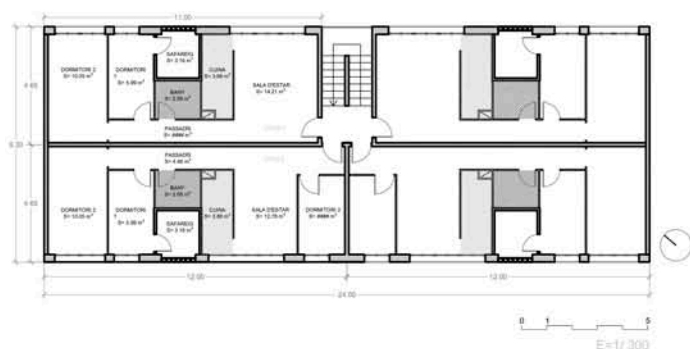

Fig. 47. Anàlisi de la tipologia d'habitatges al Sud-oest del Besòs. Característiques estructurals i funcionals.

SUPERFÍCIE ÚTIL DELS HABITATGES

Es donen situacions de sobre ocupació detectables en més del 10% dels habitatges on hi viuen més de 5 persones, si bé es desconeix l'abast real d'aquesta problemàtica. Les superfícies útils calefactades d'un percentatge de gairebé el 32% d'habitatges són de poc més de 40m² i en els dos següents tipus majoritaris no superen els 55m², per tant deduïm que en molts casos les superfícies habitables són insuficients en relació a l'ocupació. Un 55% d'habitatges no disposa d'espais exteriors.

La varietat tipològica fa que, tot i que originàriament les tipologies s'orientaven a un mateix patró familiar, el barri disposi d'una diversitat que permet acollir diferents models d'habitatge i formes de viure com podrien ser habitatges-taller, habitatges tutelats per a persones amb mobilitat reduïda o d'edat avançada, habitatges compartits o per a persones que viuen soles.

La major part de tipologies disposen d'unes bones condicions de ventilació creuada i

il·luminació i ventilació natural de totes les habitacions, el tipus majoritari amb 4 habitatges per replà està conformat per una tipologia de corredor que dona accés a les habitacions, cuina i sala-menjador, totes elles amb ventilació exterior, i a un bany que ventila a través d'un safareig com és habitual.

Sant Roc

UNIFORMITAT TIPOLÒGICA

Des d'un punt de vista funcional, un 100% dels edificis són exclusivament residencials, si bé hi ha hagut algun canvi d'ús a comerç en planta baixa.

A nivell tipològic, trobem fonamentalment la disposició de tres tipologies:

- Els edificis de planta baixa + 4 que tenen una major presència són edificis composts per l'addició de bloc puntual en H, els quals representen més del 65% dels blocs d'edifici del barri i gairebé el 50% dels habitatges.
- Tres tipologies d'edificis de bloc exempt en torre de planta baixa +9 o +13 suposen prop del 25% del barri, i un 32% dels habitatges totals.
- Tres tipologies de bloc lineal de dos habitatges per replà i una alçada de planta baixa +7 i +9 configuren el 5% de blocs del barri, i un 13% dels habitatges. I finalment, la tipologia de bloc lineal amb tres habitatges per replà i ha estat majoritàriament enderrocada, substituïda per blocs lineals de nova construcció.

ACCESSIBILITAT VERTICAL

En el cas de Sant Roc la major part d'edificis en bloc lineal i torre ja disposaven d'ascensor en el moment de construcció.

En els edificis localitzats en els blocs puntuals en H escalonats, s'hi localitza gairebé el 50% d'habitatges del barri, i es tracta d'edificis de planta baixa +4 que no tenen ascensor.

Fig. 48. Emplaçament i localització dels diferents tipus d'edificis. Sant Roc.

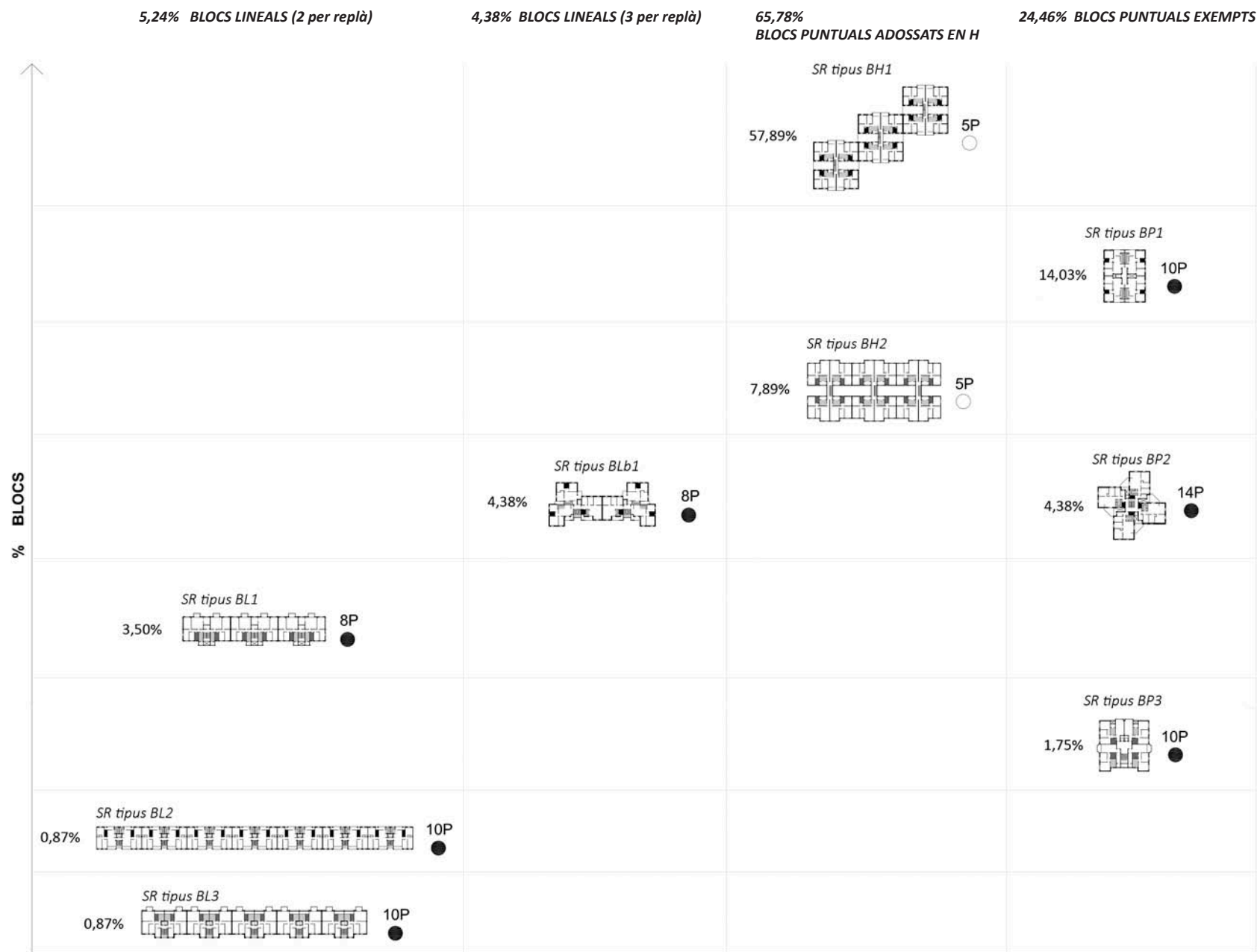

Fig. 49. Anàlisi de la tipologia d'edificis a Sant Roc.
Representativitat en el conjunt per blocs edificats. Plantes Edifici E 1:1000

Llegenda
 XP Alçada (número de plantes) ● Amb ascensor (d'origen) ● Amb ascensor (incorporat)
 ○ Sense ascensor

13,28% BLOCS LINEALS (2 per replà) 6,90% BLOCS LINEALS (3 per replà) 47,9% BLOCS PUNTUALS ADOSSATS EN H 31,92% BLOCS PUNTUALS EXEMPTS

Fig. 50. Anàlisi de la tipologia d'habitatges a Sant Roc.
Representativitat en el conjunt per mòduls d'habitatge. Plantes Mòdul E 1:500

Llegenda

- XP Alçada (número de plantes) ● Amb ascensor (d'origen) ● Amb ascensor (incorporat) ○ Sense ascensor

SB tipus BH1	
Superfície útil total	47,22 m ²
Superfície útil mitjana	44,82 m ²
Superfície útil calefactada	42,41 m ²

SB tipus BP1	
Superfície útil total	57,18 m ²
Superfície útil mitjana	53,94 m ²
Superfície útil calefactada	50,69 m ²

SB tipus BP2	
Superfície útil total	68,63 m ²
Superfície útil mitjana	64,09 m ²
Superfície útil calefactada	59,55 m ²

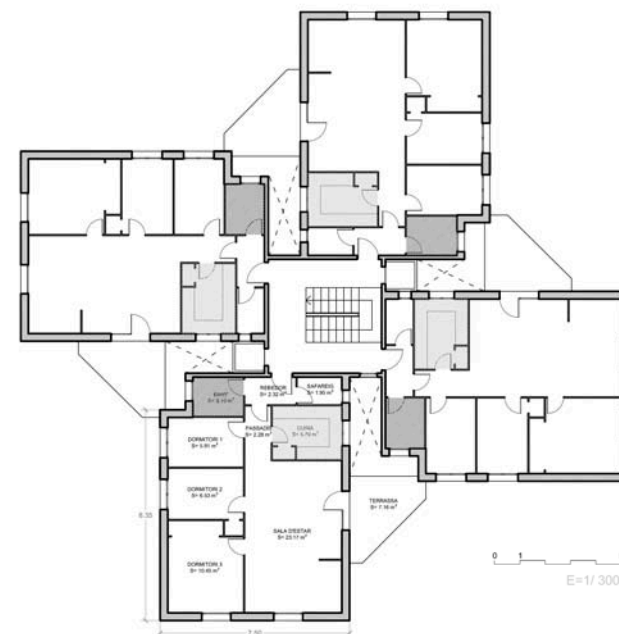
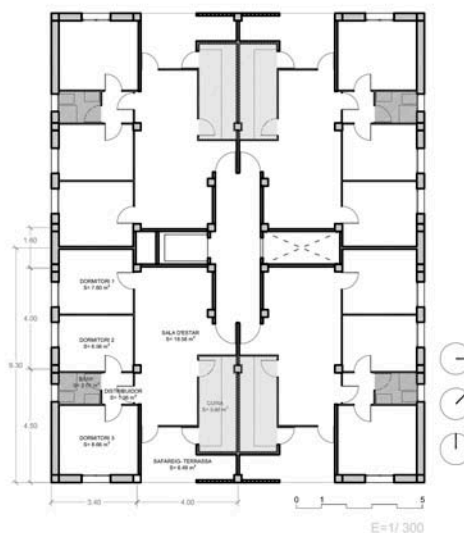
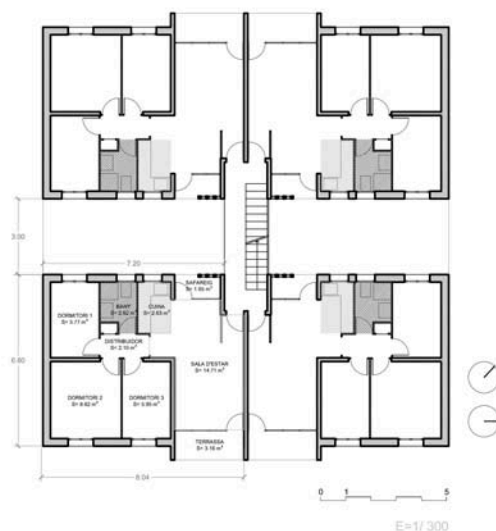

Fig. 51. Anàlisi de la tipologia d'habitatges a Sant Roc. Característiques estructurals i funcionals.

SUPERFÍCIE ÚTIL DELS HABITATGES

Es donen situacions de sobre ocupació detectables en més del 10% dels habitatges on hi viuen més de 5 persones, famílies de més de dos nuclis o fins i tot, almenys en un 5% d'habitatges hi viuen més de dues famílies, si bé es desconeix l'abast real d'aquesta problemàtica. Les superfícies útils calefactades dels tipus

majoritaris van d'entre 42m² en prop del 50% habitatges i d'entre 55 i 60m² en un 30% més dels habitatges del barri, i per tant es tracta d'un dels barris on la qüestió de la sobre ocupació s'estima que és la més preocupant juntament amb la falta d'accessibilitat en els blocs adossats en H.

Tipològicament, tret d'algunes torres on l'habitatge disposa de 4 habitacions, el tipus majoritari és l'habitual de 3 habitacions pensat per a un patró familiar de matrimoni amb fills. Totes les habitacions ventilen a l'exterior i és possible la ventilació creuada, de forma global en totes les tipologies tant de bloc lineal, bloc puntual en H o exempt.

Les Oliveres i Can Franquesa

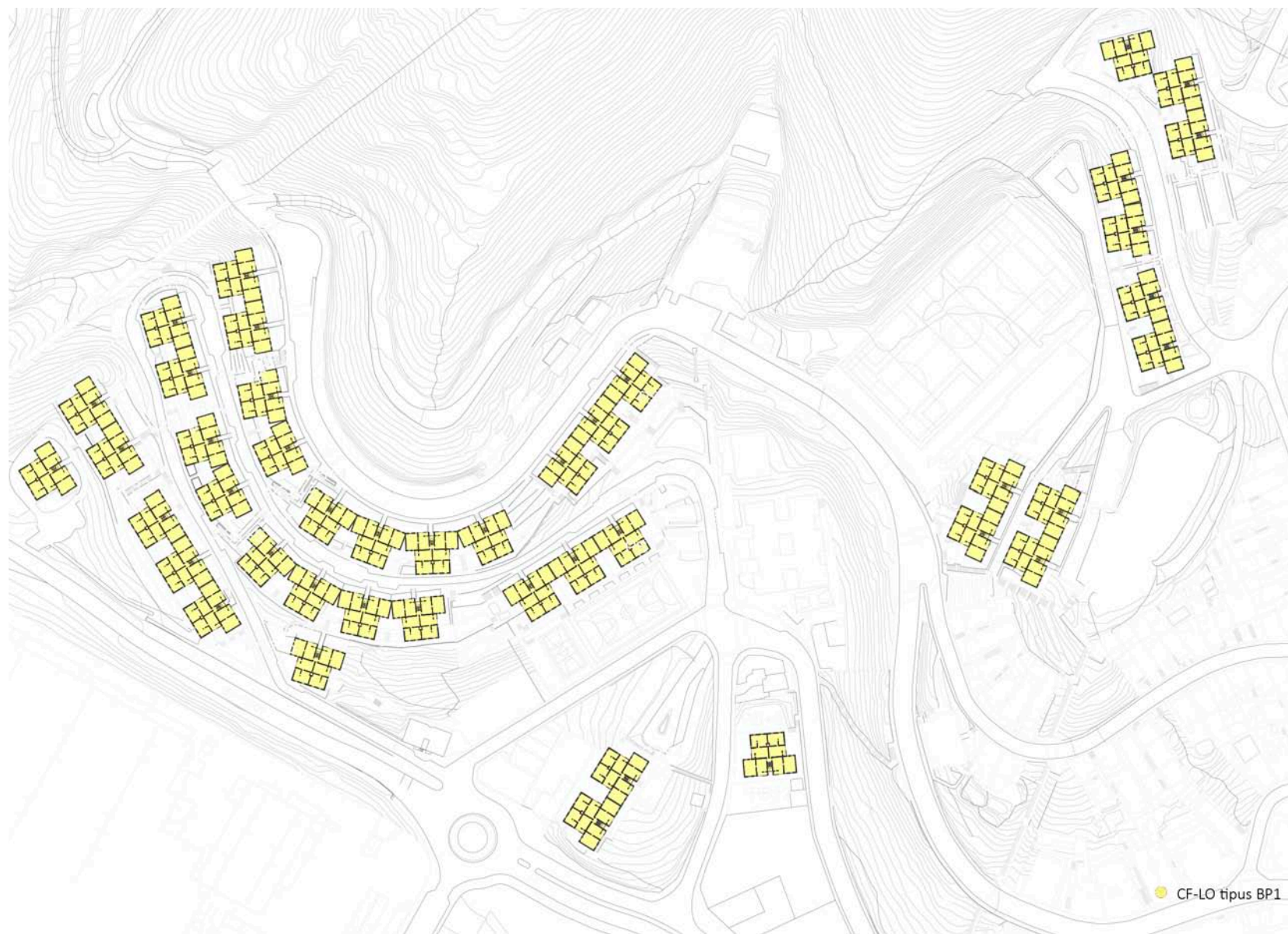

Fig. 52. Emplaçament i localització dels diferents tipus d'edificis. E: 1/2000. Les Oliveres.

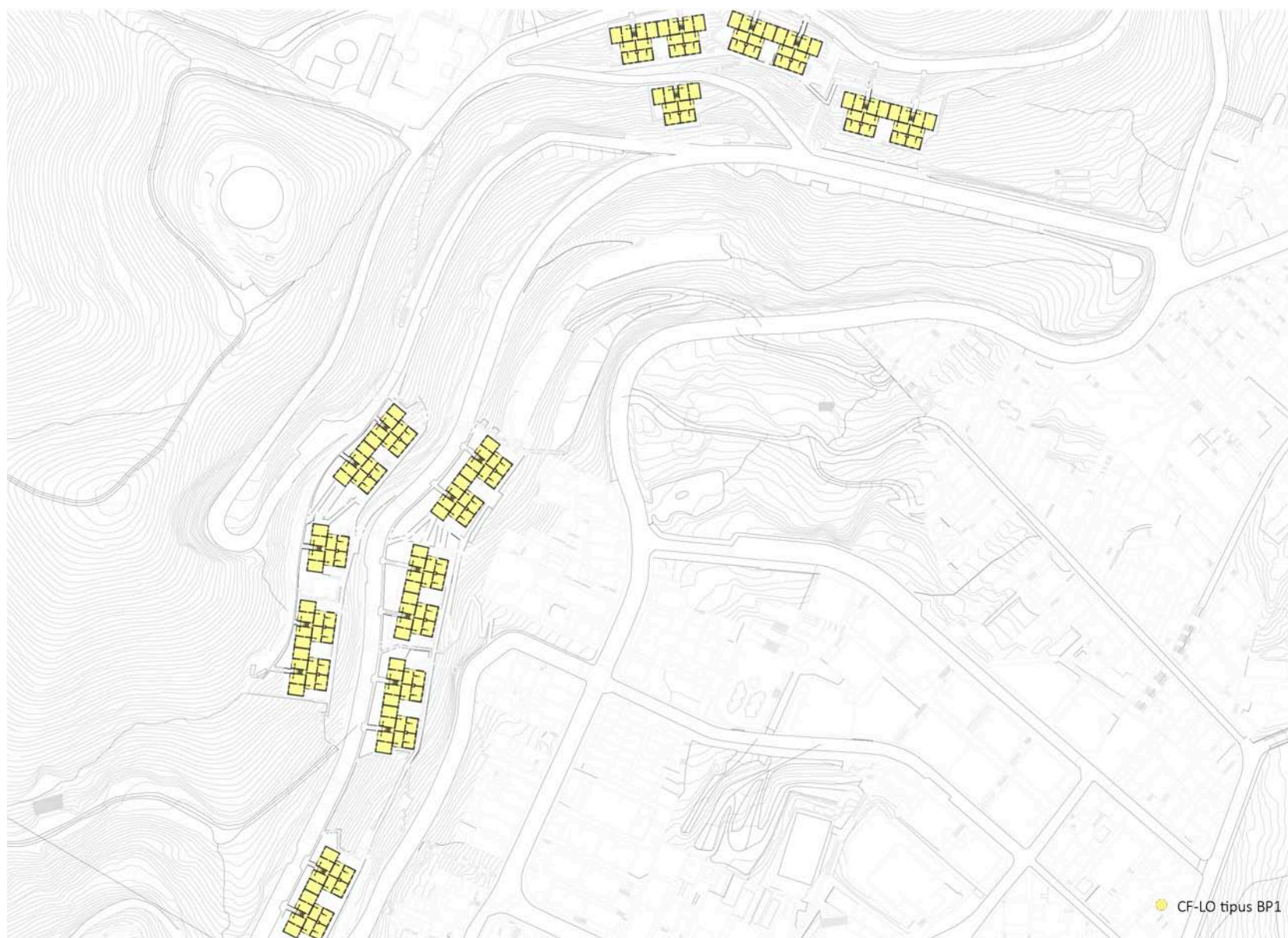

Fig. 53. Emplaçament i localització dels diferents tipus d'edificis. E: 1/2000. Can Franquesa.

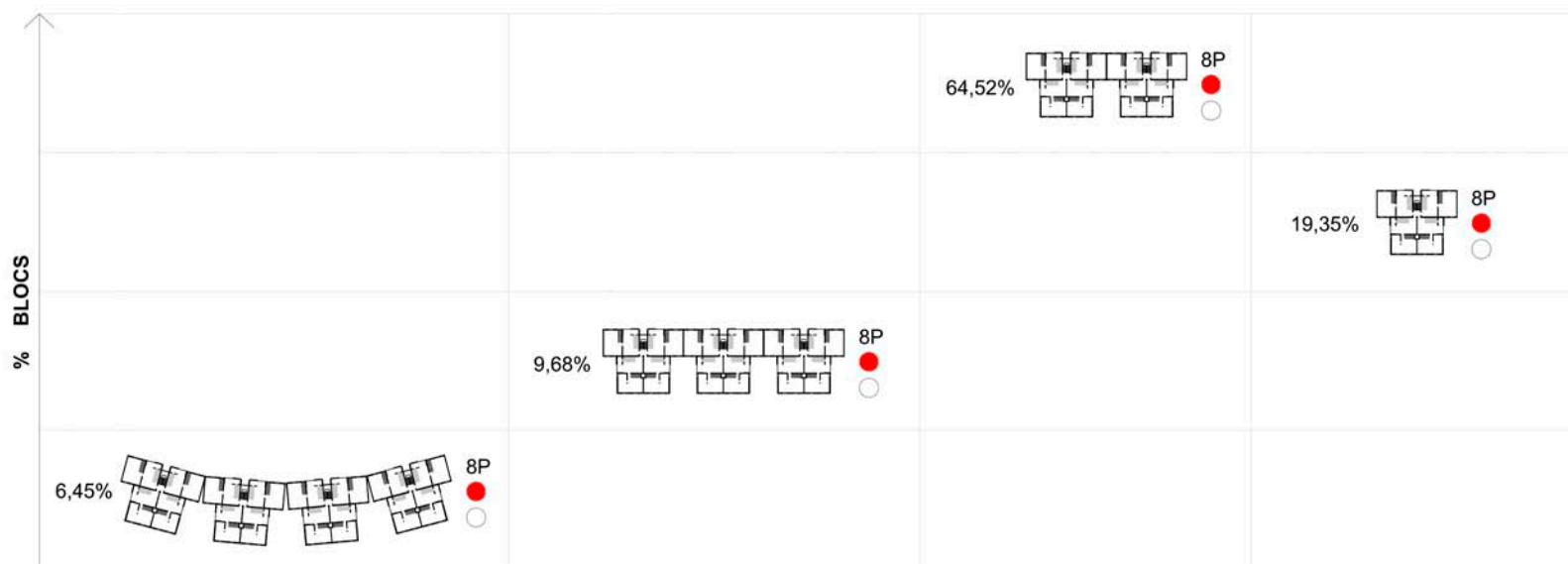

Fig. 54. Anàlisi de la tipologia d'edificis a Can Franquesa i Les Oliveres.
Representativitat en el conjunt per blocs edificats. Plantas Edifici E 1:1000

Llegenda

XP Alçada (número de plantes) ● Amb ascensor (incorporat)
● Amb ascensor (d'origen) ○ Sense ascensor

UNIFORMITAT TIPOLÒGICA I FUNCIONAL

Els edificis són monofuncionals, amb habitatge en planta baixa, en un 95%.

De fet, es va portar a terme una modificació del Pla General Metropolità, a demanda de les persones residents, per a regularitzar usos d'habitatge en PB. Alguns locals constitueixen una dotació d'habitatge protegit. No hi ha demanda per a noves activitats no residencials. D'altra banda, es dona una uniformitat tipològica absoluta a escala d'edifici i de barri: un tipus de bloc puntual en forma de T amb quatre habitatges per replà, on només varien les formes d'agregació dels mòduls (en dos, tres o quatre). També les alçades són uniformes, de planta baixa

+7, si bé les condicions d'accés van variant. En tots els casos i degut a la topografia, s'accedeix al bloc per la part més elevada posterior, a nivell de planta baixa +2, +3, +4 o +5

En el conjunt de Can Franquesa predomina l'agregació lineal de dos mòduls, mentre que en el conjunt de Les Oliveres hi ha una major varietat com a conseqüència de la necessitat d'adaptació a una topografia i geografia complexa i en corba: apareixen mòduls puntuals, agregacions de dos i tres mòduls de forma lineal, així com també apareixen agregacions de quatre mòduls girats conformant un arc que s'adapta a la topografia, com a tret força distintiu d'aquest conjunt.

Si es considera conjuntament Can Franquesa i Les Oliveres, l'agregació lineal de dos mòduls és l'edifici majoritari i representa un 64,5% del total.

ACCESSIBILITAT VERTICAL

Un 60% dels habitatges es localitzen en edificis sense ascensor. El 40% dels habitatges compten amb ascensor que dona accés a mig replà i per la part posterior de l'edifici, és a dir, a nivell, més habitualment, de la tercera planta. Aquest fet no resol la problemàtica de l'accessibilitat per persones amb mobilitat reduïda, especialment pel que fa a les dues o tres plantes inferiors on no arriba l'ascensor. En els blocs on la cota d'accés és superior no s'ha col·locat ascensor.

CF-LO tipus BP1	
Superfície útil total	65,61 m ²
Superfície útil mitjana	62,62 m ²
Superfície útil calefactada	59,62 m ²

Fig. 55. Anàlisi de la tipologia d'habitatges a Can Franquesa i Les Oliveres. Característiques estructurals i funcionals.

SUPERFÍCIE ÚTIL DELS HABITATGES

La superfície útil calefactada dels habitatges és de prop de 60 m² i és suficient en relació a l'ocupació que es coneix (no hi ha evidències de situacions de sobre ocupació).

La uniformitat tipològica, especialment pel que fa als tipus d'edifici i d'habitatge, és possiblement el tret més destacable dels barris. El tipus d'habitatge pràcticament únic i dissenyat per a un patró de família amb fills, no s'adequa a l'actual població resident, majoritàriament persones d'edat avançada que viuen soles, parelles sense fills, o persones adultes que viuen soles.

La qüestió de l'accessibilitat a escala d'edifici és molt més rellevant, però també ho és la necessitat d'oferir habitatges adaptats a una població resident en molts casos amb una mobilitat reduïda.

D'altra banda, la tipologia de bloc puntual amb quatre habitatges per replà i orientada de diferents maneres segons les condicions topogràfiques deixa alguns habitatges en unes condicions d'orientació i aïllament pitjors, especialment en les agregacions de dos mòduls de la cota inferior de Can Franquesa, on el segon mòdul rep menys llum, així com en tres agregacions de dos mòduls de Les Oliveres que pràcticament s'orienten a nord. Així mateix, en un mateix mòdul i orientació tenen millors condicions d'il·luminació i ventilació els dos habitatges localitzats a la part frontal del bloc, mentre que els dos posteriors no poden tenir ventilació creuada. Aquestes qüestions podrien adreçar-se mitjançant, almenys, l'obertura de testers que actualment són cecs en la totalitat dels edificis.

Sant Ildefons

UNIFORMITAT TIPOLÒGICA I FUNCIONAL

El 100% dels edificis residencials són monofuncionals d'origen, és a dir, amb habitatge en planta baixa.

Es tracta d'un conjunt amb una morfologia urbana i tipologia edificada molt repetitiva, conformada per la combinació de tipologies molt semblants i majoritàries en bloc lineal i singularment tipologies de bloc puntual en agregació de tres mòduls escalonats. En menys proporció hi trobem altres tipologies de bloc puntual exempt. Majoritàriament, doncs, destaquen les següents tipologies:

- Els edificis de bloc lineal de planta baixa +10 o planta baixa +5, amb tipologies de 4 habitatges per replà, constitueixen el 60% d'edificis del conjunt i representen el 66% d'habitatges. Hi ha més edificis (33%-26%) de planta baixa +5, si bé la proporció d'habitatges localitzats en els blocs lineals alts és superior (38%-27%).
- Els edificis de bloc puntual formant agregacions escalonades de tres, amb tipologies de tres, quatre i fins i tot sis habitatges per replà i alçades de planta baixa +9, +11 o +13, representen un 34% dels edificis del barri i s'hi localitzen el 28,5% d'habitatges.
- Finalment, les tipologies de bloc puntual exempt, en torre, de planta baixa +13 o +17, suposen poc més del 5% dels edificis i habitatges del barri.

ACCESSIBILITAT VERTICAL

Només les tipologies de bloc lineal de planta baixa +5 es van construir sense ascensor (33% d'edificis i 27% d'habitatges totals). En aquests edificis s'ha portat a terme una operació sistemàtica de posada d'ascensor: d'un total de 142 comunitats, 73 han col·locat ascensor per l'exterior amb accés a mig replà del bloc d'escala.

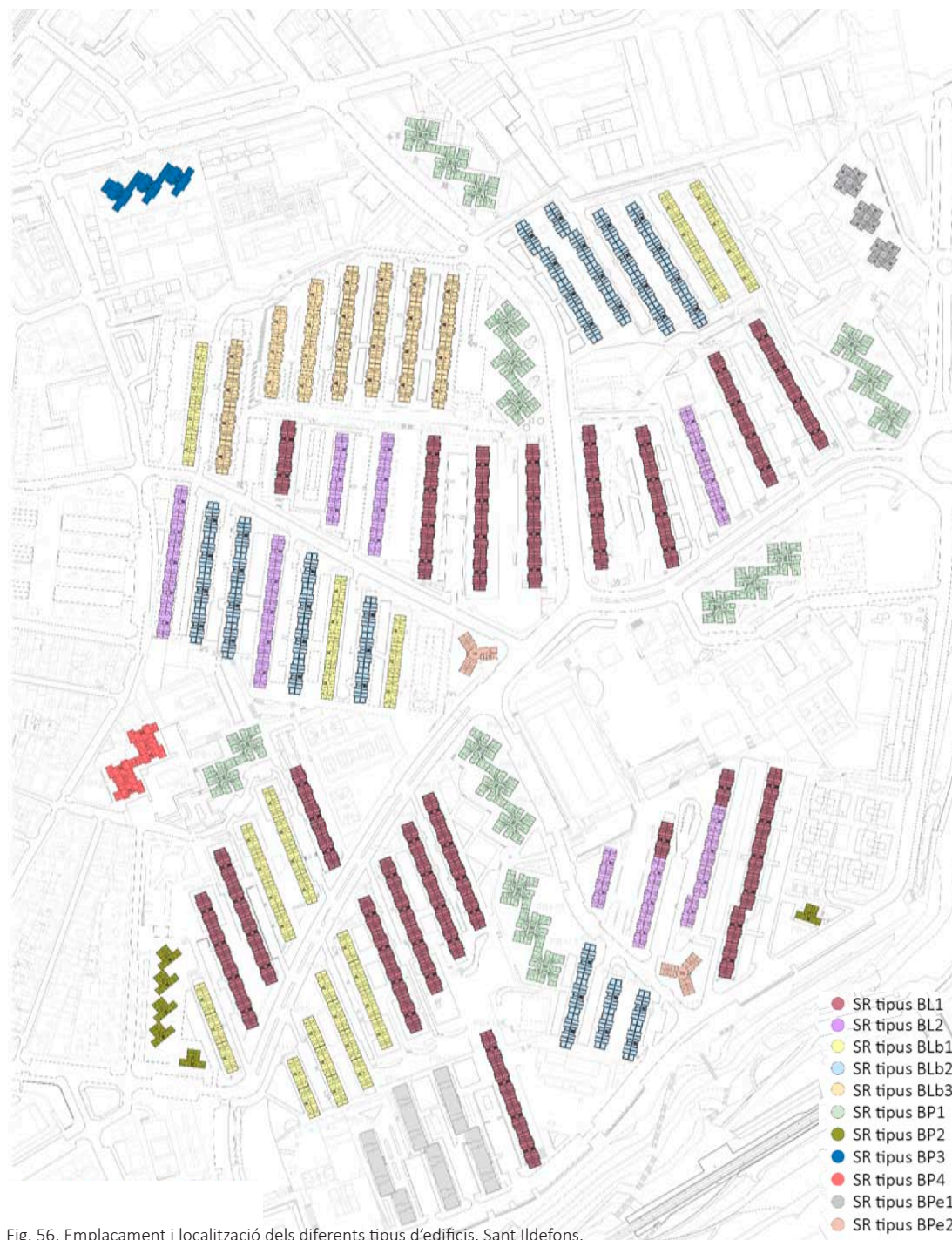

Fig. 56. Emplaçament i localització dels diferents tipus d'edificis. Sant Ildefons.

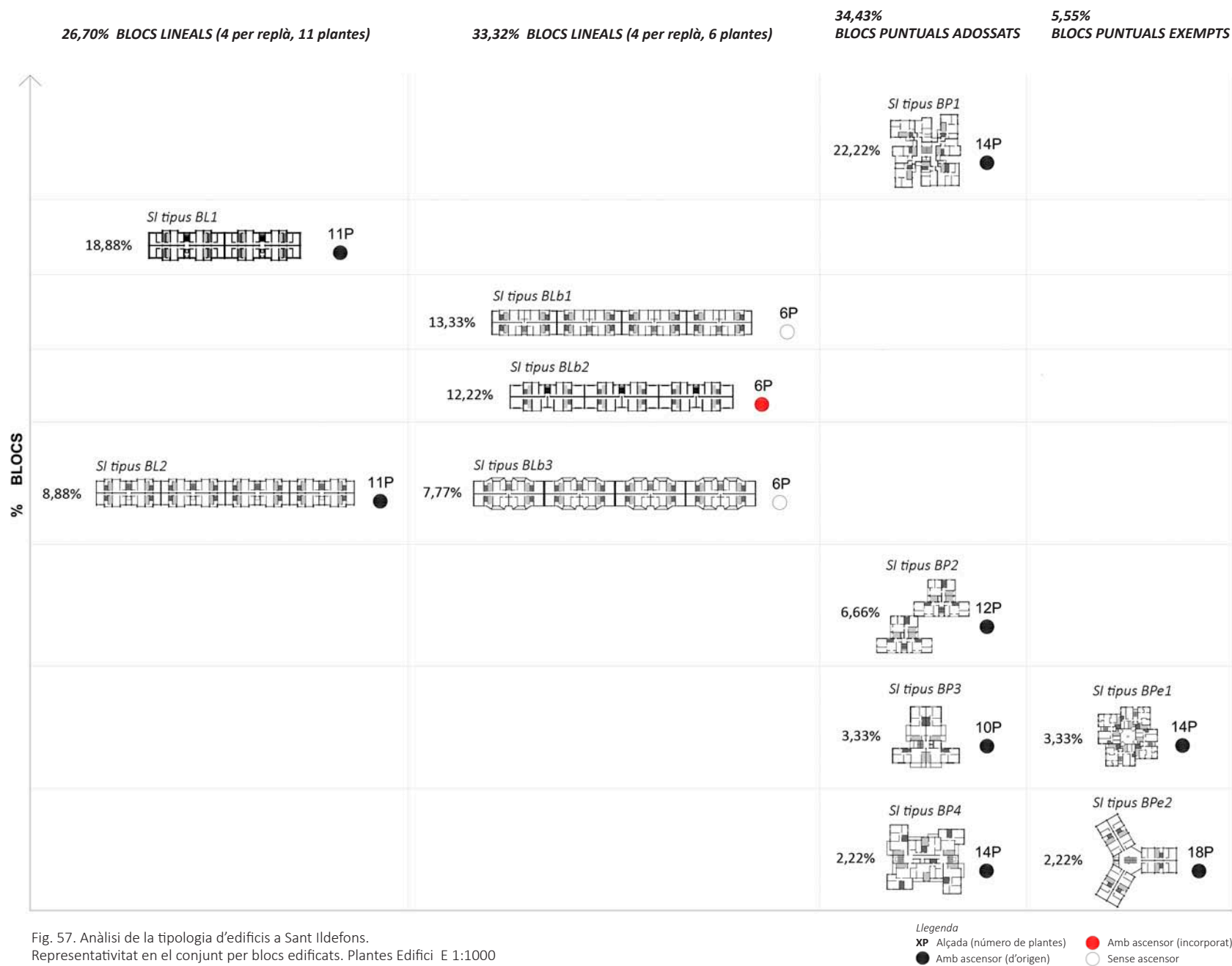

Fig. 57. Anàlisi de la tipologia d'edificis a Sant Ildefons.
Representativitat en el conjunt per blocs edificats. Plantes Edifici E 1:1000

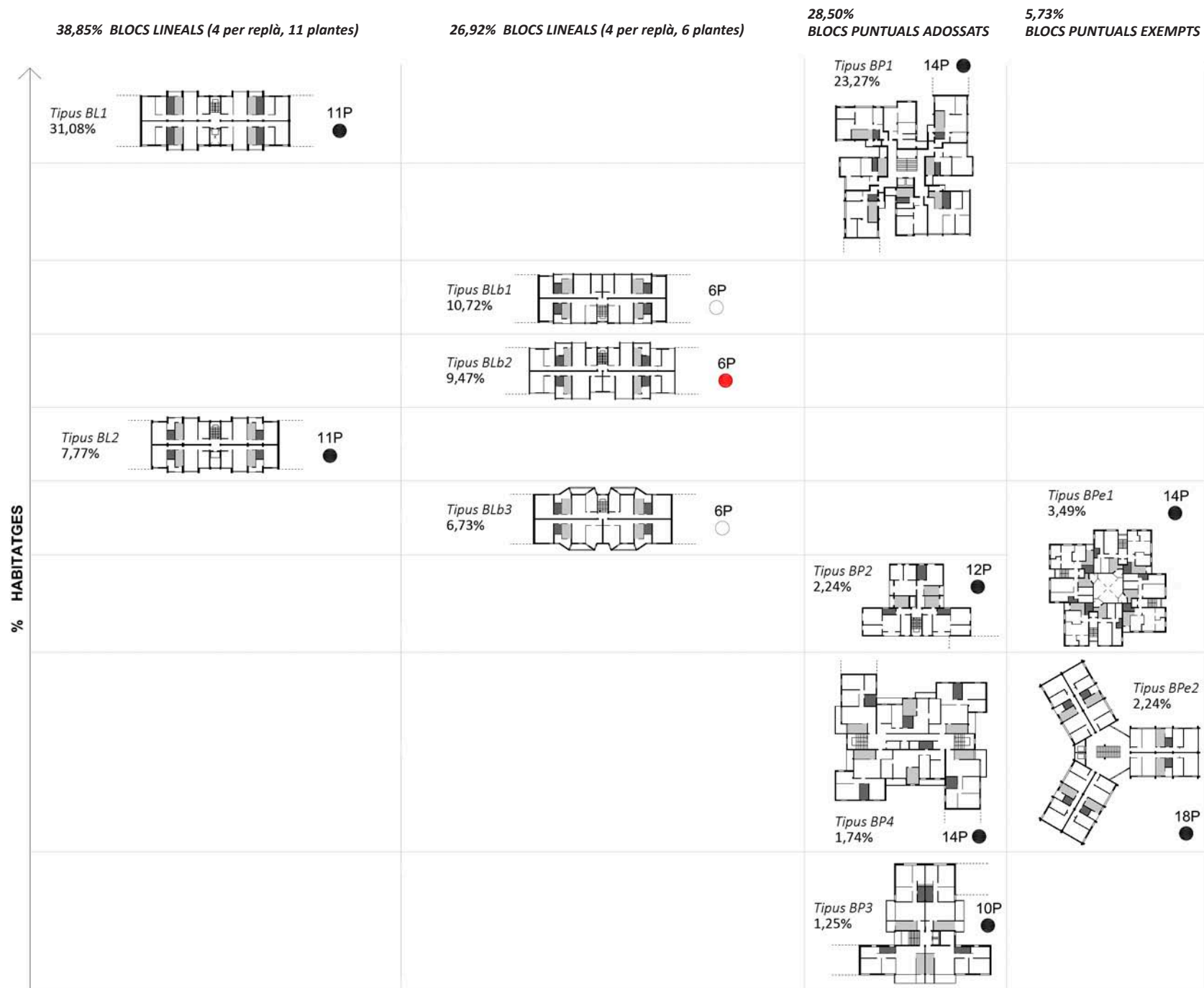

Fig. 58. Anàlisi de la tipologia d'edificis a Sant Ildefons.
Representativitat en el conjunt per blocs edificats. Plantes Mòdul E 1:500

Llegenda

XP Alçada (número de plantes)

● Amb ascensor (d'origen)

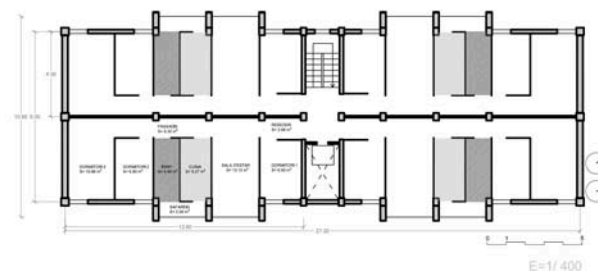
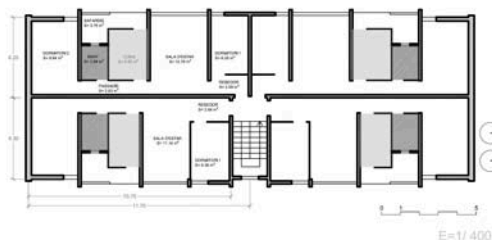
● Amb ascensor (incorporat)

○ Sense ascensor

<i>SI tipus BP1</i>	
Superfície útil total	52,04 m ²
Superfície útil mitja	50,49 m ²
Superfície útil calefactada	48,93 m ²

<i>SI tipus BLb1</i>	
Superfície útil total	45,25 m ²
Superfície útil mitja	43,37 m ²
Superfície útil calefactada	41,49 m ²

<i>SI tipus BL1</i>	
Superfície útil total	56,93 m ²
Superfície útil mitja	55,93 m ²
Superfície útil calefactada	54,93 m ²

SUPERFÍCIE ÚTIL DELS HABITATGES

Es donen situacions de sobre ocupació detectables en més del 10% dels habitatges on hi viuen més de 5 persones, si bé es desconeix l'abast real d'aquesta problemàtica. Les superfícies útils calefactades van d'entre 41 i 48m² percentatge significatiu d'habitatges, i només en un XX% superen els 55 m². Per tant, es pot dir que les superfícies habitables són insuficients en relació a l'ocupació. Una qüestió que resulta també rellevant en aquest conjunt, més que la problemàtica de l'accessibilitat que ha estat àmpliament millorada i es preveu la continuïtat de les operacions d'instal·lació d'ascensor a les comunitats restants.

Un altre tret diferencial d'aquest conjunt és el fet que en les tipologies majoritàries, en blocs lineals de 4 habitatges per replà de diferents alçades, no és possible la ventilació creuada, quelcom que afecta un 65% d'habitatges del conjunt.

En alguns casos, les tipologies no responen al model de família actual, diferent del moment de construcció, i per tant són necessàries modificacions funcionals. Aquest fet sumat a la sovint falta de majors superfícies, fa pensar que seria convenient plantejar, en alguns casos, la unió de dos habitatges i configuració d'habitatges passants, o bé l'ampliació de superfícies i obertura de patis de ventilació.

Fig. 59. Anàlisi de la tipologia d'habitatges a Sant Ildefons. Característiques estructurals i funcionals.

3.5. Síntesi de la diagnosi qualitativa dels sis casos d'estudi

A continuació s'elabora una diagnosi conjunt que permet vincular les consideracions descrites en cadascun dels punts anteriors amb la caracterització socioeconòmica, sociodemogràfica i socioespacial elaborada en la primera fase, de manera específica per a cada conjunt.

- Emplaçament, topografia i límits: accessos i connectivitat.
- Activitat, equipaments i estat de conservació de l'espai públic i l'entorn.
- Edificació existent i població resident

Ciutat Meridiana

EMPLAÇAMENT, TOPOGRAFIA I LÍMITS: ACCESSOS I CONNECTIVITAT

1. El barri es troba ben connectat amb la ciutat, però les condicions topogràfiques i geogràfiques dels seus límits en perpetuen la condició de perifèria i alienament respecte teixits adjacents. Des d'un punt de vista intern del barri, aquestes característiques suposen una segregació del conjunt segons les línies de cota i les vessants d'orientació sud vs. nord.

ACTIVITAT, EQUIPAMENTS I ESTAT DE CONSERVACIÓ DE L'ESPAI PÚBLIC I L'ENTORN

2. Les millores en l'accessibilitat i espai públic han possibilitat activació de les zones més elevades del barri, on han sorgit de forma informal comerços en planta baixa, i s'han projectat petites places i jocs infantils. No obstant, les franges transversals d'equipaments ja existents es troben poc consolidades i encara té un pes molt més gran l'espai públic de la cota més baixa, on hi ha hagut la major inversió en equipament i serveis i on s'ha creat un punt de

centralitat. Els petits equipaments i de serveis com els mercats disposats aquí, han quedat obsolets i en desús, mentre que funcionen millor petits comerços sorgits de manera informal en zones intersticials entre edificis residencials, com creixements de les plantes baixes. Tota la vessant nord del barri es troba en inferioritat de condicions respecte a al vessant sud: manca d'accessibilitat i urbanització de l'espai públic, amb un conseqüent aïllament i manca d'activitat que contribueixen a processos de degradació, de moment només puntual.

En determinades franges horàries, l'espai públic es troba desertitzat, fet que els veïns atribueixen a l'efecte de barri dormitori, però que té més relació a la disminució de la densitat de població a la meitat, l'alt percentatge d'habitatge buit, la manca de teixit comercial i productiu local al barri i les dificultats en la cohesió social i veïnal degudes, en part, a l'extrema vulnerabilitat socioeconòmica i a situacions d'emergència residencial (desnonaments).

EDIFICACIÓ EXISTENT I POBLACIÓ RESIDENT

3. L'ús majoritàriament residencial en planta baixa no contribueix a l'activació de determinats espais públics fora de la zona més baixa, i les superfícies útils i tipologia dels habitatges no es corresponen amb els molt diferents tipus d'ocupació actuals. Es donen situacions de sobre ocupació detectables en més del 10% dels habitatges on hi viuen més de 5 persones, si bé es desconeix l'abast real d'aquesta problemàtica. Les superfícies útils calefactades van d'entre 50 i 53 m² en un 95 % dels habitatges, i en molts casos són insuficients en relació a l'ocupació.

4. La manca d'accessibilitat vertical en els blocs lineals (un 61,4% dels habitatges) condueix a

situacions d'exclusió social de la població d'edat avançada o amb problemes de mobilitat, i consisteix la mancança principal de l'edificació existent que es fa palesa especialment en els edificis de bloc lineal. En el cas dels blocs situats en la vessant nord, aquest fet s'agreuja ja que tampoc és accessible el recorregut fins als accessos. Així doncs, l'edificació situada en cotes més baixes o més allunyada de l'accés en metro, en el tombant nord, es troba en inferioritat de condicions pel que fa a l'accessibilitat, i en conseqüència la població d'edat avançada que hi resideix està sistemàticament aïllada i és dependent de l'ajut d'altres persones per a l'accés a serveis quotidians i de cures.

5. Les situacions d'emergència residencial (és el barri amb més desnonaments de tot l'Estat) i pobresa econòmica són el problema principal del barri i tenen una repercussió directa en el dia a dia de les comunitats de veïns, l'estrès i dificultats per a la convivència i la cohesió social. El teixit associatiu i les entitats socials i administratives municipals han de coordinar-se per fer front a situacions molt extremes, que habitualment s'afronten amb experiències de solidaritat veïnal, resistència i ajuda mútua. Hi ha grans percentatges d'habitatge buit, si bé se'n desconeix l'abast real.

6. La situació d'exclusió social i pobresa econòmica de bona part de la població es trasllada a l'empobriment o tancament del petit comerç local en favor de grans centres comercials que ofereixen productes a preus més assequibles, localitzats fora del barri. Quelcom que també suposa desplaçaments i la impossibilitat de cobrir les necessitats de serveis i cures quotidianes dins del barri.

Sud-oest del Besòs

EMPLAÇAMENT, TOPOGRAFIA I LÍMITS: ACCESSOS I CONNECTIVITAT

1. El barri es troba ben connectat amb la ciutat. La seva condició d'alienament té més a veure amb l'estigmatització social i existència de trames poc consolidades en els teixits adjacents (La Mina, Rambla de Prim, tram final Pere IV). Si bé la gran dimensió i la baixa densitat residencial i baixa intensitat d'ús que acompanya algunes vies de límit com és el cas de la Rambla de Prim, constitueixen més un espai de transició que aïlla el barri que no pas un apropament als teixits adjacents.

ACTIVITAT, EQUIPAMENTS I ESTAT DE CONSERVACIÓ DE L'ESPAI PÚBLIC I L'ENTORN

2. Hi ha una manca de jerarquia en els eixos de connectivitat i especialment en l'espai públic (espais intersticials entre edificis i places). La disposició d'equipaments educatius a l'interior del barri contribueix enormement al bon funcionament dels espais públics que els acompanyen, malgrat que els equipaments de més concurrència (mercat, supermercats) es situïn en el seu perímetre, i fora del límit del barri. L'abandonament general del teixit comercial local, concentrat en el perímetre (entre Alfons XII el Magnànim i Rambla de Prim), és també conseqüència de l'empobriment econòmic de la població i de la prevalença de grans centres comercials fora del barri. En aquest sentit i de manera similar al cas anterior de Ciutat Meridiana, les necessitats d'emergència de la població es cobreixen per mitjà d'equipaments solidaris i veïnals, que sovint requereixen de més dimensió i equip.

EDIFICACIÓ EXISTENT I POBLACIÓ RESIDENT

3. Hi ha una gran diversitat tipològica a escala de barri, especialment en comparació amb la resta de casos estudiats, si bé aquesta no sempre es correspon amb els molt diferents tipus d'ocupació actuals, en gran part persones nouvingudes al país i al barri. La uniformitat tipològica i funcional es dona en aquest cas només a escala d'edifici o grup d'edificis.

Les possibilitats que ofereixen les tipologies originals en quant a la seva adequació patrons familiars determinats no són tant diverses com el tipus de famílies i de grups de persones residents actuals. És possible detectar situacions de sobre ocupació en percentatges superiors a l'habitual: més del 10% d'habitatges amb famílies de 2 nuclis familiars, i amb més de 5 persones. Es té coneixement que aquestes situacions es donen en major mesura, més enllà d'allò que és observable a partir de fonts estadístiques. Així doncs, es pot afirmar que les superfícies útils són, en força casos, insuficients en relació a l'ocupació.

Majoritàriament trobem programes residencials en planta baixa, fet que contribueix a la desertització de l'espai públic i manca d'activitat, si bé el mal funcionament del teixit comercial existent no fa pensar que hi hagi demanda, i aquesta observació es ratifica en l'abandó dels locals comercials previstos en edificis renovats.

4. La manca d'accessibilitat vertical en gran part de blocs de PB+5 (un 55% dels habitatges) condueix a situacions d'exclusió social de la població d'edat avançada o amb problemes de mobilitat, i consisteix la mancança principal de l'edificació existent.

5. Situacions puntuals però existents d'emergència residencial i especialment la pobresa econòmica de la població resident debilita la cohesió social i condiciona l'activitat veïnal quotidiana. existeix un teixit associatiu organitzat molt potent, vinculat a les entitats socials municipals o alternatiu, que facilita i contribueix a la cohesió social i la convivència a les comunitats de veïns i ofereix empara per a les habituals situacions d'emergència.

Sant Roc

EMPLAÇAMENT, TOPOGRAFIA I LÍMITS: ACCESSOS I CONNECTIVITAT

1. El barri es troba ben connectat amb la ciutat. la seva condició d'aïllament té a veure amb la morfologia urbana del barri absolutament aliena al teixit urbà adjacent. també contribueix a aquest fet l'estigmatització social que afecta a la població resident. Juntament al barri de la Mina, el barri de Sant Roc és un dels més estigmatitzats de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

ACTIVITAT, EQUIPAMENTS I ESTAT DE CONSERVACIÓ DE L'ESPAI PÚBLIC I L'ENTORN

2. Les diferents zones del barri es troben segregades en 4 parts diferenciades, separades pel pas elevat de la C-31 i la disposició perpendicular d'Avinguda Maresme, que actuen com a barreres físiques i mentals.

Manca una ordenació general clara, fet que és més notori en el sector est, on les agrupacions escalonades de tipologies d'edificis de doble bloc en H són totalment alienes a la qualitat de l'espai buit resultant, a l'estructura del barri o al contacte amb teixits urbans adjacents.

3. Manca jerarquia i ordenació de l'espai públic, que té una extensió excessiva i es troba desvinculat de cap estructura o vincle amb l'edificació existent o els barris adjacents, malgrat la seva escala i emplaçament propers a zones consolidades i d'alta densitat. Aquest fet s'agreuja com a conseqüència de les deficiències d'urbanització i degradació general de la major part de places, parcs, espais entre edificis i espais comunitaris d'accés o de pas als edificis. Aquesta situació, sovint puntual en els casos estudiats, és generalitzada en el cas de Sant Roc i és associable a una falta de manteniment i ús irregular de bona part dels espais esmentats.

EDIFICACIÓ EXISTENT I POBLACIÓ RESIDENT

4. La uniformitat tipològica i funcional no es correspon amb les necessitats diferents de la població resident ni amb el context urbà actual, sinó que resulta especialment inadequada. L'ús majoritàriament residencial en planta baixa no contribueix a l'activació dels espais entre edificis, i l'existència de moltes plantes baixes cegues en testers fomenta la desertització i percepció d'inseguretat en els espais públics i intersticials. Les superfícies útils i tipologia dels habitatges, adreçats a cobrir les necessitats mínimes d'un model de família concret, no es corresponen amb els nous tipus d'ocupació actuals, protagonitzats de manera molt majoritària per població migrada i/o d'ètnia gitana. Es donen abundants situacions de sobre ocupació dels habitatges, en un abast molt superior a la resta de barris, que fa pensar que la superfície útil (40% d'habitatges de 42 m², 30% de 50 m²) resulta majoritàriament insuficient i és en aquest cas la principal mancança de l'edificació existent.

5. La manca d'accessibilitat vertical en la gran majoria de blocs escalonats en H de PB+4 condueix a situacions d'exclusió social de la població d'edat avançada o amb problemes de mobilitat, i consisteix una mancança de l'edificació existent que té també gran repercussió sobre els usuaris.

6. Les situacions de conflicte social detectades en les comunitats de veïns tenen a veure amb la manca absoluta de cohesió social, que ve en aquest cas acompanyada d'una manca de teixit associatiu i activitat a l'espai públic, i per les dificultats notòries de convivència entre ètnies, immigració i una població originària que es troba en una situació marginal. El baix nivell educatiu

de la població, l'atur elevat, i les dificultats que s'atribueixen a situacions de pobresa econòmica i risc d'exclusió social, no contribueixen a revertir aquesta situació. La inseguretat afegida pel tràfic i consum de drogues a l'espai públic, debiliten la qualitat urbana del barri i constitueixen la principal problemàtica per a la població resident, que consolida l'estigmatització del barri.

Can Franquesa i Les Oliveres

EMPLAÇAMENT, TOPOGRAFIA I LÍMITS: ACCESSOS I CONNECTIVITAT

1. El barri es troba ben connectat amb la ciutat amb transport públic i rodat, però les condicions topogràfiques i geogràfiques del seu emplaçament en perpetuen la condició de perifèria i alienament respecte teixits adjacents. Les millores en l'accessibilitat urbana per mitjà de la posada d'escaleres mecàniques i funiculars a Les Oliveres i Can Franquesa han repercutit en una gran millora de la connectivitat malgrat les condicions topogràfiques d'extrema dificultat. En bona part, la singularitat geogràfica privilegiada ha superat la històrica estigmatització, especialment de Can Franquesa (El Singuerlín) en l'imaginari local. No obstant, no existeix una via de connexió accessible amb el verd (Contacte amb la Serralada).

ACTIVITAT, EQUIPAMENTS I ESTAT DE CONSERVACIÓ DE L'ESPAI PÚBLIC I L'ENTORN

2. La incorporació d'una franja d'equipaments esportius i educatius relacionats amb la parada de metro Can Zam constitueix el principal focus d'activitat, que atrau població no resident al barri i genera un punt de nova centralitat i de vincle entre els barris diferenciats de Les Oliveres i Can Franquesa.

Hi ha un excés d'aparcament en superfície, fet que contribueix a que els carrers de les cotes més elevades (Can Franquesa) siguin només de pas i no ofereixin espais còmodes per a l'estar o el passeig. Els carrers són l'únic espai públic del barri de Can Franquesa i el barri de Les Oliveres, i majoritàriament només són concebuts com espais de pas per al vehicle rodat, i es troben plens de cotxes aparcats irregularment. No hi ha teixit comercial ni a Les Oliveres ni a Can Franquesa, i no hi ha demanda en aquest

sentit, si bé la presència d'espais col·lectius, comunitaris i de servei a la població resident en planta baixa podria aportar vitalitat i sentit de comunitat. La manca d'equipaments i comerç al barri sembla reforçada per les demandes de la població resident de regularitzar l'habitatge en planta baixa, ja que possiblement les necessitats quotidianes es cobreixen satisfactòriament en els teixits adjacents i gràcies a la bona connectivitat.

EDIFICACIÓ EXISTENT I POBLACIÓ RESIDENT

3. La uniformitat tipològica en aquest cas és absoluta, amb un sol tipus d'edifici i habitatge que només presenta variacions en l'agregació de mòduls (un, dos, tres, quatre o cinc); i el teixit és absolutament monofuncional amb molt poques excepcions. La disposició d'habitatge en planta baixa va ser una concessió als veïns, clara mostra de la baixa demanda de més teixit comercial. Malgrat que els perfils de població resident són molt més uniformes que en la resta de casos, la uniformitat de les tipologies no es correspon amb les necessitats de la població resident. Majoritàriament es tracta gent d'edat avançada i parelles d'adults amb pocs fills, i per tant la distribució prevista en les tipologies d'habitatge originals, destinades a un model de família i fills, no té perquè adequar-se a les necessitats actuals. No es té coneixement de situacions de sobre ocupació dels habitatges, amb una superfície útil calefactada suficient per els tipus d'ocupació actuals, de 60m² a Can Franquesa i 56 m² a Les Oliveres.

4. Hi ha una manca d'accessibilitat vertical en el 60% d'edificis de PB+5, i l'accés és per la 2a planta i a mig replà per el 40% restant. Aquest fet comporta dificultats i incomoditat per a la població d'edat avançada i mobilitat reduïda,

que és el perfil més abundant en el barri, i en conseqüència representa la mancança principal de l'edificació existent.

5. La gran mobilitat residencial que es deduïa de les fonts estadístiques és més fruit d'un procés natural de substitució de la població (mortalitat) que per l'arribada de població immigrada. De fet, les característiques de la població que adquireix habitatges de nou al barri es corresponen amb les de la població originària. En el cas de Les Oliveres, trobem un altíssim percentatge d'habitatge de lloguer, un fet que pot contribuir a una major vulnerabilitat des d'un punt de vista de la seguretat d'accés a l'habitatge, si bé no són conegudes les situacions freqüents d'emergència residencial i desnonaments.

6. La reducció de la densitat de població, la predominança de població d'edat avançada i manca de població infantil ha repercutit en la disminució de la demanda d'equipaments educatius que va motivar el tancament d'una escola, i del teixit comercial local.

Sant Ildefons

EMPLAÇAMENT, TOPOGRAFIA I LÍMITS: ACCESSOS I CONNECTIVITAT

1. El barri es troba ben connectat amb la ciutat, i es troba en relació amb el teixit adjacent allà on aquest és consolidat (La Gavarra i El Pedró, oest). És menys clar el límit sud i est amb l'immens buit urbà que queda entre Sant Ildefons i el pas d'infraestructures de tren i autopista.

ACTIVITAT, EQUIPAMENTS I ESTAT DE CONSERVACIÓ DE L'ESPAI PÚBLIC I L'ENTORN

2. La disposició d'equipaments concentrats per sectors en el perímetre i al llarg d'una gran franja central, amb una clara jerarquia entorn a la Plaça Sant Ildefons i al mercat. S'observen mancances en el funcionament conjunt dels equipaments i espais públics de la franja central, fet que és especialment notori a la Plaça, elevada a una cota superior respecte tots els equipaments que li fan façana.

Hi ha un teixit comercial molt potent, abundant i en actiu, possiblement reforçat per l'alta densitat residencial i pel fet que el perfil socioeconòmic de la població no és tant baix com en altres casos, si bé convindria sistematitzar i/o regularitzar els usos comercials i de serveis en planta baixa que han anat sorgint espontàniament en testers, addicions a les plantes baixes, o antics habitatges amb canvi d'ús.

3. L'ordenació dels blocs perpendiculars al carrer suposa una mancança d'entitat de la façana que fa carrer i que és un tester cec, amb especial repercussió de la planta baixa cega sobre l'espai públic. En alguns casos s'han anat produint ampliacions en planta baixa o obertura de locals.

EDIFICACIÓ EXISTENT I POBLACIÓ RESIDENT

4. La uniformitat tipològica a escala de barri i d'edifici no respon a la diversitat de població amb diferents necessitats. Es té coneixença de l'existència de situacions de sobre ocupació dels habitatges (més del 10%), amb superfícies útils insuficients (20% d'habitatges de 40 i 45 m², i 60% d'habitatges entre 50 i 55 m². Es considera que aquesta és la mancança principal de l'edificació existent.

Pel que fa a la diversitat funcional, s'han produït de forma espontània nombrosos canvis d'ús en les plantes baixes, si bé alguns edificis encara són monofuncionals amb habitatge en planta baixa, sovint aquells que es troben més allunyats del carrer i dels centres d'activitat.

5. La manca d'accessibilitat vertical en gran part dels blocs de PB+5 (un 20% dels habitatges), suposa un risc d'exclusió especialment per a la població d'edat avançada o amb mobilitat reduïda. Per iniciativa de les comunitats, s'han col·locat diversos ascensors en diferents edificis, sistemàticament amb accés a mig replà.

6. Hi ha una gran diversitat de població en tant que procedència i edats, tant població originària com migrada, sense que això comporti situacions de conflicte social i, per contra, contribuint a l'activitat intensa de l'espai públic i el teixit comercial i d'equipaments. Teixit associatiu viu vinculat a la població originària del barri.

4. Aplicació d'estratègies de millora a escala d'habitatge i a escala urbana

Ciutat Meridiana i Sud-oest del Besòs

Els resultats que es presenten en aquest apartat consisteixen en un exercici experimental d'aplicació d'estratègies sobre diversos casos d'estudi analitzats en les fases anteriors, amb l'objectiu de:

- Elaborar criteris i estratègies de millora de les condicions d'habitabilitat que puguin ser aplicables a altres casos d'estudi amb premisses similars.
- Plantejar, de manera experimental, propostes 'tipus' aplicades sobre la tipologia majoritària dels casos d'estudi, d'acord amb el coneixement contrastat sobre el terreny de les seves característiques tipològiques i urbanes, així com de la seva adequació a les necessitats de la població resident.

La metodologia emprada és experimental i s'aplica sobre l'edificació existent dels barris a diverses escales, atenent diferents aspectes a millorar en cada cas, tal i com s'indica a continuació:

- A escala urbana

Es plantegen diferents estratègies d'intervenció que, d'acord amb la metodologia de diagnosi qualitativa, contemplin els següents aspectes:

- Límits i connectivitat
- Activitat

- A escala d'habitatge i comunitat de veïns

Es plantegen estratègies adreçades a la millora de la qualitat de vida de la població resident, aplicables a la tipologia majoritària d'acord amb l'estudi de l'edificació existent.

Fonamentalment, les diferents estratègies s'agrupen segons millores en l'accessibilitat

i modificacions funcionals o la combinació d'aquestes en modificacions integrals:

- Millora de l'Accessibilitat
 - Conservant l'accés original
 - Realitzant nous accessos
- Modificacions funcionals
 - Per als patrons familiars originals
 - Per a diferents patrons familiars
- Modificacions integrals
 - Ampliacions de superfície
 - Unió de dos habitatges

A continuació es presenten les estratègies proposades amb una justificació conceptual i una proposta d'aplicació sobre les diferents escales de dos casos d'estudi: Ciutat Meridiana i el Sud-oest del Besòs.

4.1. Estratègies de millora a escala urbana

4.2. Estratègies de millora a escala d'habitatge

4.1. Estratègies de millora a escala urbana

Límits, connectivitat i activitat

Les estratègies que es proposen a escala urbana tenen estreta relació amb les característiques analitzades en el capítol anterior, molt especialment, les qüestions de límits, connectivitat i activitat.

L'aproximació als límits fa referència a les característiques de l'emplaçament i la seva trobada amb els teixits adjacents o l'entorn.

La qüestió de la connectivitat té en compte la relació amb la ciutat o amb els punts de centralitat propers, però es refereix majoritàriament a la connectivitat interna en el sí del conjunt residencial, fent èmfasi en els recorreguts i l'existència o no de segregacions i barreres físiques o invisibles.

Finalment, les estratègies que tenen a veure amb l'activació de zones o punts del barri, parteixen de la base que és necessària una major diversitat funcional, tant a escala d'edifici com, en tots els casos, a escala de conjunt.

La concreció de les activitats a proposar no és un objectiu d'aquest estudi, si bé les línies estratègiques de la seva possible implementació urbana, així com apunts sobre els diferents tipus d'activitat i la seva adequació sí que formen part dels models proposats.

En primer lloc, la cerca d'una major permeabilitat i connectivitat amb el teixit adjacent és una constant en les estratègies de millora a escala urbana, amb independència de les condicions d'emplaçament i topografia dels diferents casos. Aquest objectiu serveix com a punt de partida per a una primera estratègia a proposar: establir una jerarquia d'eixos d'especial potencial d'acord

amb la seva implantació en la gran escala. Uns eixos primaris d'activitat i connectivitat que han de possibilitar establir vincles entre barri i ciutat, a una escala que transcendeix els límits establerts en els àmbits estudiats. Així mateix i en segon terme, la proposta de cercar eixos secundaris pretén clarificar una jerarquia que ha de permetre prioritzar la col·locació de nous usos i activitats i que en aquest cas té més a veure amb l'escala de barri, amb un caràcter de més proximitat i quotidianitat, i que ha d'afavorir una bona connectivitat en el sí del conjunt residencial.

Una segona estratègia consisteix en potenciar l'activitat i la diversitat d'usos en la totalitat del conjunt, amb especial èmfasi en la diversitat funcional dels edificis en planta baixa. La definició d'aquesta estratègia es desprèn de la jerarquia d'eixos establerta. D'una banda, va íntimament lligat a la voluntat d'activar i millorar la permeabilitat dels límits i la connectivitat amb els teixits adjacents i l'entorn. En un segon nivell i ja en relació a l'activació d'eixos secundaris, cal considerar la disposició i reforç de l'activitat en planta baixa ja existent, que es troba deteriorada i, sovint, massa aïllada en l'interior del conjunt residencial.

La manca de diversitat d'usos és una mancança comuna en moltes zones de bona part dels grans conjunts residencials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, i aquesta és una problemàtica que afecta especialment a la percepció de seguretat en els espais públics, especialment aquells que conformen les zones intersticials entre edificis monofuncionals. En aquest sentit, el paper de les plantes baixes dels edificis com a potencials espais que resolguin les necessitats quotidianes

no necessàriament comercials sinó de serveis, cures i/o espais comunitaris de trobada i associació, resulta fonamental. L'acompanyament de l'activitat en els eixos secundaris i de forma generalitzada en tot el conjunt no passa per estratègies de dotació d'equipaments en forma de nova edificació, o de grans infraestructures de serveis que busquin generar més punts de centralitat a escala global, sinó per l'estudi precís de l'edificació existent i la resolució de la seva arribada en planta baixa a través d'usos que responguin a les també precises necessitats reals.

Resulten especialment rellevants, en aquest sentit, les operacions espontànies de creixement i ampliació de plantes baixes, i canvis d'ús, que s'han donat informalment en alguns barris com a resposta a la demanda d'activitat en punts singulars o espais intersticials molt viscuts. Per contra, l'estat d'abandó d'alguns espais públics on no hi ha activitat i que tenen com a façana un tester cec, o espais entre blocs totalment deserts, també proporcionen una bona mesura de les característiques espacials que solen acompanyar a les situacions de degradació, abandó o manca d'activitat. És aquest el nivell al qual les estratègies de selecció i activació dels eixos i espais secundaris han de fer referència.

A continuació es descriu l'aplicació de les estratègies aquí especificades per a dos casos d'estudi: Ciutat Meridiana i Sud-oest del Besòs.

Aplicació en el cas d'estudi de Ciutat Meridiana

L'aplicació de les diferents estratègies resulta en diferents propostes d'intervenció a escala urbana, que van des de la urbanització i ampliació de voreres i places, la supressió de barreres arquitectòniques, els canvis d'ús en planta baixa i/o les ampliacions de superfície a fi de millorar el contacte entre l'edifici i el carrer; fins a operacions de major escala com l'obertura de passatges o noves vies. Operacions que han d'anar necessàriament acompanyades de programes socials i socioeconòmics enfocats a la situació específica i les necessitats de cada cas: activació d'equipaments col·lectius comunitaris, serveis bàsics, petit comerç, etc.

En general, gran part de les estratègies a escala urbana es materialitzen, a escala d'edifici en modificacions funcionals de les plantes baixes i el seu sistema d'accessos.

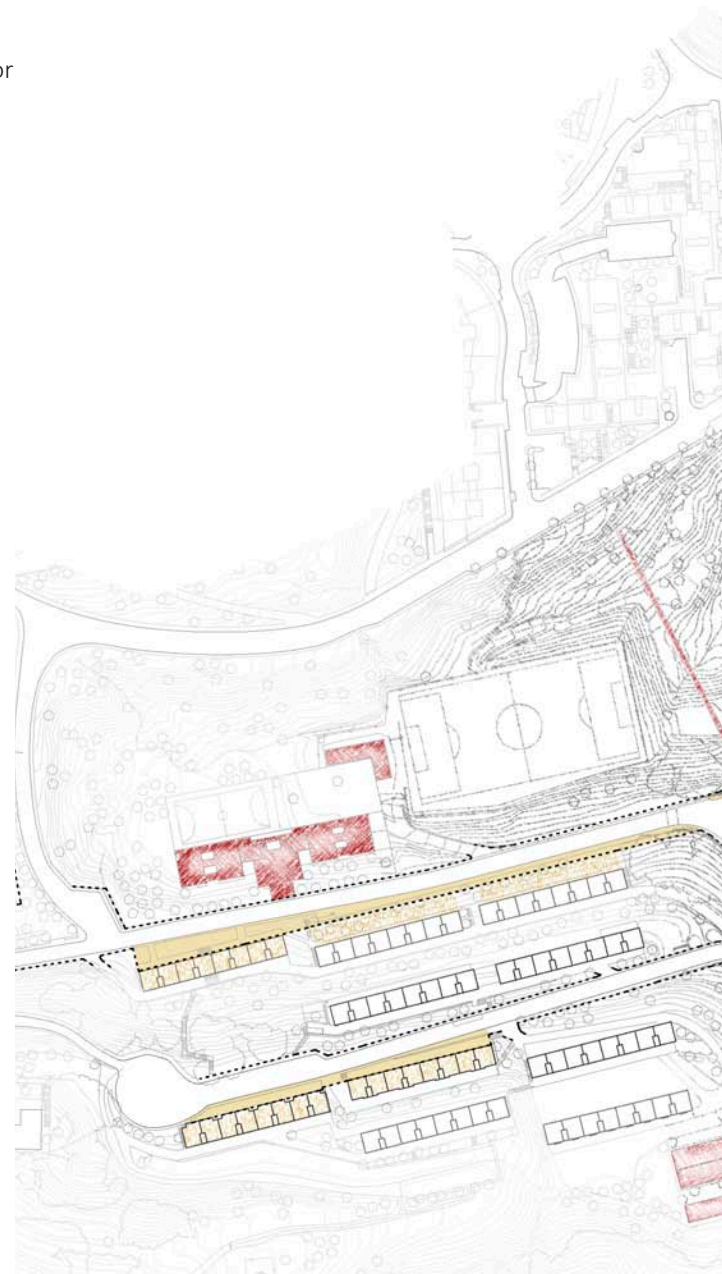
En els casos en què la topografia és un agent significatiu, com Ciutat Meridiana, els eixos primaris de connectivitat i activitat seran aquells recorreguts plans i accessibles; mentre que en un segon nivell es contemplaran els recorreguts transversals accessibles salvant el pendent.

D'altra banda, en casos com Ciutat Meridiana, Can Franquesa i Les Oliveres, conjunts on la condició inicial de perifèria és encara vigent i on la topografia accentuada dificulta les permeabilitats amb el teixit adjacent, es considera especialment interessant revitalitzar l'activitat en els punts més allunyats dels accessos principals del barri.

Aquest fet dota d'una raó de ser a un cúmul de zones limítrofes que estan condemnades a ser els àmbits històricament més aïllats i a perpetuar

l'existència de perifèries d'una escala que pot arribar a ser considerable, si bé sempre és menor a la totalitat del conjunt.

Cal dir que aquest és un plantejament possible en el moment actual, gràcies al fet que la major part dels conjunts estudiats ja compta amb equipaments que activen les zones d'accés al barri i garanteixen l'existència d'àmbits de certa centralitat en el sí del conjunt residencial. D'aquesta manera, la condició perifèrica del conjunt en un sentit global i a escala de ciutat ha estat resolta, i en aquests moments resulta convenient una mirada a menor escala, cap als àmbits específics que no s'han beneficiat d'aquestes primeres operacions o que fins i tot n'han sortit perjudicats per accentuar-se les jerarquies internes en el sí del barri.

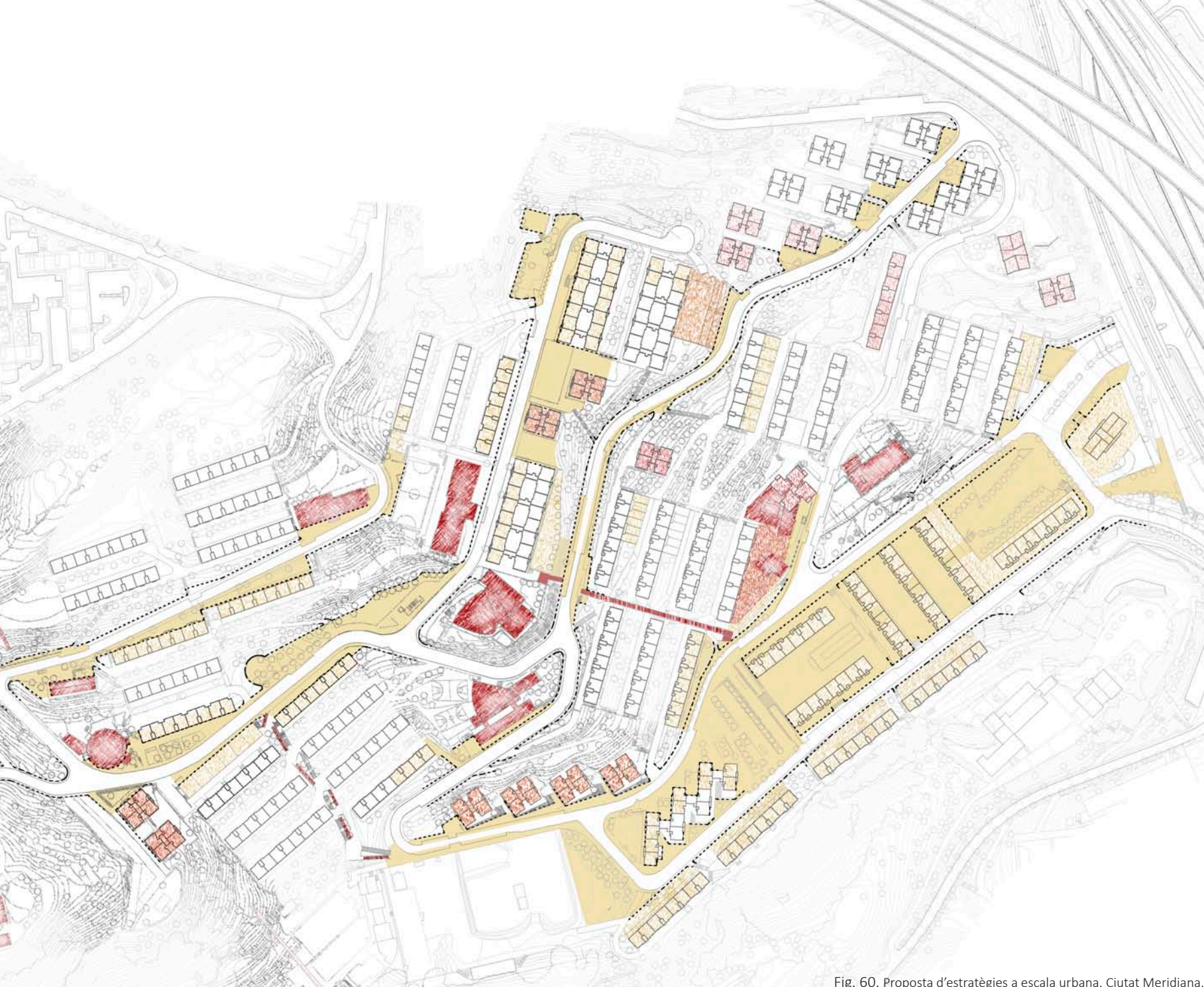

Fig. 60. Proposta d'estratègies a escala urbana. Ciutat Meridiana.

Límits i connectivitat

El barri compta amb una zona de centralitat en el punt principal d'accés des del metro, tren, i des de les principals vies de comunicació rodada. Es tracta de tot l'àmbit de cota més baixa i que té una topografia raonablement plana, situat entre l'Av. Rasos de Peguera i el carrer de Vallcivera, molt especialment entorn a la Plaça Roja.

Tal i com s'ha descrit en el capítol anterior, no existeix una permeabilitat dels límits ni una connectivitat amb els teixits adjacents de Torre Baró (sud-oest), Can Cuiàs (nord-oest), degut a la pròpia morfologia i topografia dels barris situats en vessants diferents, ni tampoc amb Vallbona (nord-est) degut a l'enorme tall que suposa el pas de grans infraestructures de mobilitat.

Pel que fa a la connectivitat interior del barri, la disposició d'escales mecàniques i un elevador en la vessant sud del barri n'ha potenciat la connexió amb el punt d'arribada en el tram més baix, millorant enormement les condicions d'accés a bona part dels edificis i equipaments del sector. No obstant això, resta per adequar la vessant nord del sector, un fet que se suma a la seva condició més perifèrica i allunyada respecte a l'àmbit de centralitat entorn a la Plaça Roja. En aquest sentit, són encertades les operacions de col·locació de la parada de metro Ciutat Meridiana en el punt de carener del barri i en una posició més propera topogràfica i geogràfica al centre real del barri, així com la disposició d'un equipament singular com l'Ateneu de Fabricació digital localitzat en el punt més llunyà i limítrof del sector, juntament amb l'institut i escola que ja s'hi havia localitzat amb anterioritat i que també contribueixen a activar l'àrea.

Fig. 61. Límits i connectivitat a Ciutat Meridiana.

CONNECTIVITAT AMB EL TEIXIT ADJACENT:

Les principals possibilitats de millora i adequació de les connexions amb el teixit adjacent són:

- Adequació dels viaductes existents amb passeres d'ús per a vianants, especialment el que connecta amb Can Cuiàs.
- Adequació del front d'equipaments en relació a les estacions de tren i metro, en l'àmbit de connexió amb Torre Baró.
- Replanteig de la relació, per un costat, de l'Escola Elisenda de Montcada com a punt de contacte transversal entre Torre Baró i Ciutat Meridiana, i per l'altre costat, de l'Ateneu de Fabricació i el camp de futbol com a recorreguts transversals, actualment informals, cap a Can Cuiàs.

JERARQUIA D'EIXOS:

La millora de la connectivitat en l'interior del barri passa per:

- Identificació de recorreguts plans, que puguin actuar com a eixos primaris i longitudinals que enllacen punts de connexió a major escala.
- Identificació de recorreguts transversals accessibles que puguin actuar com a eixos secundaris, articulant les franges d'equipaments existents i salvant el pendent.
- Resolució del problema de l'aparcament en superfície en els eixos primaris, com a conseqüència i en resposta a les necessitats que es desprenen dels dos punts anteriors.

Activitat

Les operacions d'accessibilitat i dotació d'equipaments en els darrers anys han buscat consolidar les franges transversals de més pendent, així com reforçar i equipar les cotes més elevades del barri i més allunyades de l'àmbit de centralitat existent entorn a la Plaça Roja i el tram de contacte amb Torre Baró.

En aquest sentit, sembla coherent consolidar estratègies que busquin l'activació dels límits del conjunt, que en bona part, degut a la dificultat topogràfica i el pas d'infraestructures, seguiran actuant com a importants barreres físiques i topogràfiques.

L'activació d'aquests punts permet, d'una banda, trencar amb la generació de petites perifèries en les àrees més allunyades dels punts d'accés i localitzades en els límits i, d'altra banda, dotar de sentit els recorreguts en els eixos longitudinals establerts disposant focus d'activitat en cadascun dels punts d'arribada. Es considera que si els eixos longitudinals tenen un sentit, amb un principi i un final actius, els seus trams intermedis s'activaran progressivament al llarg del temps i de forma més o menys espontània.

En un segon nivell, és imprescindible consolidar les franges transversals d'equipaments existents, especialment en aquells punts del tombant nord on l'accessibilitat encara no ha estat resolta i on les peces actuals d'equipaments comunitaris com l'associació de veïns són insuficients en dimensió i escala. Alhora, resulta clau la revitalització dels dos mercats existents amb activitats que puguin resoldre les demandes existents.

Fig. 62. Activitat i tractament dels límits a Ciutat Meridiana.

ACTIVACIÓ DELS LÍMITS:

L'activació dels límits com a punts d'arribada dels diferents eixos longitudinals de recorregut del barri, consisteix en una estratègia de consolidació dels extrems:

- Disposició d'equipaments públics o comunitaris singulars, consolidació dels equipaments existents i disposició de teixit comercial en els extrems dels eixos longitudinals i recorreguts plans.

DIVERSITAT D'USOS I ACTIVACIÓ INTERIOR:

La cerca d'una major diversitat d'usos a escala d'edifici i de barri, així com el reforç i la millora de les franges d'equipaments existents, consisteix en:

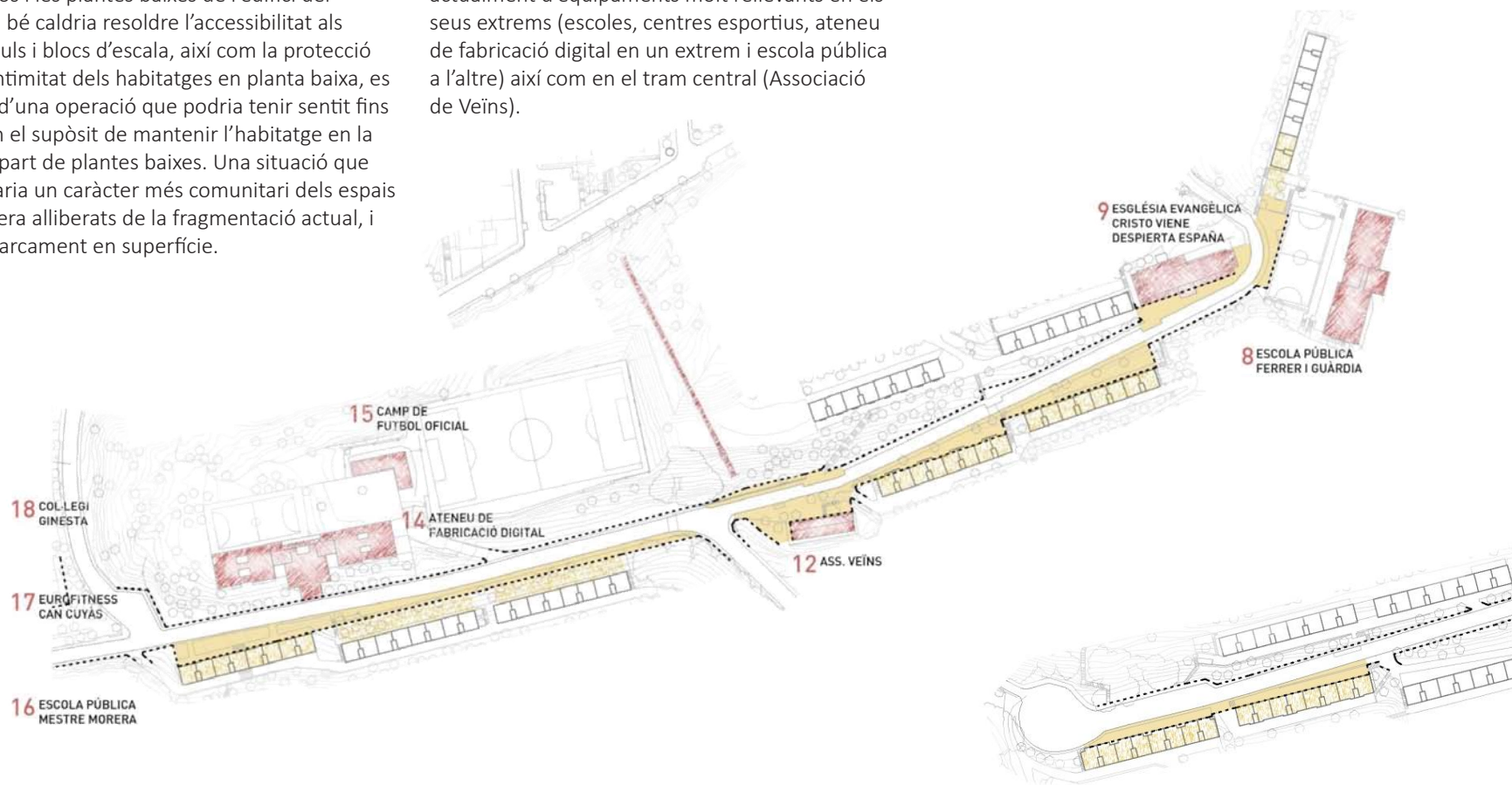
- Pla de recuperació dels locals a peu de carrer, i substitució d'habitatges en planta baixa per usos comunitaris i serveis.
- Recuperar i reforçar els equipaments existents (especialment els mercats i els equipaments comunitaris) localitzats en les franges transversals al tombant sud i en el tombant nord.

EIX 1: RASOS DE PEGUERA - LES AGUDES

La topografia relativament plana d'aquest eix permet pensar en les zones de vorera, especialment en aquells punts on l'edificació es retira de la secció de la calçada, com a zones de passeig i estar. L'accentuada topografia del tombant nord fa que només es pugui plantejar la utilització de les voreres sud, que es recolzen avui sobre espais ajardinats que separen els accessos i les plantes baixes de l'edifici del vial. Si bé caldria resoldre l'accessibilitat als vestibuls i blocs d'escala, així com la protecció de la intimitat dels habitatges en planta baixa, es tracta d'una operació que podria tenir sentit fins i tot en el supòsit de mantenir l'habitatge en la major part de plantes baixes. Una situació que implicaria un caràcter més comunitari dels espais de vorera alliberats de la fragmentació actual, i de l'aparcament en superfície.

No obstant això, la possibilitat de portar a terme canvis d'ús en algunes plantes baixes, ampliant la superfície i espais destinats a l'Associació de Veïns, que es recolza sobre aquest eix i que disposa d'un edifici precari i insuficient en superfície, podria aportar més vida i usos a aquests espais exteriors.

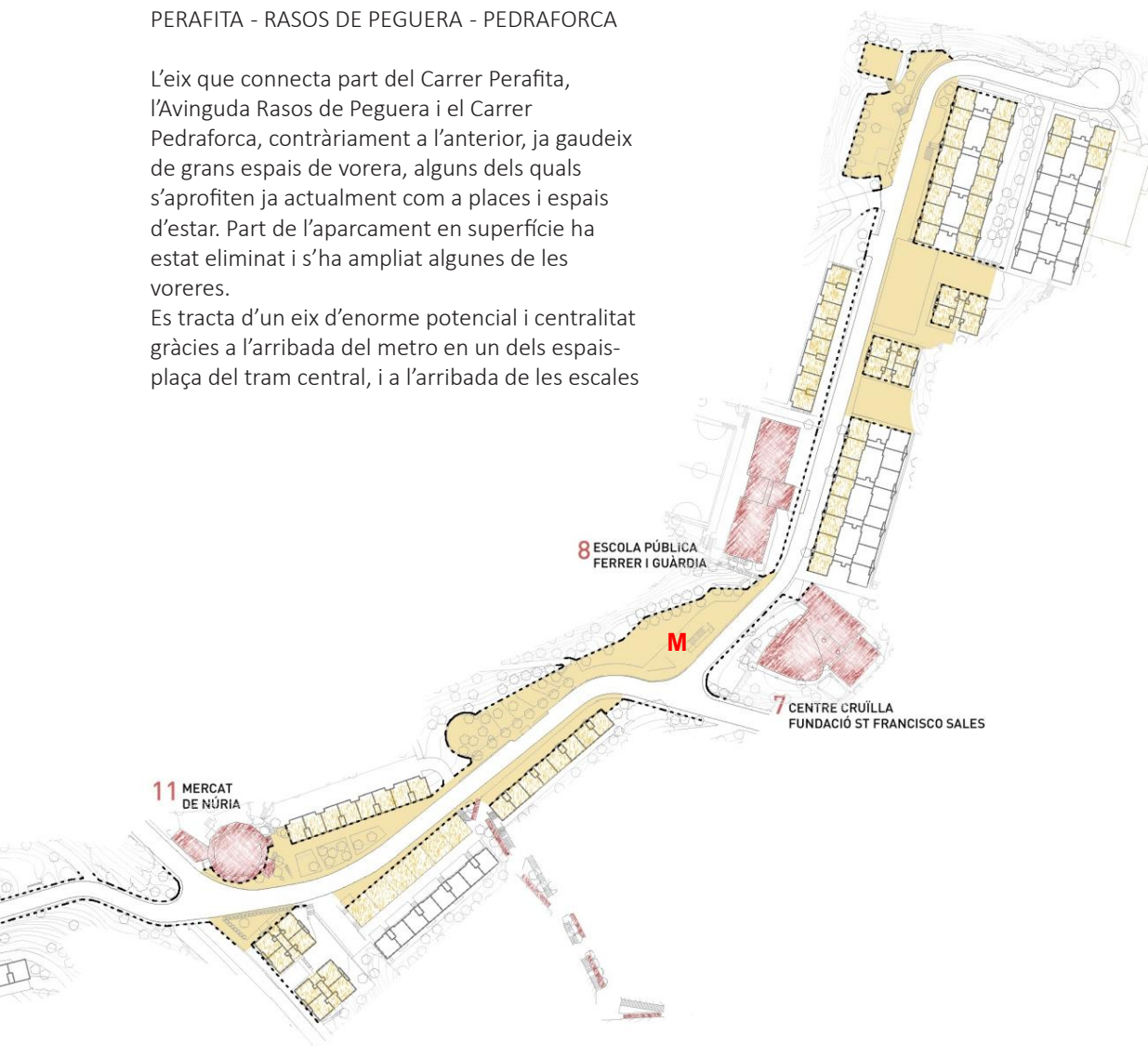
El recorregut en la seva totalitat ja gaudeix actualment d'equipaments molt rellevants en els seus extrems (escoles, centres esportius, ateneu de fabricació digital en un extrem i escola pública a l'altre) així com en el tram central (Associació de Veïns).

EIX 2:
PERAFITA - RASOS DE PEGUERA - PEDRAFORCA

L'eix que connecta part del Carrer Perafita, l'Àvinguda Rasos de Peguera i el Carrer Pedraforca, contràriament a l'anterior, ja gaudeix de grans espais de vorera, alguns dels quals s'aprofiten ja actualment com a places i espais d'estar. Part de l'aparcament en superfície ha estat eliminat i s'ha ampliat algunes de les voreres.

Es tracta d'un eix d'enorme potencial i centralitat gràcies a l'arribada del metro en un dels espais-plaça del tram central, i a l'arribada de les escales

mecàniques que connecten aquest eix de cota més elevada amb tot el tram sud de cota inferior. Així mateix, cosint aquest tram central, hi ha equipaments de culte, i dues escoles públiques que si bé són properes es troben en cotes inferiors. També, en l'altre extrem, hi ha l'edifici del Mercat de Núria, malgrat es troba molt degradat i se'n preveu el tancament degut a la falta de viabilitat econòmica que ha deixat moltes parades tancades, de forma similar a l'altre mercat del barri.

Es considera de vital importància per a aquest eix revitalitzar l'activitat de l'edifici del mercat així com activar-ne els extrems: el tram final del Carrer de Pedraforca gaudeix d'espais suficients com per plantejar canvis d'ús o addicions a les plantes baixes que incorporin activitats comunitàries, de serveis o comercials. De forma similar, també caldria convertir els espais residuals de l'extrem del Carrer de Perafita en llocs per estar que puguin generar activitat en les plantes baixes adjacents en una zona actualment residual degut a la pròpia configuració urbana en cul-de-sac.

Fig. 63. Propostes d'activació d'eixos longitudinals a Ciudad Meridiana.
Eix 1: Av. Rasos de Peguera i Carrer de les Agudes
Eix 2: Carrer de Perafita i Carrer Pedraforca

EIX 3: RASOS DE PEGUERA - LES AGUDES (trams 3 i 2)

El petit tram de l'Avinguda Rasos de Peguera que uneix el sector de cota inferior, amb grans espais relativament plans com la zona de la Plaça Roja, amb el carrer de Les Agudes, configura un tercer eix que té el seu punt més central i rellevant en l'arribada del funicular, en connexió amb una escola pública i un centre social i de culte.

De la mateixa manera que en els eixos anteriors, seria convenient adequar l'amplitut i les característiques de les voreres, especialment en aquest punt d'arribada de fluxes de persones, per tal que fossin espais agradables per estar i passejar, i d'accessibilitat universal.

Així mateix, en aquest eix resulta imprescindible aportar focus d'activitat en l'extrem més allunyat de l'arribada de l'ascensor, a la zona de blocs aïllats. Es tracta d'un punt on, degut a la pròpia morfologia i disposició escalonada dels blocs, hi ha molts espais intersticials en desús, i que podrien ser espais comunitaris i agradables per estar i acollir activitats de més o menys escala. Algunes plantes baixes d'aquestes torres ja acullen activitats de serveis o algun comerç, i seria bo que s'hi disposessin espais comunitaris que articlessin una raó de ser i d'estar en aquesta zona que es troba força aïllada i desconnectada dels espais amb més activitat i serveis del barri.

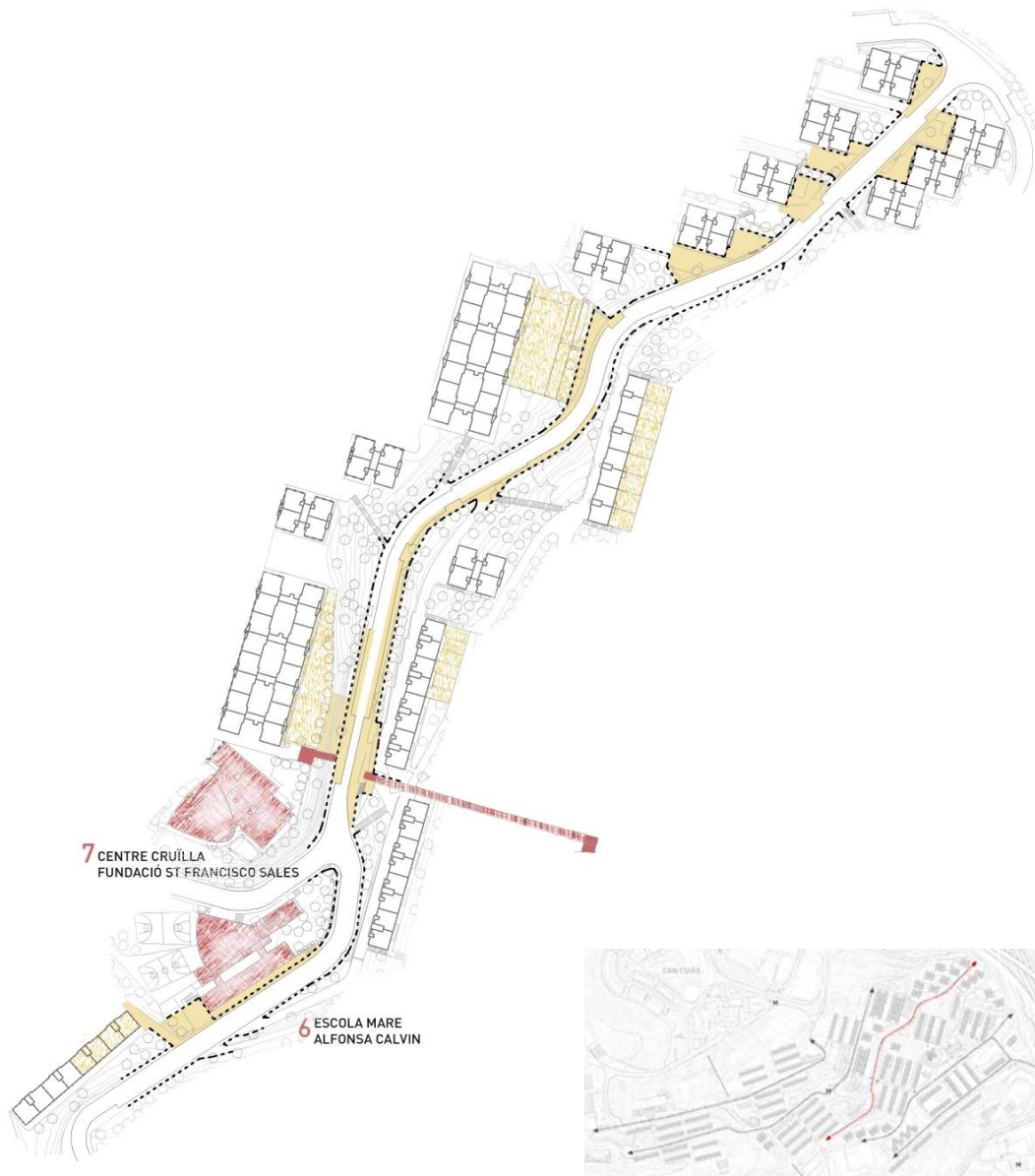

Fig. 64. Propostes d'activació d'eixos longitudinals a Ciutat Meridiana.
Eix 3: tram inferior de l'Av. Rasos de Peguera i Carrer de les Agudes.

EIXOS 4 I 5: RASOS DE PEGUERA - VALLCIVERA

El tram de carrers i espais que voregen el sector més pla i localitzat en el punt de menys cota del barri, amb arribada en tren i metro des de l'espai de la Plaça Roja, i amb contacte amb Torre Baró, és un àmbit ja molt dinàmic on es concentren la major part d'activitats i serveis del barri.

No obstant això, encara hi ha una sèrie d'espais residuals de més o menys escala, des de l'antic camp de futbol avui utilitzat com a aparcament, en el tram superior, fins a una sèrie d'espais d'accés a blocs i torres que es troben fragmentats i que no resulten accessibles o acondicionats per estar. Així mateix, alguns equipaments propers com el Mercat de Ciutat Meridiana, es troben en desús o molt deteriorats, i són poques les plantes baixes dels edificis residencials circundants al tram central que acullin programes col·lectius o activitats no residencials.

L'enorme centralitat i potencial d'aquest sector ha de contribuir a reactivar aquests punts i espais de possibilitat, especialment aquells que fan de connexió amb altres eixos del barri.

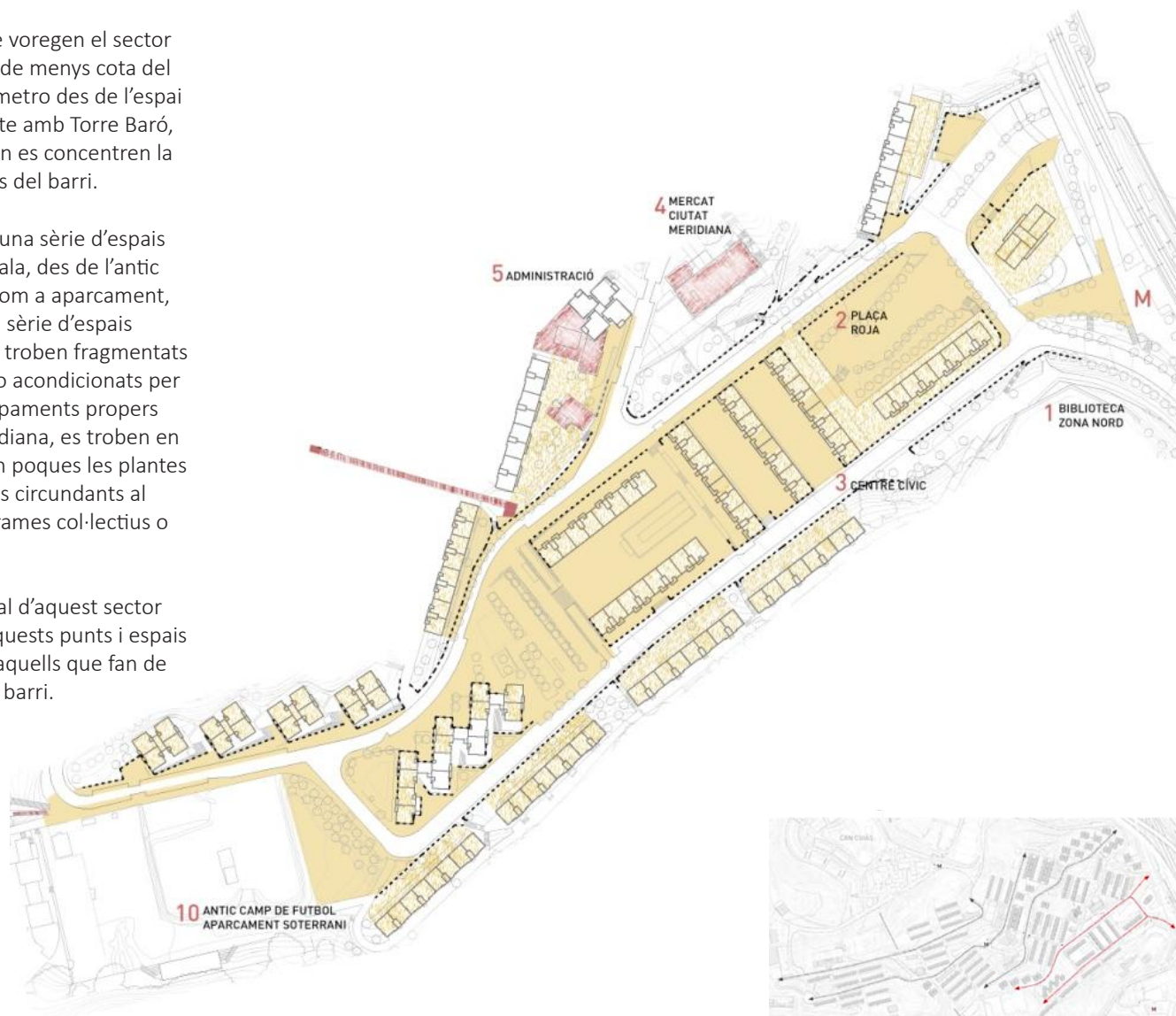

Fig. 65. Propostes d'activació d'eixos longitudinals a Ciutat Meridiana.
Eix 4: tram inferior d'Av. Rasos de Peguera i Carrer de Vallcivera.

Aplicació en el cas d'estudi del Sud-oest del Besòs

La cerca d'una major permeabilitat i connectivitat amb el teixit adjacent es tradueix, en els casos on la topografia no sigui rellevant com succeeix al Sud-oest del Besòs, en una prioritització com a eixos primaris d'aquelles vies que suposen una major continuïtat amb la ciutat i amb els punts d'accés al transport públic.

En el cas concret del Sud-oest del Besòs, la voluntat de potenciar una jerarquia d'eixos passa necessàriament per un increment de la densitat en alguns punts, i per efectuar modificacions funcionals en la planta baixa de la major part d'edificacions que fan façana a aquests principals eixos d'activitat ja existents i que ja estan molt relacionats i ben connectats amb la ciutat. Es tracta de nombrosos carrers que aporten al barri una gran permeabilitat, ben connectats amb infraestructures de transport públic i amb els principals accessos a l'interior del barri.

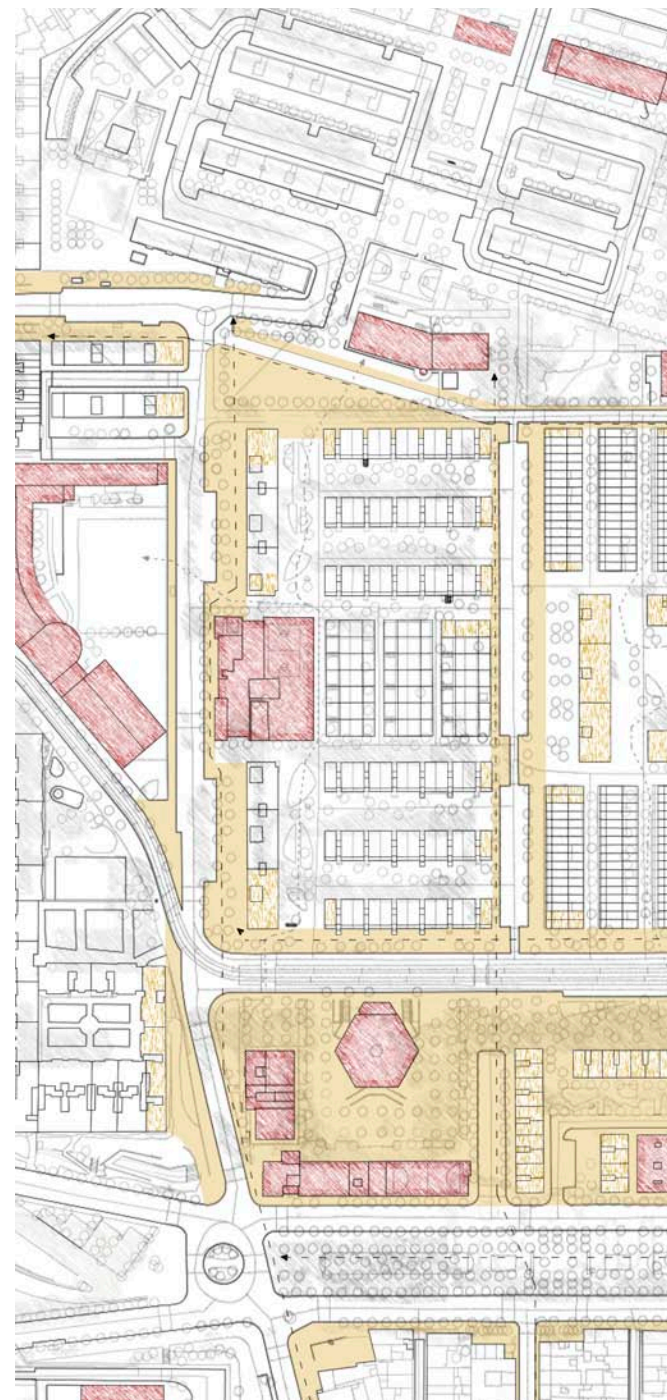
La voluntat de potenciar l'activitat i la diversitat d'usos en planta baixa s'ha de dedicar, a més de reforçar la jerarquia d'eixos, a activar i millorar la permeabilitat dels límits.

En aquells barris que gaudeixen d'emplaçaments de certa centralitat i que es troben embeguts en el contínuum urbà, l'acumulació d'activitat en els límits pren especial rellevància quan el perímetre del barri està en contacte amb teixit urbà no consolidat, com és el cas del barri de Sant Roc, o bé amb buits d'una dimensió considerable, com és el cas de la Rambla de Prim al Sud-oest del Besòs. En aquests punts es considera que la condició perifèrica de les zones properes al límit és similar que en els casos de topografia complexa, descrits anteriorment.

L'existència i la claredat d'una jerarquia a escala urbana i la voluntat de consolidar els límits, ha de facilitar en un futur, l'elecció de solucions a escala d'edifici o fins i tot d'habitatge contextualitzades i coherents amb les situacions urbanes de límit, tester, façana, espai intersticial, etc.

És en relació a les estratègies de ciutat que les intervencions a escala d'edifici i d'habitatge d'una mateixa tipologia d'edifici poden prendre arguments per a dotar determinats sectors d'una varietat morfològica i tipològica i d'ús que aportí més diversitat al conjunt residencial, en coherència amb la gran complexitat existent pel que fa a la població resident i a la seva relació amb l'espai urbà.

En definitiva, el Sud-oest del Besòs és un cas paradigmàtic per a la recerca d'estratègies per adaptar les tipologies edificades a un context urbà que en el moment de construcció del conjunt residencial no existia, i a una ciutat que, com en la major part de casos, estava per arribar.

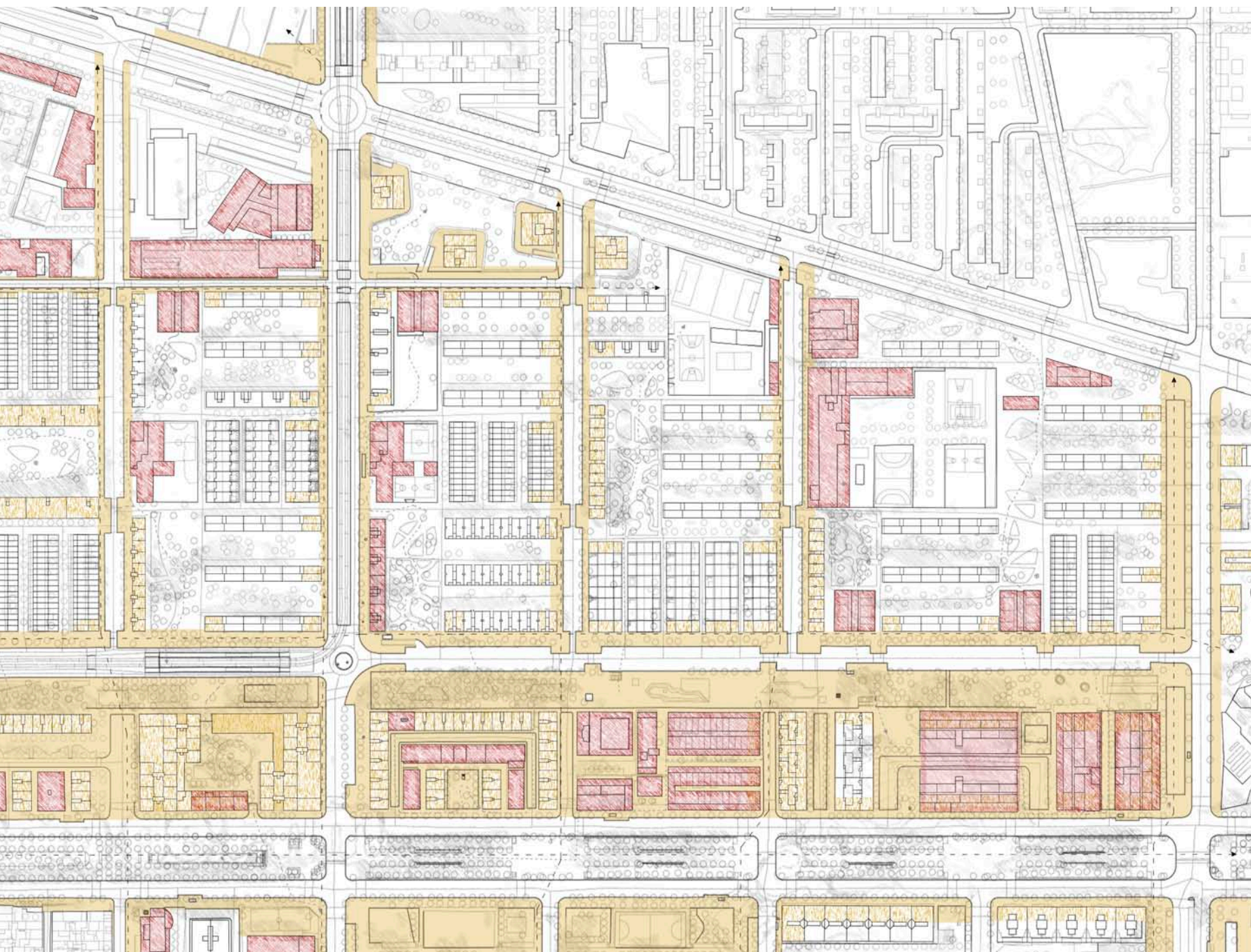

Fig. 66. Proposta d'estratègies a escala urbana. Sud-oest del Besòs.

Límits i connectivitat

La Rambla de Prim i el Carrer Sant R. de Penyafort constitueixen les dues vies perimetrals del barri amb més continuïtat amb la ciutat en sentit vertical. Així mateix, l'excessiva distància entre el Carrer de Sant R. i el límit del barri del Sud-oest del Besòs en la major part del seu tram, fa pensar que sigui molt recomanable buscar una continuïtat d'aquest amb el carrer de Perpinyà. Quelcom que avui no existeix degut a la interrupció que suposen un camp de futbol en l'encreuament amb el Carrer de Lluís Borrassà, i el pati de l'Escola Pública Cascavell. L'existència de bona part dels equipaments escolars i de serveis del barri en contacte amb el Carrer de Perpinyà fa pensar que aquest ja gaudeix de l'activitat suficient com per articular un eix rellevant en continuïtat amb la ciutat.

El carrer d'Alfons el Magnànim s'ha volgut articular com l'eix vertebral del barri i disposa d'infraestructures de transport públic (Tram T5 i T6 i Parada de Metro L4 Besòs Mar). Malgrat la seva manca de continuïtat vertical amb la ciutat, es considera estratègic entendre aquest carrer en relació a l'eix de Rambla de Prim, incloent la franja d'edificacions que els separen en una zona d'intervenció rellevant i d'alt potencial

En sentit horitzontal, el Carrer de Bernat Metge connectat amb l'arribada del Carrer de Pere IV, el Carrer de Cristóbal de Moura i el Carrer de Lull constitueixen els tres eixos principals de major continuïtat i activitat. Quatre eixos secundaris subdivideixen horitzontalment el barri internament en sectors d'una escala adequada. Convindria potenciar la seva arribada a Rambla de Prim, donant prou amplitud a l'últim tram.

Fig. 67. Límits i connectivitat al Sud-oest del Besòs.

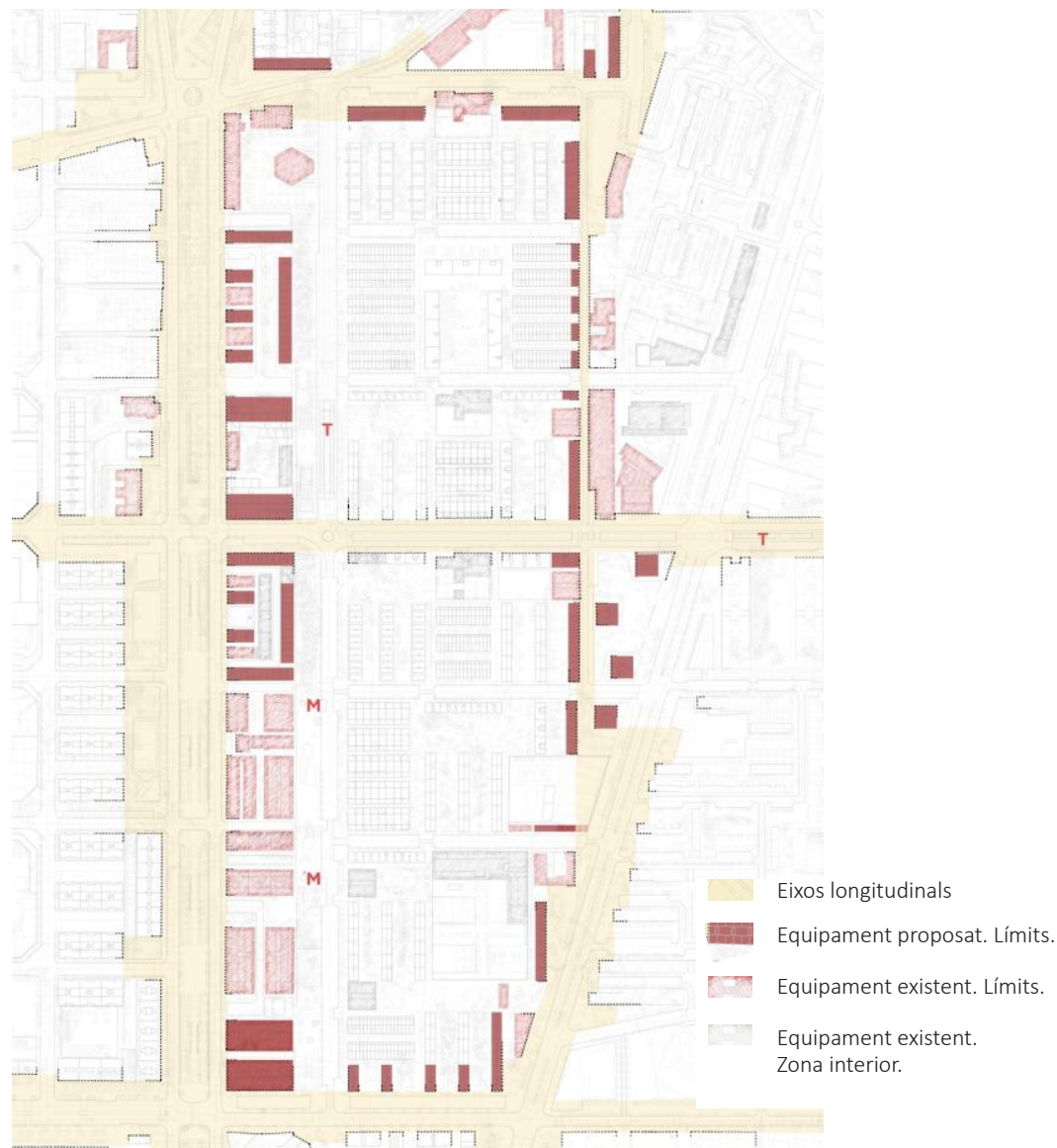
Activitat

Si bé l'eix principal de Cristòbal de Moura aglutina bona part d'equipaments i activitat, els eixos verticals de Rambla de Prim i Carrer de Sant R. de Penyafort encara actuen com a barreres invisibles entre teixits i barris que tot i tocar-se i estar físicament connectats, perpetuen una condició d'alienament.

D'una banda, la falta de densitat i usos contrasta amb la contundència amb què la Rambla de Prim arriba al punt final de la Diagonal, donant accés al Fòrum de les Cultures. L'existència de teixits no consolidats i grans àrees buides en la façana oest de Rambla de Prim contribueix a la seva desertització i la seva condició de límit gairebé perifèric del barri de Sud-oest del Besòs. És per això, i també en relació a les estratègies anteriors, que es considera òptim densificar i activar intensament la franja que separa la Rambla de Prim del Carrer d'Alfons el Magnànim.

Pel que fa al Carrer de Sant R. de Penyafort, el fet de desviar aquest eix pel perímetre del barri, a través de modificacions puntuals en els equipaments del carrer de Perpinyà, permet consolidar aquest carrer com a eix que ja gaudeix d'un bon nombre d'equipaments rellevants, potenciant modificacions funcionals a les plantes baixes dels edificis residencials, i transformacions dels seus testers.

Intervencions similars poden contribuir a fer façana i dotar d'activitat els carrers de Llull i de Bernat Metge, així com reforçar l'eix ja força consolidat del carrer de Cristóbal de Moura.

4.2. Estratègies de millora a escala d'habitatge

Accessibilitat, modificacions funcionals i modificacions integrals

Les estratègies proposades a escala d'habitatge pretenen oferir un camp de possibilitats de millora en allò que fa referència a l'accessibilitat, la millora de les condicions d'habitabilitat modificant l'orientació de peces d'estar o ampliant lleugerament la superfície útil, l'adequació funcional als diferents patrons familiars detectats i a les necessitats de les persones usuàries, així com millores de tipus integral que contemplen una reestructuració funcional i, entre d'altres aspectes, augments de la superfície útil.

Es busca bàsicament una millora de l'habitabilitat i un increment dels estàndards de l'habitatge, a fi de millorar la qualitat de vida de la població resident i millorar les prestacions que ofereix l'entorn construït tot entenent-lo com un recurs existent.

Si bé les estratègies de més ampli abast, que comporten transformacions integrals, es consideren de major interès per la seva contribució a les diverses escales de la conformació arquitectònica i urbana dels grans conjunts (habitatge, comunitat, edifici i barri), no s'han deixat de contemplar les formes d'intervenció menys ambicioses, de mínims, i que poden resoldre de manera puntual algun dels aspectes esmentats, com, per exemple, les millores de l'accessibilitat amb la col·locació d'ascensors.

Per tant, es pretén donar resposta al que es comprèn com una realitat molt complexa tant a nivell de gestió com a nivell de la immensa diversitat de situacions observables sobre el terreny.

La voluntat d'oferir pautes i establir criteris per a l'elecció d'una o d'altres opcions, no pot deixar de banda a les formes d'intervenció d'un abast més localitzat, ja que aquestes contribueixen a enriquir l'espectre d'allò que és factible proporcionant un gradient de possibles solucions que van des d'aquelles propostes de màxims a aquelles de mínims.

Es té en consideració la dificultat d'aplicació i gestió de les propostes de transformació, especialment aquelles que afecten globalment a l'edifici i que transcendeixen l'interior de l'habitatge, és per aquest motiu que totes les propostes contemplen una modificació mínima de l'estructura existent, majoritàriament conservant la ubicació de les peces humides (banys i cuines). No obstant això, també es contempla la possibilitat de donar cabuda, en els habitatges buits o de lloguer, a altres formes emergents d'habitatge com poden ser el cohabitatge, l'habitatge assistit, els allotjaments d'emergència, o petites residències per a col·lectius amb necessitats especials entre d'altres.

Finalment, no s'ha descartat l'elaboració de models que tenen un abast més integral, la gestió de les quals passaria per un acord de, com a mínim, tota una comunitat i possiblement diverses comunitats de cada bloc. La seva materialització requeriria una actuació unitària en alçada i per tant l'afectació de, com a mínim, els quatre habitatges de cada replà per a totes les plantes d'un mòdul d'edifici, contemplant la possibilitat d'assumir variacions específiques de cada habitatge que responguin a les diferents necessitats de les persones residents.

L'assaig de possibles aplicacions de les diverses estratègies sobre un dels tipus d'habitatge existents en els sis casos d'estudi permet treballar sobre la seva adaptabilitat de cara a possibles modificacions, i té la voluntat de poder-se replicar en tipologies similars, més enllà dels casos sobre els quals s'ha elaborat aquest treball experimental.

És, de fet, sota aquesta premissa que busca un abast més ampli de les estratègies proposades que no s'ha pretès realitzar i desenvolupar projectes concrets d'intervenció, sinó escenaris esquemàtics de possibilitat, sistematitzats en el marc de diferents models de millora.

Aplicació en el cas d'estudi de Ciutat Meridiana

Accessibilitat

Una possible forma de millorar l'accessibilitat dels edificis de la tipologia en bloc lineal més abundants a Ciutat Meridiana, i que de fet constitueix la intervenció d'accessibilitat per excel·lència efectuada en bon nombre de grans conjunts residencials, és amb la instal·lació de nous ascensors situats en contacte amb el nucli d'escaleres. La morfologia de la caixa d'escala actual fa que l'embarcament i desembarcament dels nous ascensors s'hagi de fer a mig replà, per tant, aquesta intervenció, tot i millorar considerablement les condicions d'accessibilitat, no assoleix una accessibilitat universal.

Amb la voluntat de proposar una intervenció que sí que permeti garantir l'accessibilitat a nivell, podria plantejar-se una intervenció més invasiva que contemplés l'enderroc de l'escala actual i la reformulació del nucli de comunicació vertical amb la incorporació del nou ascensor. Quelcom que comportaria una enorme dificultat de gestió i possiblement el desplaçament de les persones residents durant el temps d'execució de l'obra.

És per aquest motiu que en la proposta que s'il·lustra a continuació, es planteja una disposició d'ascensor que modifica les condicions d'accés. L'accés actual a l'habitatge per l'escala de veïns es conserva i s'incorporen nous ascensors fora del volum del bloc lineal, disposant nous vestíbuls o replans oberts d'accés als habitatges incorporats a les peces d'ascensor, i amb accés a través de les peces de cuina. Les caixes dels nous ascensors es separen del volum de l'edifici per mantenir les condicions de ventilació i il·luminació de la caixa d'escala actual. Aquesta intervenció suposaria també el replantejament de les obertures, l'equipament i la superfície de les cuines, actualment segregades de l'espai d'estar.

Fig. 69. Planta tipus actual de l'habitatge. Bloc lineal, Ciutat Meridiana.

Fig. 70. Millora en l'accessibilitat. Dotació d'ascensor i nou accés a nivell a través de la cuina.

La tipologia per a la qual es mostren diferents models d'intervenció té la particularitat de disposar-se en diferents localitzacions del Conjunt de Ciutat Meridiana, amb independència de l'orientació, la topografia i les vies d'accés. Així mateix, la disposició urbana dels blocs lineals, de vegades alineats, sovint desencaixats, etc. no sempre configura uns espais intersticials de qualitat.

En l'esquema de la dreta es proposa la disposició d'ascensor i replà d'accés a nivell per l'espai d'estar. De tal manera que, a escala urbana, sigui possible plantejar re-alineacions entre blocs desajustats, o la prioritització de vies d'accés de millor accessibilitat d'acord amb la topografia.

Val a dir que aquesta intervenció no suposa una modificació funcional interior de la cuina, ni de les obertures i equipament existents.

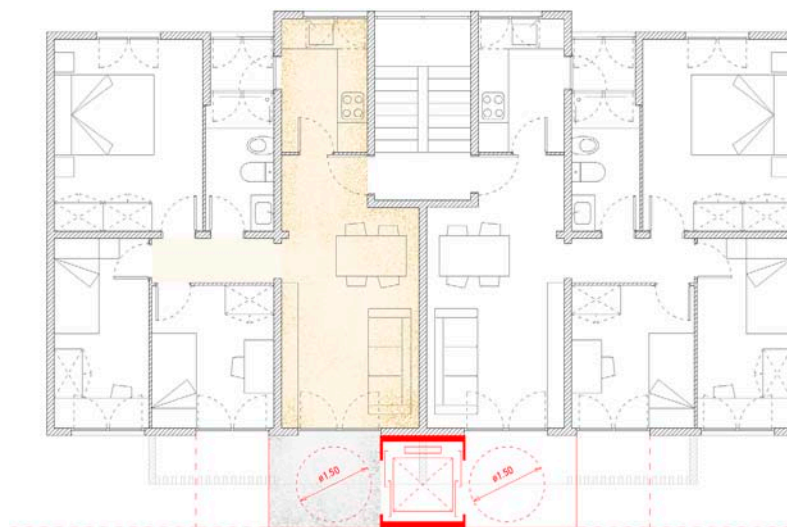

Fig. 71. Planta tipus actual de l'habitatge. Bloc lineal, Ciutat Meridiana.

Fig. 72. Millora en l'accessibilitat. Dotació d'ascensor i nou accés a nivell a través de l'estar.

Modificacions funcionals

Les modificacions funcionals proposades consisteixen en la recerca d'adequar la superfície útil existent a un model d'habitatge que no necessàriament es correspon amb la família tradicional del segle XX, així com per cercar augments de superfície que no suposin una modificació integral del bloc d'habitatges o del mòdul en tota la seva alçada.

A continuació es detalla una possible modificació funcional que consisteix en la modificació de banys i circulacions per fer-los practicables d'acord amb la normativa d'accessibilitat actual. Es tracta d'una intervenció que en cap cas afecta a l'estructura de l'edifici, i que només consisteix en la modificació d'un envà i la incorporació de l'espai de safareig a l'interior del bany per tal de fer-lo adaptat. Així mateix, es proposa entendre l'espai de cuina i estar com un únic espai, amb la possibilitat de tancar-se puntualment.

Així mateix, el model d'habitatge que es proposa té en compte l'existència de bona part de persones residents d'edat avançada que viuen soles o en parella, de tal manera que té sentit reduir el nombre d'habitacions per a proporcionar un espai adequat a la mobilitat en les dues habitacions proposades.

A la pàgina següent es planteja la possibilitat de mantenir el nombre d'habitacions i millorar les condicions de l'habitació de dimensió més reduïda equiparant-la a l'habitació doble existent. Aquesta millora s'aconsegueix gràcies a l'augment de superfície útil dels habitatges amb el tancament dels balcons actuals.

Fig. 73. Planta tipus actual de l'habitatge. Bloc lineal, Ciutat Meridiana.

Fig. 74. Modificació funcional d'adaptació de bany i circulacions. Model amb 2 habitacions.

El model d'habitatge que se'n desprèn s'adequa a la possibilitat de plantejar habitatges tutelats per a gent gran, destinats a dues persones d'edat avançada i una persona cuidadora. És per això que les mesures de millora de l'accessibilitat de circulacions i del bany es mantenen en aquesta proposta, i, tot i que s'ha volgut tractar independentment les modificacions funcionals interiors de les millores d'accessibilitat a escala de bloc, la combinació d'aquesta solució amb els models anteriorment descrits d'incorporació d'ascensor serien òptims i compatibles.

Respecte a la proposta anterior, aquesta modificació funcional no afecta a l'estructura de l'edifici i, molt lleugerament, als envans. També es proposa l'ampliació de superfície útil de l'espai d'estar- menjador, entenent-lo com un únic espai que incorpora la cuina.

El tancament de balcons podria oferir la possibilitat d'un canvi en la imatge exterior dels edificis si aquesta intervenció es fes de forma global en tot un bloc.

Les modificacions proposades en les pàgines següents consisteixen en la unió de dos o quatre habitatges. Un plantejament que és possible amb una petita intervenció en l'estructura per tal d'obrir un pas a la paret mitgera entre mòduls d'edifici. Es tracta d'una intervenció que podria executar-se puntualment, sense necessitat d'afectació sobre totes les plantes del mòdul, fet que permetria actuar en habitatges buits

Aquest nou habitatge de múltiples habitacions i gran superfície, podria adaptar-se a un model de cohabitatge, d'habitatge tutelat per a gent gran, o fins i tot per a allotjaments temporals d'emergència per a col·lectius vulnerables.

Fig. 75. Planta tipus actual de l'habitatge. Bloc lineal, Ciutat Meridiana.

Fig. 76. Modificació funcional d'adaptació de bany i circulacions. Model amb 3 habitacions.

Modificacions funcionals: unió de dos o més habitatges

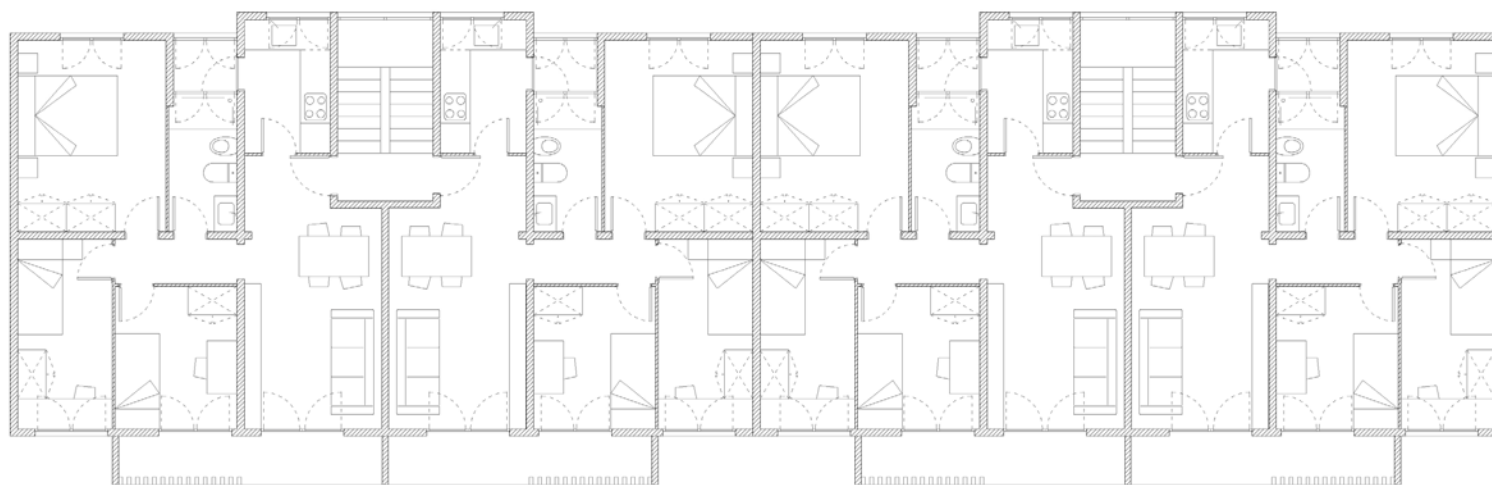

Fig. 77. Planta tipus de l'estat actual de dos mòduls de bloc, amb quatre habitatges.

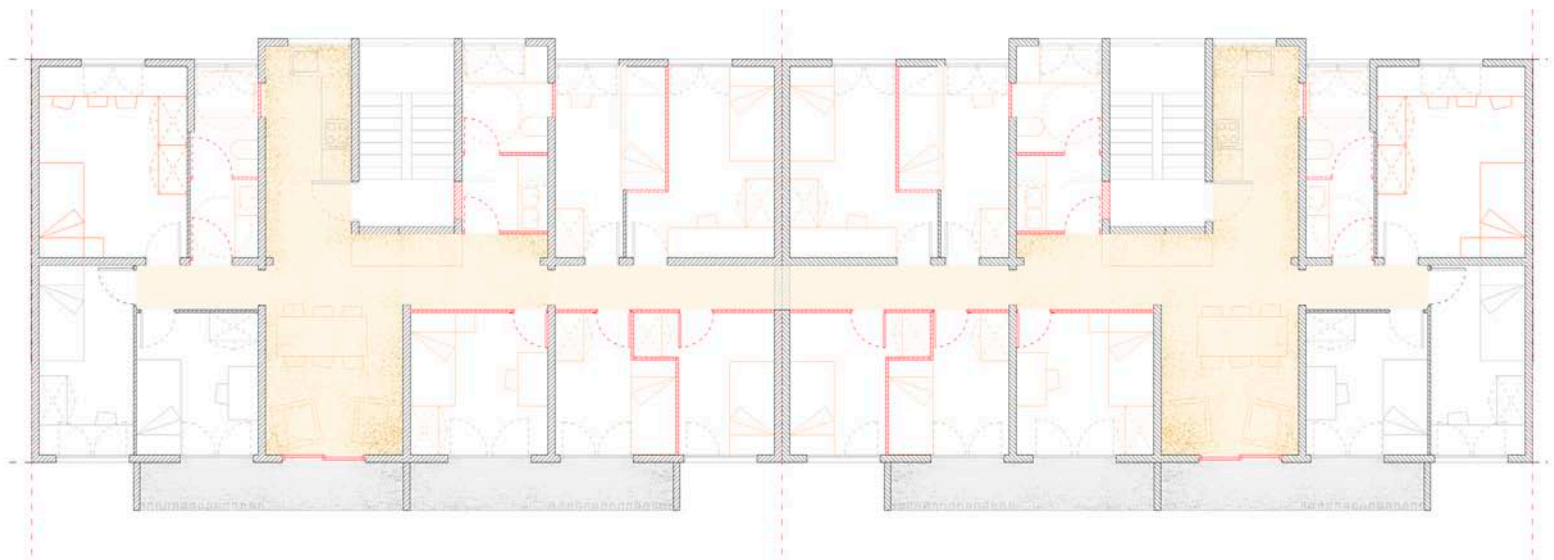

Fig. 78. Modificació funcional: unió dos mòduls de bloc (4 habitatges). Model amb 16 habitacions, 4 banys i dos accessos.

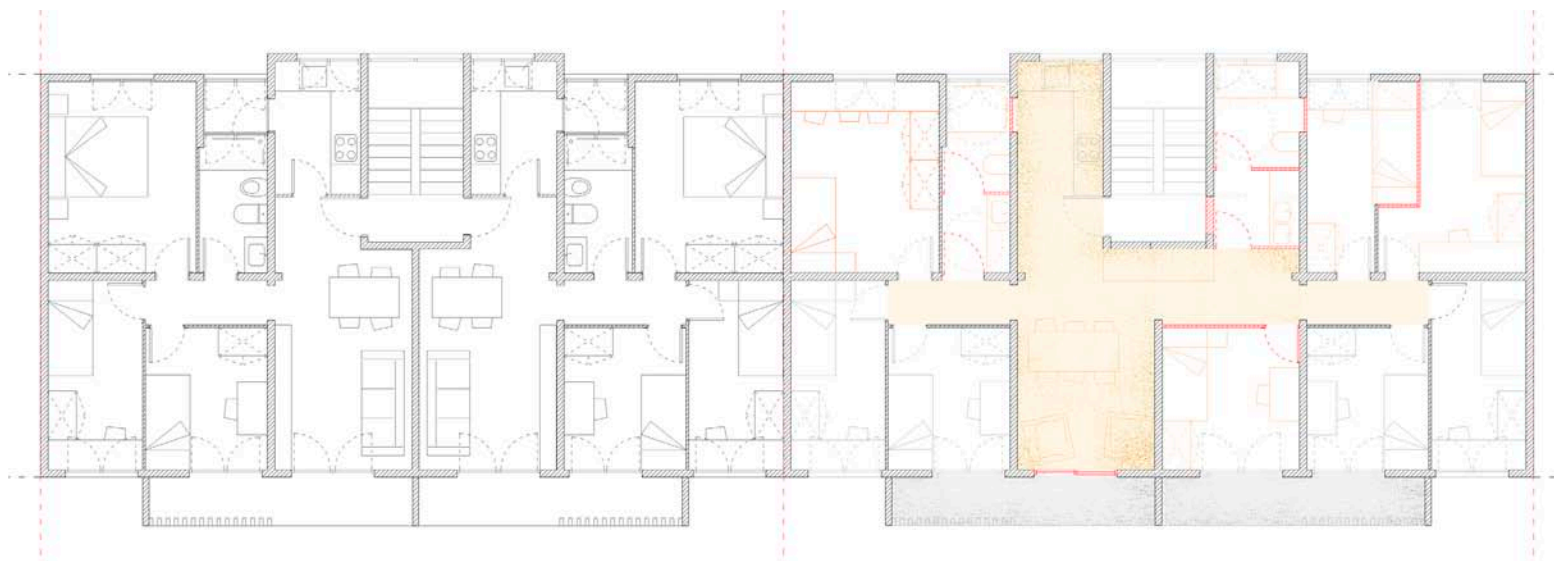

Fig. 79. Modificació funcional: unió de dos habitatges que formen part d'un mateix mòdul de bloc. Model amb 8 habitacions i 2 banys adaptats i únic accés.

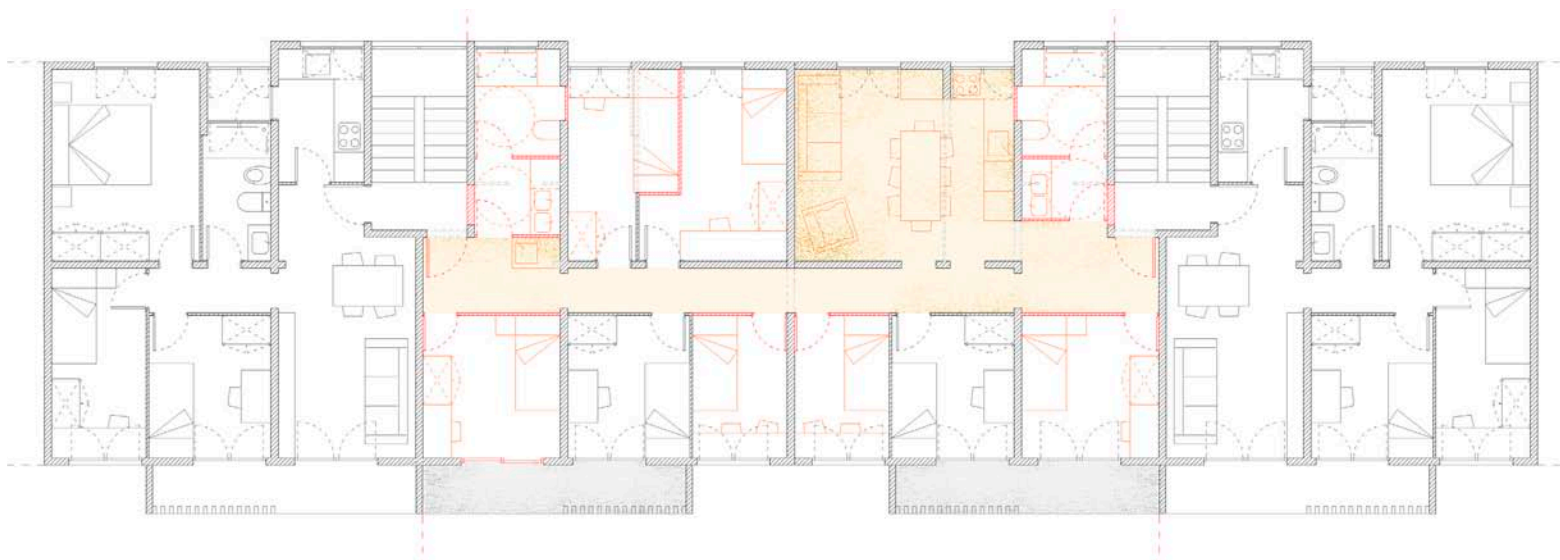

Fig. 80. Modificació funcional: unió de dos habitatges que formen part de diferents mòduls de bloc. Model amb 8 habitacions i 2 banys adaptats i dos accessos.

Modificacions integrals: accessibilitat + augments de superfície útil

Les modificacions integrals inclourien millores en l'accessibilitat amb la dotació d'ascensors sumades a una reestructuració funcional integral de l'interior de l'habitatge. Les diverses propostes que aquí es presenten difereixen entre elles per la ubicació dels nous ascensors en contacte amb l'escala o en la cara oposada del bloc. En tots dos casos es planteja una ampliació de superfície útil per mitjà d'un nou volum autoportant que inclou l'ascensor i el nou accés. S'aprofita l'ampliació de superfície útil per a replantejar la distribució de les habitacions i la posició de la cuina, o bé intercanviant-la amb el bany tot mantenint la disposició de peces humides, o bé disposant-la en proximitat o dins del nou volum on el pas d'instal·lacions no afectaria els habitatges de plantes inferiors.

Els primers tres models proposen una ampliació de superfície per la cara oposada al bloc d'escala. Es manté el model d'habitació doble i dues habitacions individuals, canviant la disposició de la cuina per integrar-la a un espai cuina-menjador de major dimensió. L'últim model especula sobre la possibilitat d'integrar un estudi-habitació en el volum afegit, que pugui respondre a les necessitats de sobre-ocupació d'alguns habitatges.

Els dos models restants proposen invertir la disposició de bany i cuina, i canviar l'orientació de l'espai de cuina-menjador que també es disposa aprofitant l'ampliació de volum i integrant el nou accés a nivell des de l'ascensor. Es tracta d'una possibilitat que permetria millorar la orientació de l'espai d'estar en aquells blocs situats a la vessant nord del barri, on les tipologies es disposen girades i l'espai d'estar no rep llum solar.

Fig. 81. Planta tipus actual de l'habitatge. Bloc lineal, Ciutat Meridiana.

Fig. 82. Disposició de la cuina en el volum addicional amb nou accés.

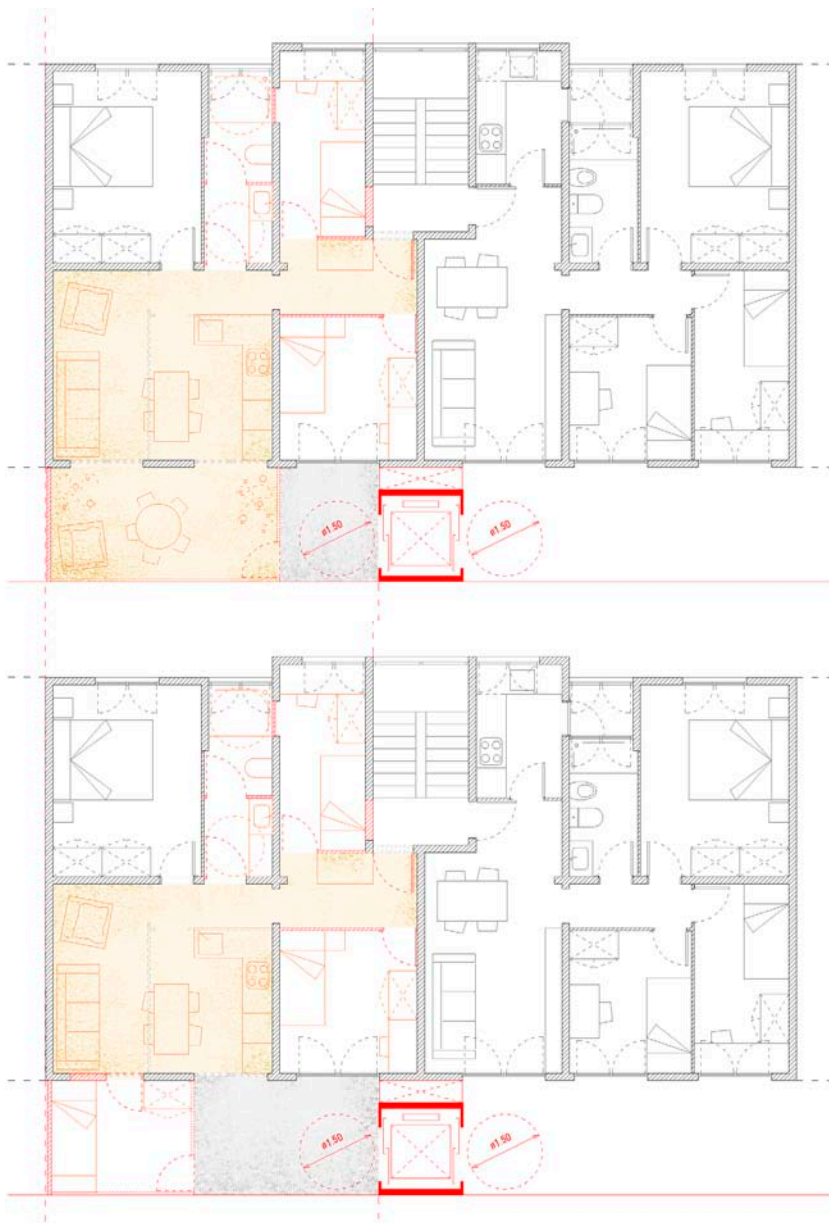

Fig. 83. Disposició de la cuina a l'interior i ampliació de la sala amb nou accés.

Fig. 84. Disposició de la cuina a l'interior i ampliació de la sala amb una habitació-estudi.

Fig. 85. Disposició de la cuina al volum afegit, amb nou accés per la cara oposada.

Fig. 86. Disposició de la cuina intercanviada amb el bany i ampliació de l'estar.

Bibliografia

Primera fase:

- Alguacil, J; Camacho, J; Hernández, A. (2014). "La vulnerabilidad urbana en España. Identificación y evolución de los barrios vulnerables". EMPIRIA. Revista de Metodología de Ciencias Sociales. Nº 27, enero-abril, 2014, pp. 73-94.
- Garcia-Almirall, P.; Vila, G.; Vima, S.; Uzqueda, A.; "Estudi i detecció a la ciutat de Barcelona d'àmbits de vulnerabilitat residencial". Ajuntament de Barcelona, 2017.
- Garcia-Almirall, P.; Cornadó, C.; Vima, S.; Vila, G.; Uzqueda, A.; "Methodology for the Detection of Residential Vulnerable Areas – the Case of Barcelona". IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, Vol. 245, 2017 (1757-899X 245 042062).
- Consorci de Informació i Documentació de Catalunya (ed.) (1975). *Datos básicos de la Corporación Metropolitana de Barcelona. Estadísticas de los municipios que integran la C.M.B.* Barcelona: CIDC.
- Corporació Metropolitana de Barcelona. Direcció de Serveis de Programació i Finances (ed.) (1981). *Dades estadístiques del Padró de 1981 dels municipis de la C.M.B. Vol. II: Llista per municipis i districtes.* Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona.
- Moreno, Julio Javier (1983). *Evolución de la población de la Entidad Municipal Metropolitana de Barcelona 1950-1990.* Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona.
- Jané Renau, Assumpta (1984). *L'habitatge a la*

Corporació metropolitana de Barcelona. Anàlisi del cens de 1970 i 1981. Barcelona: Cambra de la Propietat Urbana de la Província de Barcelona.

- Recolons, Lluís (1976). *La població de Catalunya: distribució territorial i evolució demogràfica (1900-1970).* Barcelona: Laia.
- Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC): <<http://www.icgc.cat/>>
- Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat): <<http://www.idescat.cat/>>
- Instituto Nacional de Estadística (INE): <<http://www.ine.es/>>

Segona fase:

- Cervero Sánchez, N., & Hernández, L. (2015) "Remodelación, Transformación y Rehabilitación. Tres formas de intervenir en la Vivienda Social del siglo XX." Informes de la Construcción, 67 (Extra-1): m026 DOI: 10.3989/ic.14.049.
- Díaz, C. "Aproximación a la evolución y el comportamiento derivado de las técnicas constructivas utilizadas en los tipos edificatorios exentos destinados a la vivienda económica en Cataluña (período 1954-1976)". Tesis doctoral, Universitat Politècnica de Catalunya, 1986.
- Ferrer Aixalà, Amador. (1974) "Polígons de vivenda a la comarca de Barcelona." Monografies del Laboratori d'Urbanisme. Barcelona: Escola Tècnica Superior d'Arquitectura.
- Kempen, R. van, Turkington, R. Wassenberg, F (eds.) (2004) "High-rise housing in Europe."

Current trends and future prospects. DUP Science.

- "L'habitatge en entorns urbans... camí de la banlieue?" Diputació de Barcelona, 2016.
- *Reviure els barris : programes de nous habitatges de substitució per a la millora de les àrees urbanes de Catalunya.* (2006). 2a ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut Català del Sòl.
- Pareja Eastaway, M. Simó Solsona, M. (2006) "La renovación de la periferia urbana en España un planteamiento desde los Barrios." Derecho urbanístico, vivienda y cohesión social y territorial. coord. por Juli Ponce Solé, págs. 107-144.
- Van Kempen, R., Musterd, S. & Rowlands, R. (Eds.) *Mass Housing in Europe: Multiple Faces of Development, Change & Response.* Hampshire, Palgrave. Palgrave Macmillan Publishers.
- Van Kempen, R., Dekker, K., Hall, S., Tosics, I. *Restructuring large housing Estates in Europe.* The Policy Press, 2005.

Tercera fase:

- AAVV, direction Masbouni, Ariella; rédaction, édition déléguée, Frédérique de Gravelaine. "Régénérer les grands ensembles." Collection Projet urbain, 158p
- Arcas Abella, J. Pagès Ramon, A. Casals Tres, M. (2011) "El futuro del hábitat: repensando la habitabilidad desde la sostenibilidad. El caso español." Revista INVI, 26 (n. 72), pag. 65-93.

- Bragança, L. Buhagiar, V. Wetzel, C. Verhoef, L.G.W. Cost C16 Improving the Quality of Existing Urban Building Envelopes: Facades and roofs. IOS Press BV, 2007.

- Díaz Gomez, C. Cornado Bardón, C. Llorens Duran, I. Pardo Marin, F. Hormias Laperal, E. (2012) “Un estudio de caso: La rehabilitación de los edificios del barrio de La Mina en Sant Adrià del Besòs (Barcelona). Análisis funcional y de las condiciones de seguridad, habitabilidad y mantenimiento.” Informes de la Construcción Vol. 64 (núm. 525) pp. 19-34.

- Druot, F., Lacaton, A., Vassal, J. 2007. Plus. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.

- Faure Anne (et al). Entre les tours et les barres restructurer les espaces publics des Grands Ensembles. Paris: Délégation Interministérielle à la Ville, novembre 1996, 93p.

- García-Vázquez, C.; Pico, R.; Sendra, J.; Valero, E.; Alanís-Arroyo, A.; Carrascal, M.; Sendra, P.; González, P.; Guajardo-Fajardo, A.; Solano, M.; Blázquez, T.; Escandón, R.; Fernández-Agüero, J.; Luis, A.; León, J.; Ledesma, C. Intervención en barriadas residenciales obsoletas. Manual de buenas prácticas. Madrid, Abada, 2016.

- Kempen, R. van, Wassenberg, F. & Meer, A. van. (2007) “Upgrading the physical environment in deprived urban areas: lessons from integrated policies.” Informationen zur Raumentwicklung, 7/8, 487-497.

- RESTATE (2005) “Restructuring Large-scale Housing Estates in European Cities: Good Practices and New Visions for Sustainable

Neighbourhood and Cities.” Utrecht, Faculty of Geosciences, Utrecht University.

- Ruiz Palomaque, G. (2015) “Gestión de la rehabilitación sostenible en Grandes Conjuntos de las periferias urbanas por las administraciones públicas locales.” Informes de la Construcción. No Extra-1 DOI:10.3989/ic.2015.v67.i

Publicacions del grup de recerca REARQ que deriven d'aquest treball:

- Díaz, C.; Cornadó, C.; Vima-Grau, S.; Ravetllat, P.J.; Garcia-Almirall, P. Intervenciones de rehabilitación en grandes conjuntos habitacionales construidos durante el periodo 1950-1975. A: “ACE: Arquitectura, Ciudad y Entorno”, 2019, vol. 14, núm. 41

- Cornadó, C., Vima-Grau, S., Díaz, C., Ravetllat, P.J., Garcia-Almirall, P. Socio spatial characterization of Large Housing Estates in the Metropolitan Area of Barcelona. IOP Conference Series, 2019.

- Diaz, C.; Ravetllat, P.J., Garcia-Almirall, P.; Cornado, C.; Vima-Grau, S. “La millora de les condicions d’habitabilitat i la reducció de la demanda energètica en grans conjunts residencials de l’Àrea Metropolitana de Barcelona. Part I: Estat de la qüestió i caracterització dels conjunts per indicadors sociodemogràfics, socioeconòmics i socioespacials.” ISBN: 978-84-617-5444-1. Barcelona, 2016.

- Diaz, C. “Taula rodona. Els creixements en bloc. Estudi d’intervencions de millora en una selecció de polígons d’habitatge de l’AMB”. Direcció de Serveis d’Urbanisme. AMB, PDU. Barcelona, 2016.

- Díaz, C., Ravetllat, P.J., Garcia-Almirall, P., Cornadó, C., Vima-Grau, S. Refurbishment in Large Housing Estates. A review on restructuring and upgrade. Procedia Engineering 161 (2016) 1932 – 1938.

- Díaz Gómez, C. Ravetllat Mira, P.J. Cornado Bardón, C. Vima Grau, S. (2015) “Formas de intervención en grandes conjuntos residenciales.” Conference: V Congreso de Patología y rehabilitación de Edificios. Patorreb-2015, Volume: CD. Ref. SP.8 (pp.397-402).

Epíleg. Un futur incert davant d'una situació complexa

Les diferents etapes que conformen aquest estudi semblen assenyalar un futur incert als grans conjunts residencials. Una realitat complexa, heterogènia i en constant evolució que es fa difícil reduir a una visió unitària. D'una banda, barris consolidats com Bellvitge, Montbau o Sant Ildefons i d'altra banda, conjunts que reflecteixen alts índexs de vulnerabilitat com alguns dels que es situen al llarg de l'Eix Besòs.

Hem vist gràfics comparatius que ens han permès valorar les conseqüències dels impactes de les primeres infraestructures i després de les crisis socioeconòmiques i fenòmens migratoris de la darrera dècada. Situacions d'inestabilitat social que segueixen accentuant-se i a les que inevitablement caldrà fer front per intentar revertir els evidents processos de degradació en els habitatges i espais propers.

Tot i haver-se realitzat importants actuacions, algunes d'elles de gran abast, sembla evident la necessitat d'una atenció continuada, propera, transversal i capaç de treballar simultàniament a diferents escales. Intervencions coordinades i gestionades des de diferents àmbits (socials, urbans, arquitectònics) per tal de mantenir i avançar en el difícil equilibri d'aquests fràgils teixits residencials. Uns teixits que ja des de la seva concepció aïllada i diversa han tendit històricament a la segregació, i en el millor dels casos a una certa introversió sempre mancada d'hibridació, diversitat i nous programes funcionals. Cal intervenir des de diferents àmbits però també a diferents escales per dotar d'estructura, jerarquia i diversitat a uns barris excessivament mono funcionals.

A escala urbana cal millorar la permeabilitat amb

les zones adjacents, tendir a difuminar límits afavorint les connectivitats.

Com hem vist en els casos d'estudi les condicions topogràfiques o de relació amb les infraestructures a vegades no ho han posat fàcil. Una mirada més llunyana permetria entendre que les solucions a vegades cal buscar-les en noves vies de connexió o en el replantejament dels traçats que generen segregacions.

No es pot superar l'aïllament puntual de certes zones sense visions globals d'escala metropolitana. Més enllà de la inversió en l'adequació de l'espai públic també cal pensar en estratègies de continuïtat urbana.

Pel que fa als edificis cal superar les dificultats de gestió que suposen les adequacions normatives i les millores d'accessibilitat o de qualsevol altre tipus. La inexistència de polítiques potents de lloguer social o de gestió unitària dels edificis, fa que el règim de propietat horitzontal, sumat a les situacions de pobresa econòmica o la manca de cohesió social a les comunitats, dificulti enormement les actuacions. Sense estratègies de gestió comunitària per a la rehabilitació d'instal·lacions, façanes, eficiència energètica, etc., es cau fàcilment en la degradació dels espais comuns.

A cavall entre l'escala urbana i l'edifici, la relació de la planta baixa amb el carrer i l'espai públic és fonamental. Les seves activitats constitueixen un factor clau a tenir en compte per a l'activació socioeconòmica i socioespacial dels conjunts. En molts casos hem pogut constatar que la revitalització de l'espai públic passa per dotar d'usos adequats a la planta baixa.

En quant a l'habitatge sembla evident que els canvis en la població i l'evolució dels modes de vida fan necessària una revisió de les tipologies residencials i de les seves prestacions. En aquells casos de major vulnerabilitat, les situacions són més greus, com hem pogut detectar, però en qualsevol cas cal plantejar actuacions integrals que contemplin la reestructuració funcional dels habitatges, la seva redistribució i en alguns casos l'augment de superfícies.

En definitiva, aquest treball ha volgut contribuir a aturar la progressiva obsolescència dels grans conjunts residencials amb la conseqüent pèrdua de valor patrimonial, històric, social i econòmic que això comporta. Al mateix temps, també ha pretès mostrar les seves qualitats i atractius que, tot i ser variables, val la pena redescobrir i potenciar desenvolupant estratègies de millora i conservació.

Fig. 87. Conjunts d'estudi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Relació amb la infraestructura i la ciutat.

Els grans conjunts residencials, construïts a Europa en gran part durant les dècades de 1950, 1960 i 1970, formen part dels temes que han emmarcat la docència, investigació i pràctica professional dels membres del Grup de Recerca REARQ - Rehabilitació i Restauració Arquitectònica, centrat en les tasques referents a la millora de l'habitatge i l'edificació existent, així com en la seva relació amb la ciutat.

Sens dubte, el pas del temps i les transformacions en el context sociopolític, socioeconòmic i urbà, juntament amb les intervencions desenvolupades per les diferents administracions i per les pròpies persones residents, han bastit una realitat contemporània que resulta cada vegada més complexa, fent necessària una mirada multi-escalar i multi-disciplinària.

Aquest fet, ens remet a la conveniència d'observar i comprendre rigorosament la complexitat existent, amb la finalitat de poder plantejar la millora i conservació dels grans conjunts residencials sense renunciar als seus genuïns valors arquitectònics i socials d'origen, sovint amagats o desbaratats amb el pas del temps. El coneixement de les problemàtiques complexes que comparteixen bona part dels grans conjunts residencials europeus, si be són molt

variables segons cada país, cada ciutat i cada barri, demostra que les mesures de tipus arquitectònic i urbanístic, majoritàriament aplicades fins a dia d'avui resulten insuficients en quantia i en abast disciplinar i escalar.

El present estudi d'investigació parteix de la voluntat de posar de manifest que els grans conjunts residencials no han arribat al seu límit d'ús i existència, i que en conseqüència hi ha molt a fer per tal de prevenir, frenar i erradicar els processos de degradació iniciats i consolidats en alguns casos extrems, tant des d'un punt de vista físic de l'edificació existent i de l'entorn urbà com social de la població resident.

Els reptes que planteja la realitat contemporània dels grans conjunts residencials, justifiquen l'interès d'obrir els camps de diagnosi i d'actuació incorporant qüestions de caire sociològic a les qüestions estrictament tecnològiques, de tal manera que es considerin simultàniament les característiques específiques de la població resident i de l'entorn físic, urbà i arquitectònic. Així mateix, des d'un punt de vista escalar, es planteja la necessitat de tenir en compte de manera simultània l'habitatge, la comunitat de veïns, l'edifici, l'entorn urbà immediat així com la totalitat del barri.

Pere Joan Ravetllat Mira, Cèsar Díaz Gómez, Còssima Cornadó Bardón i Sara Vima Grau